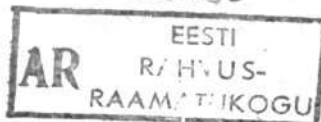

B13063

Ar 931 P
Kaitse

3

~~6.4491-~~

1931.

„KAITSE KODU!“ SISU AASTAL 1931

1. Juhtkirjad, artiklid.

Algavaks aastaks. K. Einbund	6
Millest peaksime mõtlema uuel aastal. R. E.	7
Miks on kaitseleht vajaline? J. Tõrvand	8
Lutsi „Maarahva“ rahvusesünd. P. Voolaine	16
Eesti merimeeste kurbmäng Põhja-Jäämeres. V. K.	26
Noorte kasvatamine Venemaal. V. K.	44
Eestlasele eesti nimi. M. Morrison	54
Lumes ja jääs. V. K.	57
Füüsilisest kultuurist ja tööviljakuse tõstmisest Eesti iseseisvuse tunnustus. —i	66
Eestlased sõjavangidena Saksamaal. V. K.	78
Kokkuvõid ja sihikindel töö — meie heakäigu tagatis. H—n.	100
Sõdade mõju kunstile. Ch. Foulkes	102
Esimene Eesti lennupost Soome. V. K.	106
Öös ja jääs. O. T.	110
Kangelased õhus. A. Under	133
Kui soomlased Ameerikas mässasid	139
Iseseisvuse versta-postidel	164
Tere tulemast! Sakalamaa maleva juhatus	171
šveitsi riigikaitse. J. Junkur	180
Arendagem oma jõudu vabadus- ja röömupäevadel. H. Linsi	194
Sõjapoliitiline olukord Euroopas aastaks 1931. N. Kg.	212
Elupäästjad 1930	221
Nägemine pimeduses	235
Kas mälestussammas või kultuurhoone	248
Madjarite maal. M. Morrison	249
Teraslindude teekonnalt	261
Tuvid sidepidajaina. F. K.	264
Suuskadel üle lahe	275
Jaht „karvakalale“. V. K.	279
Vabadussõjalased olid koos	296
Hümn Eestile. Enn Vörk	298
Sahaara vägimehed. V. J. Vatanen	299
Gaas! Gaas! Gaas!	302
Haige ja arst. J. Lattik	324
Kristus ja tänapäev	325
Eesti päev Soomes	326
Seal, kus veerevad Njemani vood. M. Mardus	330
Kuidas vallutati Siber. M. R.	340
Kultuurpropaganda tähendus rahvusvahelisis vahekorris. A. T.	360
Idealismi- ja usujanu SSSR-is. E. Viskel	364
Millisesse rassi kuuluvad eestlased	386
Maikuu on tulnud	388
Eesti päevad Soomes. J. Maide	389
Kas areneb Hispaania revolutsioon kommunistlikuks? E. Jalak	394
1343. a. Jüriöö küsimusi. J. Libe	398

Lhk.

Okkaline tee. J. Junkur	401
Võõrastelegion 100-aastane	414
Optimism ja pessimism. E. V.	424
Märkeid tänapäeva Hispaaniast	426
Gdynia — Poola aken merele	432
Mootorsõidukid ja nende tähtsus eraelus ja riigikaitseteenistuses	434
Prantslaste vaateid Eestile. J. Junkur	438
Soomuslaev „Osljaba“ hukkimine	439
12 tähtsamat daatumit	441
Lipp ühendab südameid. T. H.	450
Via dolorosa. K. Anton	461
Ühendatud, vaba, tugev ja rahuline Euroopa. J. Tederson	474
Ühe tsivilisatsiooni hävimise puhul	476
Üle Atlandi	485
Hinnakem päikest ja värsket õhku	488
Meie väliskülalistest. R. S.	490
Kümme tõelist kristlast	498
Soome, Ungari, Eesti — käbid ühisest kannust. J. Roska	516
Soome-Ugri rahvaste riigikujud. M. Morrison	517
Soome võitlus oma iseseisvuse eest. Onni Talas	520
Ülevaade Ungari uemast ajaloo. Professor D. Augyal	525
Ungari ja sugurahvad. Prof. dr. St. Csekey	530
Säärane on Ungari	538
Ungari hariduse arenemine. J. K.	540
Paar sõna propaganda alalt	562
Spordikooli tegevusest Soomes. E. L.	564
Kaks prantsuse suledaami ringreisil „naissõdurite“ maal	566
Püha Isa kaitsevägi	569
Loodusmälestusmärke Eestis	583
Nimede eestistamisest, perekonna traditsioonidest ja muist ebamoodsaist asjust. Prof. Julius Mägiste	604
„Hakkapeliitta“ — Soome „Kaitse Kodu!“ Vihatori Simonen	607
Desarmeerimine ja meie. H. Fr.	611
Tšehhi Sokoli 70. a. juubelipidustusteks. M. Rimmelgas	620
Kaugenägimese probleemide lahendusviisid. K. Anton	626
Asunikust pärisperemeheni	651
Sõjavõlad ja nende tasumine. Ed. J-on	656
Sinine-must-valge. —or—	659
Lvov — lövi linn	662
Jõuvahekorrad Idamerel	666
Punanahkade maalt	669
Pealinn gaasi hädaohus	684
Riigivanema ja diplomaatkonna ringsõidult	691
Shanghai kaitseleht	698
Ingeri ja Ida-Karjala hõimuaadetest	705

Lhk.

Kuidas langes Suure Vene viimne ülemjuhataja. V. K.	711
Euroopa — minu isamaa	716
Polaarmaade uurimused	719
New-Yorgi eestlaste elust	722
✓ Kas surm võib kohutada?	725
Gorni Dubniaki tuleproov	732
Kauge-Ida hiiglane	738
Varajase hämariku inimesed	747
Lipp on truuduse ja ustavuse sümbol. J. Roska	756
Üksmeelne töö on kannud head vilja. F. Pinka	757
Lõuna malevkond tänasel aupäeval. P. Reintam	758
Viis aastat tagasi. R. Raudsepp	761
Kaitseliidu Tallinna 4. jaoskond. O. Suursööt	766
Loomispäevilt. P. J. Kuusik	771
Juhus inimkonna päästjana. R. Thévenin	775
Kuidas vanasti sõditi	777
„Reichswehr“ ja punavägi	781
Noorsugu lippude all	787
Kõigile olgu kallis oma töö. M. Pung	805
Eesti nädal ja eesti töö. J. Puhk	806
Eesti väliskaubanduse areng ja suund	808
Maailma kaubanduse kriisi põhjusi. J. Taklaja	811
Angud väliskaubanduses. R. S.	814
Mõtteid kaitseliidu koosseisust	829
Õhu vallutamine. K. Anton	843
Majesteedi retk Soome. H. R.	855
Poola ajaloolised kogemused desarmeerimise alal. T. Kovalski	863
Kuidas elab ja töötab Gabriele d'Annunzio	864
Eesti töörahva kommuna. Ed. Laamann 902, 936, 980	912
Königsbergi lennusaadamas	912
Kauge-Ida keerdsõlm. J. Junkur	941
Soome-Ugri sugurahvaste otsustamata küsimused. M. Morrison	945
Kuus aastat	949
Meresügavuste vallutamine. K. Anton	950
Kõuepilvi Belgia ümber maailmasõja eel. V. Horn	957
✓ Üldine kriis ja rahakursi langused. H. Nieländer	961
Marssal Josef Pilsudski	985
Poola kütid. A. Balder	986
Kui mürtsusid kahurid Paldiski lahes. V. Ü.	990
Kapten Wierzbicki muljed Eestist	991
Oma noorele sõbrale elu eeskuju otsimisel. K. Einbund	1012
Koostööl. A. Piip	1013
Kasvagu noored rõõmuks vanemaile ja auks Eesti rahvale! J. Roska	1015
Eesti kangelaskuju — kpt A. Irv. P. Villemi	1027
Üks väike lugu kpt. Irve nooruspõlvest. N. Schmidt	1030
Lennuk-mudeli ehitamine	1034
Esimene samm on raske. K. Greenberg	1037
Et ei korduks 1. detsember. A. Tõrvand-Tellmann	1053
Soome lotad Eestis. H. Riipinen	1054
Kauniks päevaks. H. J.	1060
Julgesti vastu raskele ajale	1065
Antiiktsivilisatsiooni hukkumise põhjusi	1070
Lend stratosfääri. K. Anton	1080
Headus peab tulema uuesti võidule. J. Roska	1098
Sina kuuled palvet. Jaan Lattik	1099
Igavese rahu poole. —e.	1100

2. Ilukirjandus.

Laul kodumaale. F. Karlson	32
Vabadussõja päevilt. J. Aino	42
Hirm	46
Nukker mets. Mart Mardos	62
Haarang. T. B.	63

Lhk.

Oli õhtu, oli suvi. Mart Mardos	65
Lemminkäise päivölä retk ja surm	68
Ideaalne salakuulaja. —n.	87
Ringreis Ceylonil. M. R.	94
Kodune muld. T. Braks	229
Hingekell. M. Mardos	236
Näitemäng. Vambo veste	238
Kaks, kes lendasid üle ookeani. H. B. Krautz	240
Laane talu uus peremees. E. Parts	286
Vabadussõja päevilt. J. Aino	304
Salakuulaja	308
Koju! Mart Mardos	313
Päikesemäng. Vambo veste	333
Kui sõber palub. P. T.	334
Vennad. Ed. Männik	370
Vana vihavend. Arno Riis	500
Ühest rünnakust. Mart Mardos	550
Lasketiiru ehitajad. Ed. Männik	579
Laev põleb. Jack London	585
„Emdeni“ dessant. V. K.	677
Stepp vaikib. A. S. Masoch	693
Pilke pilvist	709
Noorusjoud. Arno Riis	728
Hirm. R. Stratz	744
Heinamajast. A. Tammann	749
Mälestusi. E. Peterson	772
Jube teatriendus. H. Nieländer	916
Võitlus Vallimäel. A. Riis	964
Kahtlus. Ed. Männik	1003
Kuidas väikelinn oma noorte eest hoolitseb	1020
Käärivad hinged. Jul. v. Farkas	1041
Jõulurahu. T. Braks	1109
Kaks painajat. Juhan Jaik	1129

3. Sõja- ja laskeasjanduslikud artiklid.

Naised laskerajale. R. L.	37
Laskeinspektor laskurliidust. V. K.	40
Pealetungilahing	114, 199
Tulevikusõjast. N. Rg.	124
Lühike allveelaevade arendamise ajalugu. A. Pontak	256
Gaas ja gaasisõda. P. T.	282
Püstol-kuulipilduja. M. P-n.	306
Eesti Laskurliit. A. P.	310
Pommikindel varjend elumajas. D. Buxhoevden	362
Gaasikaitse vahendeist	368
Meie kaitselaevastik ja ta lähemad ja kaugemad naabrid	410
Mõnd täpsuslaskmisest ja täpsuslaskureist	430
Väike retk uuema aja tulirelvade valda	458, 492
Eesti Laskurliidu esimesed laskevõistlused	537
Laskuritega Helsingis. H. S.	571
Mispärast peame tegema kaasa laskesporti?	575
Mõnd väikekaliibrilise püüsi laskesportist. R. L.	673
Suuri lennugede manöövreid. Jotu.	700
Meie laskesportlaste esimene tuleproov rahvusvahelistel suurvõistlustel. O. Sternbeck	834
Gaasisõda ja tulevik. K. Anton	837
Latvia aizsargside ja Eesti kaitseliidu vahelised laskevõistlused	858
Õhu- ja gaasikaitse alalt teistes riikides	918
Mere vaatluspostilt. G. K.	921
Tulevikusõda bakteride kaasabil. K. Kr.	926
Üks huvitavamaid laskevõistlusi eeloleval talvel. R. L.	1001
Kuidas elab Eesti sõdur	1106

4. Ajalugu, mälestused, tähtpäevad.

Kas Tallinn on valmis? O. V.	14
Meie mineviku raskeid päevi. H. Sepp	34
Täiendusi ja märkmeid ajalooliste kirjutiste kohta „K. K.'s“ nr. 1. H. Prants	95

Eesti muistne iseseisvus. H. Prants	167
Sada aastat tagasi. H. Prants	191
Veerandsada aastat Vene-Jaapani sõjast. L. Prants	216
Pontus De La Gardie sõjaretk 1581. R. Kenkmann	328
Talurahva käärimisest Lõuna-Eestis	346
Kevad veerandsaja aasta eest	407
Saja aasta eest. H. Prants	495
Raudse Peetri rusikas	635
Kodukaitse organiseerimine Eestimaal 1700. a. Muistse Eesti asutusest	644
Ajalugu ja legendid Oleviste kirikust	688
Mälestusi k.-l. Tallinna maleva V jaoskonna loomispäevilt. V. Resev-Resel	702
Väljakohtud veerandsajandi eest	759
Lahkumine „Eesti Kirjameeste Seltsis“. H. Prants	789
Polonia restituta. K. M.	851
Jõuluõhtu eesti talutares. Mag. A. Leinbock	994
Eesti rahvalaulude kultuur-ajalooline tagapõhi. Dr. O. Loorits	1102
Prof. Joh. Köler	1118
	1124

5. Kaitseliidu elu.

Kaitseliit ratsasporti demonstreerimas	45
Muljeid Sakalamaa maleva rühma- ja jaopealikute täienduskursustelt	92
Sakalamaa maleva jao- ja rühmapealikute kursustelt	105
Ülevaade kaitseliidu majanduslikust tegevusest Viljandi linna malevkonna tehnilise kompanii 6-ks aastapäevaks. K. Vatter	143
Kodukaitse ja kultuuritöö Petseris	197
Pudemid ratsameeste elust	376
Pealikute õppused Kuresaares	416
Märjamaa malevkonna 6. aastapäev	418
Märjamaa malevkonna naisjaoskondade tegevusest	481
Laskespordi arenemisest Märjamaa malevkonnas	482
Muljeid Helme malevkonna suvilaagrist. O. Treimann	483
Suvilaagrid Tartumaa malevas	634
Eesti kaitseliit võitis poola kütte	664
Hargla malevkonna elu ja tegevus. H. Schmidt	727
Lõuna malevkonna lipu kirjeldus	736
Laskespordi areng Lõuna malevkonnas. E. K. Nõmme malevkond laagris	768
Kaitseliidu 1930./31. a. tegevuse aruanne	773
Aruküla manööver	774
Põlva sügismanööver	807
Eesti kaitseliidu ja Poola kütide võistlused „Strzelezi“ valgustusel	907
Võru maleva ja Latvia Valga polgu vahelised laskevõistlused	963
Valga linna malevkonna 7-daks aastapäevaks. M. Kont	970
	992
	1067

6. Naiskodukaitse.

Millistes oludes tuli töötada Saare naiskodukaitsele tema algpäevil. M. Laurits-Bondartšuk	20
Mõnd naiskodukaitse Audru jaoskonna tegevusest. M. P.	22
Samariitlaste kursused Jõeletmes	132
Võõpsu kodukaitse 5-aastane. A. K.	238
Koidutarid ja tähetütred	272
Sakalamaa ringkond maleva toitlustamise teenistuses	335
Naiskodukaitse Järva ringkonna tegevusest. A. Leesmann	454

Lhk.	Lhk.
Jäneda naiskodukaitse kursusel	609
Jõeletme naiskodukaitse matk Virru	624
Naiskodukaitse Lõuna jaoskonna tegevusest	767
Naiskodukaitse ülesanded. M. Raamot	1052
Naine tervise valvurina. Dr. V. Sumberg	1052
Kodukaitse tööst	1058
„Kodukaitse“ organiseerimise eel	1060
Tihenegu naiskodukaitse read. A. Sass	1061
Eesti kodukaitse naised Soome Lotta Svärd ühingu 10 aasta juubelpidustustel Helsingis. M. R.	1062
Tallinna ringkond kodukaitse töös	1073
Naiskodukaitse Võrumaa ringkonna tegevuse ülevaade 1. nov. 1931. a.	1075
Jõgeva jaoskonna naiskodukaitsele on õnn olla esimene naiskodukaitse organisatsioon Tartumaal	1076
Ülevaade naiskodukaitse Petseri ringkonna tegevusest	1077
Sakalamaa ringkonna töö möödunud tegevusaastal. E. Oskar	1078
Ülevaade Narva ringkonna tegevusest. Adele Kirikmar	1079
Lühike ülevaade naiskodukaitse Lääne ringkonna viimase aja tööst-tegevusest	1079

7. Noored kotkad.

Aasta 1931 — noortele kotkastele. J. Tederson	23
Noorte kotkaste vormiriietus. J. T.	188
Petseri noorte kotkaste juhtide kursused	263
Türi noorte kotkaste elust. K. Aun	374
Jooni noorte kotkaste elust. J. T.	451
Jooni Mustvee malevkonna Lullikatku noorkotkaste rühma tegevusest. R. K.	465
Esimene noorkotkaste lipp lehvib Tartus	484
Arvastavaid märkmeid noorte kotkaste I õppe-laagrite Jänedal. J. T.	647
Noorte kotkaste Harju maleva laager Leetses	740
Noorte kotkaste Lõuna malevkond. R. Mähar	769
Noored kotkad kasvatusliku tegurina. M. Raud	1016
Kasvatust, õpetajaskond ja noorkotklus. J. Kornfeldt	1019
Noorte kotkaste võistluskirjutised	1022
Jooni noorte kotkaste I õppelaagri elust. A. Liiv	1031
Pilk noorte kotkaste Tartu maleva aastasele tegevusele. A. Eglon	1036
Ärgu puudugu vaim noorkotkaste üritustes. E. Valdas	1038
Muljeid Petseri noorte malevkonna esimesest suvilaagrist. Al. Roop	1039
Üksikuid noorte organisatsiooni puutuvaid küsimusi. E. Susi	1064

8. Sport.

Uisusport purjedel	70
Jääpurjekas talvespordi vahendina	119
Suuskadel Tallinnast Petseri	128
Kaitseliidu paigavahe suusatamine ümber Eesti Üleriiklikud suusatamisvõistlused Viljandis. E. L.	130
Suusaspordi ajaloost. Telemark	172
Talvoss. Kuidas seda ehitada	178
Suusapäevad Viljandis. L. S.	196
Üleriiklike suusatamisvõistluste kokkuvõtteid	224
Matk suuskadel Riesenbergidel mägedel. M. R Emmelgas	225
Suured skikjõringu võistlused	232
Eesti kaitseliitlaste üle-mere-retk Soome	242
Muljeid üleriiklikest kaitseliidu raskejõustiku võistlustest	254
Kaitseliidu kolmas jalgrattaretk	437
Lume- ja jääspordi võlu	448
	1126

9. Üldpäevasündmused, kroonika.

Lhk.

Molotov — Nõuk.-Vene uus valitsuse juht? . . .	13
Eesti noorte merimeeste julge seik	30
Lääne õpetajate seminaar 10 a. vana	109
10.000 pilti Eestist ja välismaalt	136
Pealik A. Vanause kolmekordse juubeli puhul K. Kustus	195
Poola kodukaitse juhid	255
Kõrgem sõjakool 10-aastane	831
Gaasikaitsepäevad Tartus	1000
Tänapäeva Venemaa	1113

10. Mitmesugust.

Lhk.

Toimetusele saadetud kirjandus 47, 72, 291, 377, 417, 639, 1046, 1136.	
Kirjavastused 47, 242.	
Male 72, 197, 243, 378, 503, 639.	
Ristsõnade mõistatus 198, 242.	
Pilte muistsest Eesti elust	243
Mõtteteri	243
IV Soome-Ugri kultuurkongressi üleskutse . . .	465

KANASTE KODU!

AR RA
P. K. Krentowald mnt.
Eesti NSV Riiklik
Reamatukogu
SP 9832

Skaudid noorte kotkaste peastaabi
uue aasta tervituse lugemisel.

Foto leitn. E. Lepp

No 1-2
1931
40 snt.

Tarvitage ainult tuntud Rootsi
mööbli- ja auto-
polsterdamisnaha.

Soome NESTOR-seepi, NEVSKI
küünlaid ja BENZIIT-seepi.

Soomes hästi tuntud
Kummiteollisuus O/Y.
PARA-kalossid ja
kummikontsad.

Ainuesindaja:

Emil Kumenius,

Tallinn, Lai tän. 9. Telefon 12-86.

Tehniline büroo

„TEEHÖÖVEL“

asub 1. nov. k. a. alates **Imanta t. 17.**
Tel. (2)23-18.

M Ü Ü B:

mootor-teehöövleid, teerulle, kivipurustajaid, Ford-
son-traktoreid veo jaoks, kumme ja tankrattaid,
Rootsi „Overman“ läiskumme.

Ehitama peab mitte ainult enesele,
vaid ka oma järeltulijale. ● Iga aru-
kas peremees ehitab võimalust mööda
kõik hooned tsemendist. Tsement-
ehitused on kõige odavamad. ● Ülal-
pidamise, remondi ja tulekindlustuse
kulud on võimalikult väikesed. ● Ruu-
mid on hügieenilised ja hästi soojust
isoleerivad.

Tele saate maksuta nõuandeid kõigis küsimustes

„Estotsemendi“

Juures,

Tallinnas Vana Viru 12.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri Osaühisus.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtnaid — 500.000.

Kangrutelgi — 4.000.

Valmistatakse:

puuvillariiet iga seltsi, pleekimata ja pleegi-
tud, värvitud lõnga, sukalõnga ja vatti.

Vabrik: Kreenholm, Narva kaudu. **Valitsus:** Tallinn,
Pikk 68, tel. 426-63. **Ladu:** Tallinnas, S. Karja 13.

VÖÖRASEMAJA-RESTORAAN

BALTI

NUNNE T. 7.
LÖUNAD 1-5

Kõnetr 20-78
ÕHTUSÕOK
6-10

Kook osava koka juhatus
à-la-carte igal ajal
Rikkalik bufet
Alumisel korral baar
muusika kella 1/6-1/12

SOOVIN

HEAD

UUT AASTAT

KÕIGILE JA SEEGA ÜHES
TEATAN OMA LUGUPEE-
TUD KÜLASTAJASKONNA-
LE. ET PÄRAST SUURT
ÜMBEREHITUST OLEN
AVANUD RESTORAANI II
KORRAL OLEVAD SAALID
KÕIGI MUGAVUSTEGA
VARUSTATULT.

SUURENDATUD MUUSIKA PEA-
LINNA PARIMA JAZZ-ORKESTRI
CERRY GEORGE SAATEL. TANTS
IGAS SAALIS. :: :: ::

AUSTUSEGA

A. ELTERMANN.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseleidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol. ltn. J. Maide,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. Sõerd, telef. 8-29.
Toimetaja kõnetunnid kella 10-12.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ä üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks markimata
käskkirju alal ei hoita.

*

Nr. 1/2.

1931.

SISUKORD:

Kaas: ltn. E. Lepp: Skaudid noorte kot-
kaste peastaabi uueaasta tervitust
lugemas.

K. Elnbund: Algavaks aastaks.

R. E.: Millest peaksime mõtlema uuel
aastal.

J. Tõrvand: Miks on kaitselelit vajalik?

— Molotov — N. Vene uus valitsuse juht.

O. V.: Kas Tallinn on valmis?

P. Voolaine: Lutsi „maarahva” rahvus-
sünd.

M. Laurits-Bondartschuk: Millistes olu-
des tuli töötada Saare naiskodu-
kaitsele tema algpäevil.

M. P.: Mõnd naiskodukaitse Audru
jaoskonna tegevusest.

J. Tederson: Aasta 1931—noortele kot-
kastele.

V. K.: Eesti meremeeste kurbmäng
Põhja jäämeres.

F. Karlson: Laul kodumaale.

H. Sepp: Meie mineviku raskeid päevi.

R. L.: Naised laskerajale.

V. K.: Kaitseväe inspektor laskurliidust.

Joh. Aino: Vabadussõja-päevilt.

V. K.: Noorte kasvatamine Venemaal.

Husaar: Kaitselelit ratsasporti demon-
streerimas.

— Hirm, kuidas mina seda tundsin.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Ar 931P
Kaitse

Edurikast uut aastat

oma lugupeetud mööblitarvi-
tajaile ja ärisõpradele soovib

ED. DONALD'i

MÖÖBLIÄRI JA -TÖÖSTUS
NARVA MAANTEEL 31.

*

Ühtlasi teatan, et olen
oma tiseritöö tuba suu-
rendanud oma äri juures
ja uuest aastast alates
valmistatakse kõik tiseri-
tööd minu enda järele-
valvel oma töökojas täp-
selt ja korralikult. Loo-
dan, et ka uuel aastal
mind endiselt oma
ostudega austate.

*

MÖÖBLITÖÖSTUS
ED. DONALD,
NARVA MNT. 31.

Parim jõulukingitus!

20 tk. — 35 snt.

Kaitske oma korse ja suitsetage ainult pneumaatiliselt puhastatud tubakaid ja paberosse, sest need on vabastatud kopsudele kahjulikult mõjuvaist batsillidest ja tolmust.

**Kaitske oma
korse!**

A. J. Laferme

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 1/2.

Talinnas, laupäeval, 10. jaanuaril 1951.

Seitsmes aastakäik.

Pärast ränka lumesadu

ALGAVAKS AASTAKS

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud Noorte Kotkaste peavanem K. EINBUND

„Kaitse Kodu!“ toimetuse poolt minule lahkesti lubatud ruumi kasutan uue aasta õnnesooviks kõigile noorkotkaste juhtidele, tegelasile ja kogu noorkotkaste perele.

On möödunud juba üle poole aasta sellest, mil astuti esimesi samme noorkotkluse tegelikuks rajamiseks.

Kui kaugemale oleme jõudnud?

Noorkotkaste juhtivad organid on loodud peaaegu igale poole üle riigi. On asunud noorte korraldamisele sajad tegelased väga mitmesuguseist elukutseist, peamiselt aga neist, kelle südamele on lähedal noorte mured ning tungid. Paljudes kohtades nii maal kui linnaski on noored korraldunud algüksusteks suurele ülemaalsele noorte korraldusele, mis peab sündima üle maa algaval kui ka kõigil järgnevail aastail. Juhid peavad eneste vahel kursusi, et kohaneda põhimõttele ja erilisele tööviisele, mis kannavad noorkotklust. Ühes sellega tehakse selgitustööd ka noorte keskel. Peastaabis koostatakse praegu erilisi käsiraamatuid ning muid lähemaid ühtlustamise korraldusi, mis oleksid üldiseks juhiseks ja mida oodatakse kohtadel.

Juba tegevuse alul pöördi Noorte Kotkaste peastaabi poolt Eesti Noorseppade ja Skoutide malevate poole vastastikkuseks käeulatuseks ja võimaluse korral isegi täielikuks ühinemiseks püüete nimel, mis võiksid kanda meid kõiki koos. Noorsepad vastasid tänuväärse ühinemise tahtega ja neist kujunesid esimesed noorkotkad; skoudid jäid äraootavale positsioonile, kuid ka paljud nende juhtivad tegelased on tänuväärset aidanud kaasa noorkotkaste senises töös ja on jaganud oma oskust ühiste tööviiside laiendamisel.

Oleme kutsunud kaasa kõiki ühisele tööle, aga kes on tahtnud jääda omaette iseseisvaks korralduseks, ega meil ole nendega tüli. Just vastuoksa, meid seob kõikide ühispüüdjatega täieline sõprus.

Noorkotkluse esimesil sammudel tundus esialgu kasvatuslikest ringest osalist opositsiooni, kuigi haridusministeerium oli kiitnud heaks noorkotkaste aluslauseid ning põhikorraldused ja annud neile oma täielise soovitusel. Olid segamas nähtavasti eelarvamused või teadmatus, nagu suunduksid noorkotkad püssikandmisele või laskeharjutusile või nagu olek-

sid noorkotkaste tööviisid kitsad ja pedagoogiliselt põhjendamatud. Noorkotkaste püüded on aga leidnud tunnustamise, kui selgus, et eelarvamused tõesti põhjenesid teadmatusel.

Eesti noorte suure isamaalise ning rahvusliku organisatsiooni kujunemisel ei seisa ees enam mingit tunduvat takistust. Väravad on lahti. Oleneb tegelaste suurest perest, kui palju nad jõuavad ja kas on neil vaimu.

Mis meie tahame? Ma ei suuda seda öelda kirjutuse lühikeses raamis. Ometigi nimetaksin kaht hädapärast alusjoont, peale kõige muu, mis sisaldub püüetes ja töökavas.

Meie püüame distsiplineeritud, korraldatud noorte organisatsiooni poole, sest inimese hinge ja tema laialisi püüdeid ning kalduvusi peab koondama omaksvõetud ning harjutatud kindla korra kaudu, mis kannab kõiki teo- kui ka vaimuavaldusi. Korralagedus viib hävimisele kõige andekama inimese, kõnelemata keskpärasest või alla selle, korralagedus viib hävimisele ka rahva.

Meie püüame teo- ning tööorganisatsiooni poole, sest iga inimest peab kandma kindel tahe teoks ning tegevuseks ükskõik mis alal. See tahe peab kandma ka inimese hinge. On ju meie eluliseks juhiseks alaline valmisolek teiste kui ka enese kasuks ning ühiseluliseks hüveks. Meie oleme selle vastased, et võimaldatakse olukord, milles inimesed juurdlevad oma hinge kallal ilma teotaheta ja ilma et neid oleks õpetatud olema teovalmis — kuni neid valdab skepsis, kahtlus, tüdimus ja nad langevad sihitusse olekusse, mis hävitab neid enesele, samuti ka ühiskonnale.

Meie inimeste hinges kui ka hariduses on veel palju halba. Noorkotklus oma tööviisidega tahab tuua laiaulatuslikumat murrangut noorte enesekasvatuse ja -hariduse töös, selle suunas ning viisides. Soovin ta rohkearvulisele perele lakkamatut edasitungi algaval aastal. Raskusi on palju ees. Aga vahet andestatakse meile ka vigu, kui neid teeme alles arenevas töös. Oleme ju seisukorras, et ise õppides õpetame ka teisi.

K. Einbund.

Millest

peaksime mõtlema uuel aastal

Alati, kui möödunud aasta, armastatakse hetkeks pöörata pilk tagasi olnule ja mõtiskella sellest, mida meile võiks pakkuda tulevik. Kui on tehtud vigu, — võib-olla on veel võimalik neid parandada. Aga enamasti vist ainult võib võtta õppust, missuguseist toiminguid tulevikus kasulik hoiduda ja missuguseist mitte. Võttes arvesse möödunud aegade kogemusi püütakse aasta alul luua teatud perspektiiv lähemaks või kaugemakski tulevikuks. Enamasti on see perspektiiv tubli portsjoni roosilisem kui et ta võiks järgneda ainult tõsioludest. See tuleb sellest, et siia lisanduvad unistused, südamesoovid. Ja ega see olegi halb, kui tuletame meele ühe meie kirjaniiku sõnu, kes lausus: unistagem, unistagem, ja veel kord unistagem! Unistagem nii, et me õhulossidki muutuksid reaalseks! —

Pole midagi muutuvamat kui need unistused. Mitte väga ammu tagasi polnud ajad, mil unistamine võimalusest emakeeles õpetada lapsi ja käia kohut. Oli aeg, mil unistamine võimalusest mõjutada seadusandlust, et nii panna maksma oma õigusi. — Kuivõrd unistati tol ajal rohkem kui seda lubasid oletada tegelikud olud! Ent julge ja rõõmsa südamega mindi võitlusesse, sihid ja soovid olid selged. Ja unistamine kandis vilja, võib-olla isegi pisut suuremat kui seda julgeti oletada.

Juba täitunud unistuste asemele peavad tekkima uued, sest vanadel pole enam seda südant soendavat hoogu ja indu, milles nende tähtsus. Surevad unistused ja astub nende asemele tühjus, siis tekib väga mitmesuguseid nähteid, mis arengule sugugi kaasa ei aita või isegi seda takistavad. Tekib kõigepealt tüli; üksiteise vastu tuntav kibedustunne hävitab üksimeelsuse.

Ega möödunud aasta jätnud muljet, et meil oleks töötatud täiesti üksimeelselt ja rahulikult. Tülitsetime riigikogus, ja mitte ainult opositsiooniga, vaid koalitsiooni enesesse kuuluvate rühmadega ja rühmades. Tülitsetime maa- ja linnaomavalitsustes, tülitsetime peaaegu igas erakonnas ja igal alal.

Mingi pessimistlik ühepäeva meeleolu näib olevat haaranud kogu rahva. Peaaegu polegi kedagi, kes oleks rahul oma seisukorraga. Põllumeestelt, meie rahva kandvamalt osalt, harva kuulduv muud kui kurtmist äärmise rahapuuduse üle. Et nende kurtmine pole alusetu, seda tõendavad küllaldaselt läinud aastal esinenud hulgalised talude sunnimüügid. Töolistelt pole muud kuulda peale kaebuste ja etteheidete, enamasti valitsuse aadressil, kes nende seisukorda küllalt ei suuda parandada. Võime nentida võrdlemisi suure arvu töötute tekkimist; ka nende rahulolematust pole väike ja arvatavasti ka põhjendamatu.

Paremas seisukorras pole töösturid. Et nendegi hädaldamised ei näi olevat alusetud, seda näitab meile tegelik elu. Paljud meie töösturid on jäänud maksujõuetuks või sattunud raskusisse.

Jäävad üle ärimehed, ametnikud ja vabakutselised, siis oleme pidanud meeles kogu meie seltskonna. Siingi pole olukord kadedust äratav. Ärimehi jääb üksiteise järele pankrotti; ametnikke vallandatakse, — keegi neist pole kindlustatud selle ohu vastu; vabakutselised kurdavad rohkem kui kunagi varem, ja siingi pole meil põhjust seda pidada naljatamiseks.

Ühe sõnaga: kurdetakse majanduslike raskuste üle. Aga missugune tülitsemine ja üksimeelsuse puudus sealjuures! — Kuhu on kadunud need unistused, mis kunagi ühendasid kogu rahva üheks perekseks?

Ei tahaks öelda, et meil unistused täiesti oleksid kadunud. Nad on vaid muutunud liig materiaalseks. Ja materiaalseil huvidel pole niisugust rahvast ühendavat võimu. Ei, neid ei saa pidada õigeiks unistusteks, sest nad killustavad rahva, ja seega võivad saada kahjulikuks ta arengule.

Meie lähedase mineviku suurim unistus on täitunud: oleme riiklikult iseseisvad. Kas pole meil seada uusi unistusi vanade asemele, et nii kaldume killustavasse materialismi!?

On ju tõsi, et ega me praegusest seisukorrast tarvitse erilisel vaimustuda. Vist väga vähestel pole tegemist majanduslike raskustega. Igapäevase leiva järele rühkimiseks kulub suur osa meie energiast, ja me oleme ju kõik niisugused rühkijad, peaaegu eranditult. Aga kas meie unistused ei suuda küünida kõrgemale sellest!?

On ju tõsi, et tegemist on küllalt suurte raskustega. Aga miks laseme end vallutada pessimismil!?

— Ei, siin tuleb võtta järsk pööre. Sest: kas pole meil siis enam kuhugi minna edasi? Evolutsioonil pole üldse piire ega võimatusi! Aga silmapilgulistest takistustest ja raskustest ei tarvitse kohkuda, hakata hädaldama ega langeda pessimistlikku tujju. Ei maksa kaotada usku, vaid rõõmsasti ja heade lootustega astuda võitlusse, — siis saadakse raskusist kergemini jagu! Ikka naeratava näoga!

Uuel aastal peaksime mõtlema, kuidas uuesti leida unistusi, mis meile annaksid optimismi ja võitlusindu. Peaksime sirvima meie iseseisvuse lühikest ajalugu, pidama silmas selle ajaga saavutatud tagajärgi, siis näeksime, kui vähe on praegu põhjust hädaldamiseks. Seni tehtud tööst ja selle tulemusist ammutagem optimismi uuel aastal! Aga kõrgemale, veelgi kõrgemale küünigu meie unistused, mis ühendaksid kogu rahva üheks perekseks ja aitaksid rõõmsa südamega kanda igapäevase elu raskusi!

R. E.

Miks on kaitseliit vajaline?

Mõtteid kaitseliidust

Kindral-major J. Tõrvand.

Avaldame siinkohal kaitseväe staabi ülema kindral-major J. Tõrvandi sulest kaitseväe häälekandja „Sõduri“ veergudel ilmunud artikli („Sõdur“ nr. 50/51/52 — 1930. a.) „Riigikaitse muredest. XIII. Mõtteid kaitseliidust“, vaatamata selle peale, et „Kaitse Kodu“ toimetuse kõigi seal toodud väidetega ei saa nõus olla.

„Kaitse Kodu“ toimetuse.

I.

Riik ja tema sisemine korraldus kaitsevad kodanikke vägivaldiga eest teiste kodanikkude poolt. Relvastatud jõudude abil kaitseb riik end ka väliste vaenlaste, s. o. teiste riikide, vastu. Tänapäeva riikides normaalselt rahvas ise annab oma riigile ühe või teise sisemise organisatsiooni ja loob vastava kaitsekorralduse. Ka seal, kus näeme niinimetatud diktatuure, seisab diktaatorite seljataga vähemalt üks osa ja nimelt poliitiliselt aktiivsem osa rahvast.

Kuid ajaloo meie näeme perioode, kus riik laguneb. Riigivõimu autoriteet langeb. Riigi sisemine korraldus ei rahulda enam kas rahva hulki või üksikuid gruppe. Kui riik selle juures koosneb veel mitmest rahvusest, siis viimased, kui neil on küllaldaselt elutahet ja elujõudu, püüavad eralduda, eemalduda, et mitte hukkuda kokkuvarisevate rusude all. Endisest riigist lahkulõõnud rahvas loob siis endale ise oma riigi. Meie elame sarnasel riikide lagunemise ja ühes ka loomise ajajärgul. Ja Eesti vabariik on üks neist, mis tekkisid endise Vene riigi varemetel.

Teiselt poolt, jälgides inimsoo ajalugu, meie näeme, kuidas on otsitud aluseid parema sotsiaalse korra loomiseks. Muidugi, „parem“ või „halvem“ — annab end mitmet moodi seletada. Kui üks väike grupp või osa kogu rahvast tegelikult omab võimu masside üle, surub hulkadele peale oma tahte, mis igakord pole rajatud õiglusele ja inimesearmastusele, siis sarnane kord on hea võimu omajatele ning ühtlasi halb massidele. Kui mõnele kodanikkude grupile või kihile muutub elu väljakannatamatuks, on loodud eeldused veristele kokkupõrgetele ja muule vägivaldale. Ja seepärast näemegi, et pikkade aastasadade kestvuselt on võideldud sarnase korra eest, mida kutsutakse demokraatseks, s. o. kus rahvas ise end valitseb, valides võimu teostajaid iseenda keskel. Tänapäev peaaegu kõikjal valitseb demokraatlik riigikord. Aga kas on ta ideaalne? Kas pole enam ette näha võitlust „parema“ korra eest?

Meil „Sõduri“ veergudel pole vajadust otsida neile küsimusile üksikasjaliselt põhjendatud vastust. Meie võtame vaid teadmiseks, et kõikjal kõneldakse demokraatlikust kriisist, millega tahetakse öelda, et see kord paljusid ei rahulda. Samuti võtame vaid teadmiseks, et tänapäev eksisteerivad juba nimetatud diktatuurid, olgugi seesmiselt mitmeti konstrueeritud. Lõpuks meie võtame teadmiseks, et sotsialism ja tema äärmine radikaalne vool kommunism võitle-

vad ühiskondliku korra eest, mis rajatud hoopis uutele alustele kui senine. Selle juures kommunism loeb vägivalda ideede elluviimisel kohaseks meetodiks. Tahetakse inimesi vägisi nii öelda „õndsaks teha“.

Alati, kui sotsiaalselt korda vägivaldaga uuendatakse, on verevalamisi, varanduse hävinemisi. Seepärast on õige, kui rahvas, resp. riik, suudab end seesmiselt sarnaselt organiseerida, et oleks kindlustatud evolutsioon riigi arenemisel ning võimatuks tehtud revolutsiooniline mäss. Kriipsutan alla mäss, sest tõeliselt õigustatud suurri revolutsioone (või vasturevolutsioone) on olnud ajaloo ja saab olema ka tulevikus. Revolutsioon tekib siis, kui selleks sügavamad põhjused. 1. detsembri 1924. a. sündmused olid lihtsalt mäss, ühe suure revolutsiooni järelkaja.

Mida kõrgem on rahva kultuuriline tasapind, seda kergemini suudavad massid aru saada, kas nende juhid on tõeliselt võitlejad parema sotsiaalse korra eest või on nad lihtsalt unistajad või avantüristid. Eriti see on tähtis säärestel aegadel, mil kaob riigivõimu autoriteet, mil riik langeb, mil varemeil hakkab kasvama uus elu. Kultuuriline rahvas sarnastel aegadel ürgjõuliselt loob endale kaitse, nagu oli seda ka Eestis, kui lagunes Vene riik. Tekkis „omakaitse“, mis pidi kaitsma kodanikkude elu ja varandust vägivaldiga eest, ajal, mil uus riigivõim ei olnud veel omandanud küllalt kindlat kuju. Eesti rahva elutahe ja terved instinktid leidsid „omakaitse“ ja pärastise „kaitseliidu“ organisatsioonis tugeva ja huvitava väljenduse. Ja kui eesti rahvas oskas kasutada soodsat ajaloolist silmapilku omariikluse loomiseks, siis rahva juhid leidsid omakaitse ja kaitseliidus reaalselt tuge — vajab ju riiklik võim jõudu, et täita riiklikke funktsioone.

Möödus vabadussõda. Tartu rahuleping andis Eestile kindlad väljavaated selleks, et idanaabriga võib edaspidi kõik arusaamatused lahendada rahulikult teel. Ka teiste naabritega ja üldse kõikide teiste riikidega pole Eestil põhjust veristeks kokkupõrgeteks. See äratundmine koos juba kindlale alusele rajatud riikliku korraldusega lõi rahvas arvamise, et pole enam vaja kaitseliitu. Viimase tegevus jäi soiku.

Nagu näitasid 1. dets. 1924. a. sündmused, polnud see siiski õige. Meil pole siin vajadust uurima hakata, miks üldse oli võimalik see verine hommik. Meie võtame vaid teadmiseks, et mässuliste juhid olid tulnud peamiselt võõrsilt ja et meie rahva keskel leidis mõningaid elemente, kes kaldusid vägivaldale ja avantürismile.

Umber kolm tundi kestis mässu likvideerimine kaitseväge poolt. Kaitseväes oldi valmis kavakindlale tegevusele. Kaitsevälaste kohusetunne oli pandiks, et iga mees, iga juht täidab oma osa neis kavades.

Iseenesest mõista, et 1. dets. „hoiatus“ on ergutanud kaitseväge veel suuremale valmisolekule. Ja lugeja seepärast võib teha loogilise järelduse: kui 1924. a. ootamatu löök kiirelt likvideeriti kaitseväge poolt, siis võimalikke edaspidiseid mässukatseid peab tabama sama saatus. Tähendab, riigivõimu käsutuses on alati sarnased jõud, mis kindlustavad kodanikkude julgeoleku ning riigielu normaalse arenemise. Seega — nagu poleks vajadust „omakaitse“ taoliste organisatsioonide järele. Sarnane arusaamine on peamiselt pahempoolsete ja radikaalsete kihtide ning isikute juures maad võtnud. Need kihid ja isikud, pidades kaitseliitu ülearuseks, kasutavad iga juhust, et praegust kaitseliitu halvakspanevalt iseloomustada ning kaitseliidu arenemisele takistusi teha.

Kuid rõhuv enamus eesti rahvast ja tema juhtidest on vastupidisel arvamisel, s. o. kaitseliit on tänapäeva olukorras mõödapäasmatu ning riiklikult vajaline ja kaitseliidu arenemisele tuleb kõigiti kaasa aidata. Ja selleks on omad sügavad motiivid, millistest mõningad alla kriipsutame.

1. Kaitseliidu töö ja tegevus tugineb ideeliselt rahva enesekaitse instinktile, mis end mõjuvalt avaldas juba riigi tekkimise päevil. Koondumine tolleaegse „omakaitse“ ja kaitseliidu ümber oli üheks neist positiivsetest jõududest, mis meie rahvast julgustas vabadusvõitlusele. Ja riik tegi õieti, et kodanikkude poolt pakutavat vabatahtlikku abi võimaluste piirides ja olude kohaselt ära kasutas. Kui 1. dets. 1924. a. kodanikkude ridadest pakuti riigile abi, siis riik jälle seda tänuga kasutas. Ühtlasi rahva ärksamad kihid nägid, et vaja kohe kaitseliit varjusurmast äratada ja edaspidi hoolitseda, et ta alati oleks valvel ja omaks küllalt tugevust. Kiires korras töötati nüüd välja põhikiri, mis andis kindla aluse kaitseliidu edaspidiseks arenemiseks. Kui suureks organisatsiooniks on kasvanud kaitseliit, seda meie kõik teame ja selle juures siinkohal peatuda oleks ülearune.

Eesti iseseisvuse loomise ja pärastise riigi ülesehitamise juures on kaitseliit olnud sümboliks, milles kujukat väljendust on leidnud rahva tahtmine oma kodumaad kaitsta. Kaitseliidu idee seega on üheks paremaks traditsiooniks, mis käesolev põlv kasvavale noorsoole pärandada võib. See idee ei ole mitte udune abstraktsus; ta on vaimustanud ja ergutanud kodanikke tegevusele. Siin on selge siht — kaitsta oma kodu, ning selles mõttes vabatahtlikult riigile abiks olla. Nüüdsel aatelagedal ajal on seepärast kaitseliidu idee ja tema alusele rajatud organisatsioon ise ääretuks moraalsete jõudude allikaks. Need jõud on aga kogu riigikaitse teostamisel mõõduandva tähtsusega.

2. Tugeva ja teguvõimsa kaitseliidu olemasolu aitab rahvamassidesse süvendada teadmist, et poliiti-

liste äärmuste avantüristlikud katsed eesti rahvuslikku omariiklust hävitada on määratud nurjaminekule, seni muidugi, kui kaitseliit ise jääb truuks neile traditsioonidele, mida eelpool alla kriipsutasime. See loob ja aitab süvendada julgeolekutunnet, millisel tundel on suur positiivne tähtsus meie igapäevases töös ja ka riiklikult seisukohalt.

3. Need kümned tuhanded inimesed, kes koondunud kaitseliidu ridadesse, on relvastatud. Nad õpivad relvadega ümber käima, harjutavad end lahingtegevuseks kas üksikvõitlejana või juhina. Kes jälgib kaitseliidu tööd ja tegevust sellel alal, peab ära märkima kindlaid tulemusi. Juba see on suur pluss, et mehele relv võõraks ei jää. See pluss alatasa kasvab, sest kasvavad oskused relva tarvitades, süveneb oskus teatud üksusi juhtida.

Et igasugune väljaõpe kõigepealt nõuab vastava kvalifikatsiooniga õpetajaid, mida aga kaitseliidul igal pool käepärast pole, siis kaitseliidus tehtav õppetöö kannatab ka teatud puuduste all. Kuid sellest edaspidi. Siin aga märgime, et ka see, mis kaitseliitlased annavad riigile oma vaba aja näol, õppides ja harjutades, on suure materjaalse väärtusega. See vähendab kulusid tagavaravälaste kordamisõppuste alal.

4. Kaitseliit, haarates enda ridadesse suure hulga ärksamaid ja aktiivsemaid isamaalasi, aitab rahva keskel süvendada riigikaitse vajadusest arusaamist.

5. Kaitseliit, tegutsedes spordi ja noorsoo kasvatamise alal, on üks neist organisatsioonidest, mis ei ela mitte ainult tänapäevale, vaid ka tulevikule. Kui kõik meie noorsugu kasvaks nende õilsate ideede ja traditsioonide kohaselt, mis kaitseliitu on tema tegevuses juhtinud riigi loomisel ja pärast, siis nii mõnigi tume kahtlus meie riigi tuleviku kohta kaoks. „Noored kotkad“ on selleks taimelavaks, kust peaksid võrsuma mehed kui tammed, kes suudavad tormidele vastu seista.

6. Tihedas kontaktis kaitseliiduga ja samadel ideelistel alustel tegutsev „Naiskodukaitse“ on parimaks tõenduseks, et tänapäeval naine, vähemalt eesti naine, tahab ja suudab teadlikult kaasa töötada riigi julgeoleku kindlustamisel. Ja ta teeb seda jällegi vabatahtlikult, väga mitmel alal ja mitmel viisil. Et naisel emal on suur mõju laste meelsuse kujundamisel ja arendamisel, siis juba ainuüksi see osutub naiskodukaitse kõrgeks teeneks.

Kaitseliit, naiskodukaitse ja noored kotkad, moodustades ideeliselt ühe terviku ja olles organisatsiooniliselt omavahel tihedalt seotud, on meie tänapäeva ühiskondlikus ja riiklikus elus sääraseks teguriks, ilma milleta meie poliitiline teekond tuleviku poole kujuneks väga „auklikuks“. Meie, kes me igapäevase töö ja „rabelemise“ ning murede juures ei leia sageli aega, et oma noore riigi sisemise elu arenemist analüüseri-des jälgida, ei suuda ka alati igakülgsest hinnata kaitseliidu ja naiskodukaitse positiivset osa selles arenemises. Kui meie vahetevahel siiski endalt küsime — milline oleks olnud meie saatus kaitseliidu puudumisel, siis kohe tunneme, et ainult selle organisatsiooni olemasolu on aidanud siluda nii mõnegi murekortsu eesti rahva palgeil.

Võttes kokku eelpool toodu peame kategooriliselt rõhutama, et praegu ja ka lähemas tulevikus peavad eestiriiklikus ja ühiskondlikus elus eksisteerima kaitseliit ja temaga ühenduses olevad teised organisatsioonid. Kõigi kodanike kohus on kaitseliidu arenemisele heatahtlikult kaasa aidata.

II.

Jooni kaitseliidu hindamiseks ja soove ning väljavaateid edaspidiseks arenemiseks.

Et kaitseliit etendab meie ühiskondlikus ja riiklikus elus silmapaistvat osa ja et kaitseliit saab riigilt ja seltskonnalt mitte väikest ainelist toetust, tekib vast küsimus, kas on kaitseliidu sisemine korraldus säärane, mis eeldab kõige paremat siis, kui ühiskond ja riik tõeliselt vajavad ennastohverdavat abi?

Kaitseliidule annab välise organisatsioonilise ilme ja määrab alused kaitseliidu komplekteerimiseks tema põhikiri.

Praegu on maksev põhikiri, mis kinnitati vabariigi valitsuselt 1925. a. jaanuaris. Selle põhikirja alusel on kaitseliit kasvanud ja tegutsenud ligikaudu 6 aastat. Põhikiri üldiselt vastas nõuetele. Temas leidub siiski ka mõningaid, rohkem küll tehnilisi kui põhimõttelisi, puudusi, mis sünnitavad asjatuid raskusi kohtadel.

Et kaitseliidu arenemist mitte takistada, asuti käesoleva aasta kevadel põhikirja revideerimisele. Uus põhikirja kava on nii kaitseliidu juhtivate asutiste kui ka sõjanõukogu poolt üksikasjaliselt läbi töötatud ja võib oletada, et ta leiab vabariigi valitsuselt ka kinnitamist. Siinkohal võib märkida, et uus põhikiri ei too sisuliselt mingisuguseid olulisi muudatusi kaitseliidu üldisesse korraldusse. Ta vaid täpsamalt normeerib kogu selle organisatsiooni tehnilist külge ja kõrvaldab endise põhikirja need osad, mis eluga hästi kokku ei passinud.

Kuus aastat on võrdlemisi pikk aeg selleks, et selgusele jõuda, kas kaitseliidu korraldamise põhialused, mis põhikirjas ette nähtud, on küllalt nii õelda terved ja õiged. Asjaolu, et uus põhikirja kava käsitleb rohkem tehnilisi küsimusi, kõige paremini tõendab, et kaitseliidu organiseerimise alal algusest peale oli võetud õige suund. Siit järeldame, et põhikiri kui säärane ei takista kaitseliidu edukat arenemist.

Kaitseliidu koosseis. Põhikirja ja vabariigi valitsuselt maksmapandud „kaitseliidu koosseisu“ järgi mooduneb isiklik koosseis:

- kaitseliitlastest, kes astuvad kaitseliitu vabatahtlikult ja põhikirjas ettenähtud korras;
- ohvitseridest, kaitseväge ametnikest ja eraisikuist, kes teenivad kindlapalgalistel ametkohtadel.

Vaadeldes neid kategooriaid leiame, et vabatahtlikud on õieti need, kes kaitseliidu ideed kannavad edasi endiste traditsioonide kohaselt. Kõiki pal-

galisi tuleb võtta harilike riigiteenijatena, kelle kohta maksavad ka vastavad seadused ja seadlused. Ei saa olla mingit vahet näiteks ohvitseride vahel, kui üks neist teenib kaitseväes ja teine kaitseliidus. Nende mõlemate kohus on üks ja sama: kaitseväes teeniv ohvitser kasvatab ja õpetab sõdureid, keda riik tema kätte usaldab sundteenistuse ajal, kaitseliidus teeniv ohvitser teeb sama tööd, kuid nende juures, kes vabatahtlikult astunud kaitseliitu.

Kuni viimase ajani meil tundus, nagu tahetakse siiski teha vahet „kaitseväge“ ja „kaitseliidu“ ohvitseride vahel. Ja just „kaitseliidu“ ohvitseri kahjuks. See asjaolu oli teatud takistuseks kaitseliidu komplekteerimisel ohvitseride, s. o. juhtiva kaadri, mõttes. Nüüd on jõutud nii kaugele, et suurem ebanormaalsus — pensioni küsimus — on jaatavalt lahendatud. Kui vastu võetakse ka uus ohvitseride teenistuskäigu seadlus, mis sõjanõukogus juba üksikasjaliselt läbi vaadatud ja mis ei tee eelnimetatud vahet, siis on asi kõigiti korras.

Et kaitseliidu ja peastaabi ülemad määratakse vabariigi valitsuse ja malevate pealikud kaitseministri poolt, siis on olemas kindlustus, et kaitseliidu kandvad tegelased väljaõppe ja operatiivse juhtimise alal valitakse nende keskelt, kel vastav kvalifikatsioon. Sama võib öelda ka instruktorite ja teiste kindlapalgaliste kohta.

Teistmoodi on asjaolud seal, kus organiseerimise protsessis pealike kohtadele (alates maleva pealiku abist allapoole) sattusid või satuvad a g a r a m a d tegelased kohtadel, küsimata sellest, kas nad kui rühma, kompanii või pataljoni pealikud omavad küllaldase ettevalmistuse kui kasvatajad, õpetajad ja eriti kui üksuse juhid riivilises ja taktikalises mõttes. Olemasolevate andmete järgi on suur protsent pealikuid oma ettevalmistusele mittevastavalt kohtadel. Kui näiteks kompanii pealikuks on küll tubli ja agar kaitseliitlane, aga ta sõjaline ettevalmistus ei ületa reamehe või kaprali oma, siis ei saa ju nõuda, et säärane kompanii välja õpetataks. Siin ei saa aidata palju ka instruktorid, sest neid üldse on kaitseliidu koosseisus õige vähesel arvul.

Kaitseliidu taktikalistel õppustel juhtub, et jalaväge rühma näiteks juhib kas endine lihtis „number“ suurtükiväest või raadiotehnik jne. Seda ei saa pidada normaalseks. Rohkem — see on asjale kahjulik, sest ebakohase juhtimise juures harjuvad ka alluvad ebakohaselt talitama teatud taktikalises olukorras.

Isiklikult arvan, et säärane ebamäärane seisukord tuleb kaitseliidus kiire korras võtta revideerimisele. Ja siin vast aitab kaasa jällegi uus ohvitseride teenistuskäigu seadluse kava, mille järgi reservohvitserid, kui nad astuvad kaitseliitu ja täidavad pealike kohuseid, ülendatakse reservis oleku ajal kiiremini auastmetes.

Siin oleme jõudnud ühe küsimuseni, mille juures vaja vähe peatuda. Nagu tegelikust elust näeme, reservohvitserid ja allohvitserid ei avalda erilist taht töötada kaitseliidus. Oleks aga loomulik, et iga rühma ja kompanii pealikuks oleks tingimata ohvitser. Öeldakse — kuis ma lähen rühma peale, kui kompaniid

juhhib kapral. Ja tõesti, sääraseis tingimuses ei saa ka suurt ette heita reserv-ohvitseridele. Nii aga edasi jääda ei tohi. Kuidas asja parandada?

Arvan, et kaitseliit järkjärgult peab leidma kõigile üksustele vastava sõjalise ettevalmistusega pealikuid, kutsudes tööle kohtadel olevaid reserv-ohvitseri. Viimased aga ise peaksid aru saama, et töö kaitseliidus pakub palju võimalusi ennast rivi- ja taktikalisel alal värskena hoida, ajaga enam-vähem sammu pidada.

Kui aga siiski selgub, et rühma ja kompanii pealikute küsimust sedaviisi ei suudeta lahendada, tuleb leida teisi abinõusid. Asja igakülgset revideerimisel vast osutub ka võimalikuks kaitseväge jõude ajutiselt tööle rakendada kaitseliidu alal. Siin kõigepealt kursustel, millistel kaitseliit ise rohkem kui seni peab oma pealikute (jao, rühma) ettevalmistust tõstma.

Mis puutub malevlaste massi koosseisu, siis näeme kaitseliitlase vormis inimesi igast seltskonnakihist, igalt tööalalt. Vaja vaid tõendatud lojaalsust riigi vastu. Säärane malevlaste koosseis näitab, et kaitseliit pole mitte mingisugune rikaste ja tagurlaste erihuviline organisatsioon, nagu püütakse mõnikord meie ühiskonna pahemalt tiivalt seletada.

Kaitseliidu relvad. Riik on annud kaitseliidule relvi nii palju ja säärast tüüpi kui see oli võimalik. Normaalne oleks, kui kaitseväge ja kaitseliit omaksid ühetüübilise relvastuse. Seda kahjuks aga pole. Sarnane olukord loob raskusi väljaõppe ühtlustamise alal. Edaspidiseks jäägu relvastuse ühtlustamine vankumatuks sihiks. Seni aga tuleb kõik teha, et olemasolevaid tüüpe kohandada vähemalt ühe ja sama laskemoona jaoks. Selles mõttes on kaitseliidu poolt algatatud tänuväärne töö. Tuleb seda jätkata, kui vähegi ainelised olud lubavad.

Kaitseliidus esitatud väeliigid. Minule näib, et meie oludes peamiseks väeliigiks jääb kaitseliidus jalaväge. On avarad väljavaated rattur-osade, õhukaitse ja õhuvaatluse, gaasikaitse ja soomusosade loomiseks. Selleks vaja korraldavat tööd ja muidugi ka raha. Suurtükiväe-, side- ja pioneer-aladel on kaitseliidu võimalused rohkem piiratud. Ratsaväge kohta on kohati soodsad võimalused.

Iseendast mõista, et kõike korraga teha ei saa, eriti siis, kui tuleb korraldada tehnilist ala, mis nõuab kvalifitseeritud isikuid ja, nagu öeldud — raha. Senine kaitseliidu tegevus näitab, et seal ei puudu huvi kõige selle vastu, mis pakub ja mida nõuab sõjatehnika.

Kaitseliidu distsipliin. Distsipliinil üldse on tema väline ilme ja sisemine väärtus. Kui selles mõttes vaatleme kaitseliitu, siis väliselt seal leidub iseäraldusi, võrreldes kaitseväega. Aga vaatamata kaitseliidu erilisele koosseisule on minule jäänud mulje, et malevlased ja pealikud õieti hindavad distsipliini välist külge ja mõnikord isegi püüavad ületada vajalikkuse piire. Tahaksin soovida, et „sõjamehelik“ olek tõesti väljenduks iga malevlase juures, kui ta esineb, käsku vastu võtab või ettekannet teeb. Väline distsipliini ilme on ju suurel määral ka distsipliini sisemise väärtuse näitajaks. Mina ei kahtle, et malevlastel ja pealikutel on küllalt kohusetunnet, et oma ülesandeid täita. Seda näitavad ka mitmed ja mitmed

alarmi proovid, kus kogumispunktidesse ilmunute % on täiesti rahuldav, olgugi et siin mõnikord tuleb ette arusaamatuid mitteilmumisi. Kuid õppuste ajal, ka erakorralistel taktikalistel õppustel suurema üksuse koosseisus, sageli ähvardavad read väga kokku kividada. Arvan, et kaitseliidu juhtivad ja vastutavad tegelased selle nähte põhjused otsivad üles ja kõrvaldavad, mis vaja.

Eriti aga mittekohasena tundub rivilistel ja taktikalistel harjutustel liig „kodune olemine“. Puudub kindel käsklustoon. On palju juttu, palju „lärmid“. „Kodune olemine“ tekib muidugi sellest, et pealikud ja malevlased harilikult üksteist väga hästi tunnevad, on tuttavad ja sõbrad. Minule aga näib, et ravis ja õppustel (taktikalistel) peaks valitsema umbes sama kord kui kaitseväske. Lahinguolukorras on paha, kui palju kõneldakse ja lärmitsetakse. Seal vaja lühikene, kategooriline ja selge käsklus. See peab saama pealikutele harjumuseks, malevlastele endastmõistetavaks vajaduseks. Alatasa end harjutades ja kontrollides on sellel alal võimalik õige pea saavutada soovitavaid tulemusi. Vastasel korral lähevad pealik ja malevlane lahinguväljale negatiivsete harjumustega.

Kaitseliidu riietus ja rakmed. Olen kuulnud ühelt väga kõrgel seisvalt isikult, et eriliselt huvitav on kaitseliidus tema „loomulik“ ilme riietuse alal, s. o. — inimesed tulevad oma töö juurest, võtavad relva ja lähevad oma kohustetäitmisele. Ei olevat tähtis, kas tal siis peas on „kaabu“ või „soni“, kas jalas kingad või säärsaapad, kas seljas must või hall või mõni teist värvi riietus. Selles on ju palju tõtt. Kuid vist ei saa eitada vormiriide suurt kasvatuslikku tähtsust, kõnelemata juba sellest heast muljest, mis jätab kodanike massile korralikult ja ühetaoliselt riietatud üksus.

Näeme malevlasi koondatuna oma üksustesse õppustel, näeme neid pidulikel juhtumisel. Igakord, kui näed kirjult riietatud osa, kes muidu kõigiti korralik, sooviksid, et ta ühetaoliselt oleks riietatud. Kuid arvan, et sel alal midagi võiks teha. Vastav selgitustöögi anaks mõningaid tulemusi.

Analoogiliselt sama lugu on rakmetega ning jalaväe nõudega.

Kaitseliidul on kümneid tuhandeid liikmeid. Kas ei saaks kutsuda ellu midagi kooperatiivi taolist, mille abil oleks võimalik hakata kaitseliitlasi varustama soodsamail tingimustel?

Sisemine kord kaitseliidus. Mõtlen selle all kaitseliitlaste omavahelisi suhteid, kaitseliitlaste suhtumist meie sisepoliitilistesse küsimustesse ja kaitseliitlaste isiklikku ülalpidamist. Nagu senised kogemused näitavad, on nii palgalised kui ka mittepalgalised kaitseliidu tegelased suutnud kogu kaitseliidus üldiselt luua vastastikku arusaamise ja lugupidamise õhkkonna ja saavutada seega teatud ühtmeelt kogu kaitseliidus. Üksikud lahkkelid, mis tingitud mõne tegelase väiklusest ja enda ülehindamisest, on loomulikud säärase suure organisatsiooni, nagu on seda kaitseliit. Seda enam, et kaitseliidu ridades on mitmesuguste poliitiliste vaadete, mitmesuguse haridusega, kasvatusega ja minevikuga isikuid. Kui kaitseliidus lopsakalt õitsma lööksid omavahelised intriigid, siis õige pea oleks käes

selle organisatsiooni lagunemine. Seepärast tuleks neist kõigiti hoiduda. Samuti head ei too kaitseliidule, kui kaitseliidu tegelased kaitseliidu töö alal ajaksid ka mingit partei-poliitikat. Kui kaitseliitlane kuulub parteisse, siis oleks tema otsekohene kohus piinlikult jälgida, et partei ja kaitseliidu asju koos ei aetaks.

Oma töös ja tegevuses peab kaitseliit kui organisatsioon seisma väljaspool parteisid, nagu üldiselt on seisnud seni. See kindlustab kaitseliidule rahva usalduse ja lugupidamise.

Et kaitseliit on võtnud enda peale rea kasvatuslikke ülesandeid rahva hulkades ja eriti noorsoos, siis omab väga akuutse tähtsuse kaitseliitlaste isiklik ülalpidamine, eriti siis, kui vormis olles tuleb puutuda kokku teiste kodanikega. Käsitades seda küsimust peab alul kohe tähendama, et kuidas on meie rahvas ja tema kombad, nii on ka kaitseliit. Ei saa ju inimene oma harjumusi „paugu pealt“ jätta, kui astub kaitseliitu. Kuid kaitseliidu kõrge aade ja suured kasvatuslikud ülesanded kategooriliselt nõuavad, et iga malelane, ja eriti juhtivad tegelased ning pealikud, alati oleksid valvel ja ei lubaks sündida seda, mis kaitseliidu heale kuulsusele kahjulik.

Siin peab kõigepealt kriipsutama alla piinliku puhutuse vajadust seltskondlike ja riiklike rahadega ümberkäimisel. Sel alal eksijaid peaks kaitseliit kõhklemata oma organisatsioonist eemaldama. Samuti peaks kaitseliitlane vormis olles piinlikult hoiduma tülli sattumast teiste kodanikega. Väga negatiivselt mõjub kaitseliidu heale nimele, kui kaitseliitlane oma relva, mis temale antud riigi poolt, tarvitab kuriteo toimesaatmisel.

Kuidagi ei suurenda kaitseliidust lugupidamist rahva silmis, kui lõbus omavaheline „olemine“ võtab kärarikka ilme. Meie inimestel üldse on nagu mingi haiglane kirg „jorutada“ ja „lällutada“, kui pea vindi. See komme on vist päritud ajast, mil igal teeristmel või käidaval kohal seisis mõisniku kõrts, kus siis „maarahvas“ jõi mõisniku vabrikust toodud viina ja õlut ja „lällutas“, praalis ning tülitsetes ööd läbi; mõnikord isegi päevade kaupa. Kirik ja kõrts olid pikka aega ainsaiks kohtadeks, kus inimesed said kokku üksteisega.

Kaitseliidu tegelased andestavad minule vist, kui väljendan arvamist, et kaitseliidu pidudel nii mõnigi kord lüüakse „üle aisa“. Ja mitte ainult pidudel, vaid ka õppustel ja manöövritel! Tahaksin uskuda, et sel alal tulevik üldse meil toob muudatust. Kaitseliit samu siin esirinnas!

Puudutasin neid „igapäevase elu“ asju seepärast, et meil teatud kihid ja grupid püüavad ära kasutada iga juhtu, et kaitseliitu teha maha. Haaratakse kinni

kõige tühjemast asjast ja hakatakse laimama ja mõnitama. Mida vähem kaitseliit annab põhjusi sääraseks väljaastumisteks, seda parem kaitseliidule ja meile kõigile, kellele kahis kaitseliidu aade ja selle organisatsiooni hea kuulsus.

Kaitseliidu ja kaitseväge vahetõrgetest. Need kaks riigikaitse organisatsiooni on üldiselt hästi omavahel saanud läbi. Ei ole põhjust oletada tulevikus vahetõrgete halvenemist. Eriti nüüd, kus kaitsehiidus teenivate ohvitseride seisukord muutub normaalseks. Ajuti on sünnitanud teatud rahutust vahetõrgetes, kui veel puuduliku töö jaotuse tõttu tekivad mõtete lahkuminekud mõne praktilise küsimuse lahendamisel.

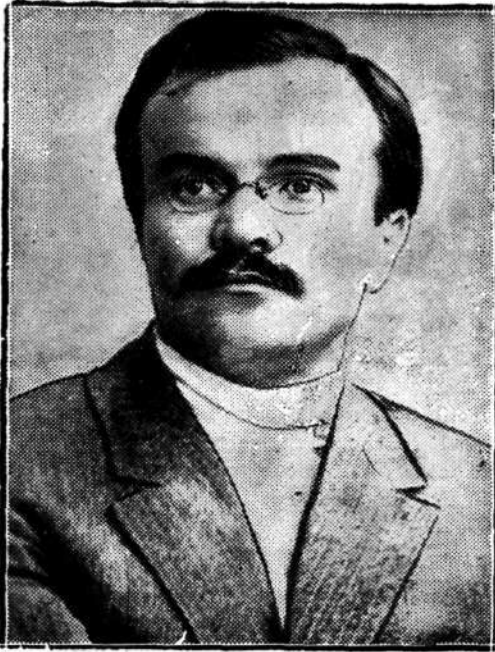
Minule näib, et edaspidi kaitseväge ja kaitseliit teatud ulatuses ühte sulavad. Millal ja mis kujul see sünnib, on varajane veel kõnelda. Pealegi on see küsimus väga komplitseeritud ja nõuab ettevaatlikku käsitamist. Riigi majanduslikud olud nõuavad nii mõnegi kavatsuse algatamist, mis esialgu võib paista võõrana.

III.

Kokku võttes kõike eelmist tahaksin kriipsutada alla:

Praeguses olukorras, nii sise- kui ka välispoliitilisest seisukohast vaadatuna, on raske ette kujutada meie riigi rahuliku arenemise kindlustamist kaitseliiduta ja temaga seotud teiste organisatsioonideta. Õilsad traditsioonid teevad kaitseliidu ääretuks moraalsete jõudude allikaks. Kaitseliidu sisemine korraldus on aastate kestvusel näidanud jõurikkust ning kindlat tendentsi paremuse poole. Selle organisatsiooni abil on saadetud korda mõõtmatu suur töö riigi julgeoleku kindlustamisel. Kaitseliidus on üksikuid puudusi, kuid ei ole kahtlust, et ajajooksul need kas kaovad või jälle kõrvaldatakse. Halvasti teevad need kodanikud, kes kaitseliidu või üksikute kaitseliitlaste vääratusi üles puhuvad, lõhkudes usaldust ja lugupidamist kaitseliidu vastu rahva hulkades. Ka pahempoolsetel poliitilistel vooludel, kui nad ei ihu hammast riigi vastu, oleks aeg saada aru, et kaitseliit on ka nende eest valvel, nagu seisab ta valvel kogu Eesti eest. Käsi käes kaitseväge ja teiste riiklike asutistega aitab kaitseliit luua kodanikes julgeoleku tunnet, mis nüüdsel raskel ja närvilikul murdeajal kõigile nii tarviline, et kogu energiaga jätkata riigi ülesehitamise tööd. Kaitseliit aitab Eestist hoida eemale poliitilisi avantüriste, kes praegu veel varitsevad ja ootavad, millal tuleb nende tund. See asjaolu kõvendab riikliku olemasolu stabiilsust, mis aga on meile osaks saava usalduse ja lugupidamise pandiks teiste rahvastega läbikäimisel.

Tallinnas, 17. 12. 30.

N. Vene rahvakomissaride nõukogu uus esimees V. M. Molotov, kes astus hiljuti Rõkovi asemele.

Molotov — N. Vene uus valitsuse juht

Valitsused muutuvad, kuid elu ei muutu!

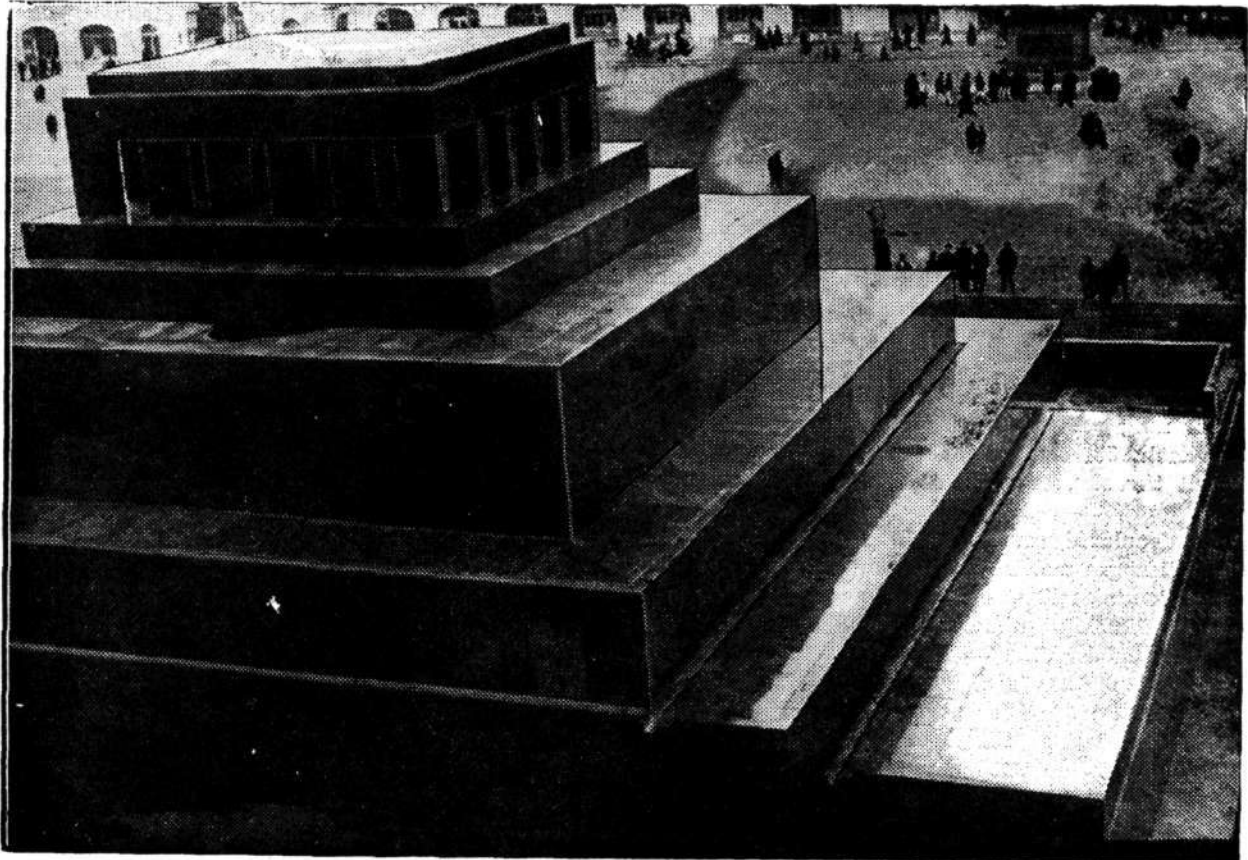
Nõukogude Venemaa rahvakomissaride nõukogude esimeheks nimetati senise Rõkovi asemele hiljuti V. M. Molotov, kes on tuntud vana kommunistina Stalinile lähedal seisvate isikute hulgast.

V. M. Molotovi nimi ei ole viimastel aastatel Nõukogude poliitilises taevas just kuigi heledasti säranud, mispärast alul tema nimetamise peale valitsuse juhi kohale vaadati teatud umbusaldusega. Ometi hakkas temale saabuma varsti pärast tema kõrgele kohale nimetamist suurel arvul õnnesoovi-telegramme, milledes kriipsutati eriti alla Molotovi truudust kommunistliku partei kindralliinile, teiste sõnadega — Stalini valitsuse poliitikale.

Molotovi vooauseks loetakse, et ta on olnud püsivamaid Lenini õpilasi ja kaastöölisi.

Nii suur austuse avaldamine värskete tähele Nõukogude poliitikataevas on ühtlasi kutsunud esile „kõrgemates ringkondades“ teatud närvitsemise, võttes arvesse veel seda, et kõigis tervitustes Stalini nimi välja on jäetud või teda on nimetatud väga vähe. See on lasknud oletada, et siin on tegemist mingi sihiliku demonstratsiooniga uue valitsuse juhi kasuks, kelles nähakse võib-olla mingit uut eba-jumalat teiste kõrgemate juhtide kõrval. Ega olnud ju kõikvõimsal Stalinil sugugi meelt mööda säärase krõbeda pilli allaneelamine tema Molotovi varju jäämise puhul.

Kuigi Rõkovi asendamine Molotoviga ei too mingeid muudatusi Nõukogude Venemaa ei sise- ega välispoliitilises elus, on siiski huvitav vaadata üksikute meeste tõusu- ja mõõnaaegasid suure naabri valitsuse troonil. Kuigi üks täht kustub, lööb teine jälle särama. Lenini — Nõukogude jumala Lenini auks. Aga vaene rahvas — see ägab pjatiljetka all ja ootab paremaid aegu. Kui ta pole lootust juba ammu kaotanud.

Lenini uus mausoleum Moskva punasel platsil.

Igal näärilõõl tõuseb Ülemiste järvest wana halli habemega mehite, tuleb alla linnawärawasse ja küüb linnawahilt: „Kas Tallinn on walmis?“ Saanud eitawa wastuse, raputab wana nate pahajelt pead, tähendab midagi arusaamatult ja läheb liirelt tulnud teed tagasi. Linnawahil on tõwasti teeldud anda wanafesele faatawat wastust, sest siis woolawat Ülemiste järwe meetogu linna ja uputawat selle. Nii räägib wana muinasjutt.

Kuid miks pahandab siis Ülemiste vanake Tallinna üle ja miks ähvardab teda uputada juhtumil, kui linn on lõplikult walmis? See motiiv muinasjutus osutab väga tähelepandavale asjaolule meie rahwa mütoloogias ja suhteis Tallinnale. Kas see ei ole olnud juba igivana meie rahwa arwamine Tallinna tähtsusest? Eks ole sellega öeldud, et Tallinn ei või kunagi lõplikult walmis saada, waid peab alati kasvama ja täienema, kord aeglasemalt, kord kiiremalt. Ja kas ei või ses sümbolises uue-aasta muinasjutus leida meie kaugete esivanemate otse alateadvuslikku ennustamist Tallinna tähtsusele kogu eestlaste maa suhtes? Kui sajanguid tagasi kord kuski suitsutares peeruvalgel wanaema rääkis lastele uue-aasta ööl seda muinasjuttu, kas ei olnud see siis mingi ürginstinktiivne aimdus sellest loomulikust seisundist ja olukorrast, kuhu on meie pealinn jõudnud praegu? Kindlasti ta kujutas endale Tallinna kaugeemas tulevikus waba eestlaste linnana, nagu ta oli enne wõraste sissetungimist, kus pidid ehk tema arwates asuma eestlaste wanemad ja paremad pojad. Ja see ilus muinasjutt on seni paika pidanud — linn on ikka alles walmimata ja Ülemiste vanake on pidanud ikka pahaselt oma residentsi tagasi pöörduma, mille üle wõime talle ainult kaastundlikud olla ja imestada ta kannatust ning püsivust sajangute jooksul kangekaelselt uue-aasta ööl oma matkamist linna teha ja ikka lootusetult tagasi pöörduda. Kuid see on paratamatu olnud.

Tulid daanlased, asutasid 1219. a. eestlaste linnuse asemele toleaegse moodsa arhitektuuri nõuete kohaselt tugeva kivikantsi, millest osa on veel praegugi säilinud Toompeal. Siia ehitati nüüd alaliselt juure nii vähemaid kui ka suuremaid ehitisi — asukohaks siia jõudnud daani wõimukandjatele ja sõjaväele. Kitsaks jäi juba kõrge Toompea kalju suurenewaife inimhulgale ja oldi sunnitud peagi leidma ruumi merepoolsel kaljuserval. Tuli linnale ja maale teine peremees 1346. a. — mõõgavendade ordu — mille aeg kestis juba üle paari sajangu kuni 1561. a. ja mille walitsuse ajal linn õieti tunduwalt kaswas. Elawa kaubandusliku läbikäimise tagajärjel woolas eriti Saksamaalt siia suurel arwul kaup-

mehi, käsitöölisi ja teisi koloniste. Kerkisid elumajad, kaubaadad, kirikud ja püstitati ka praegune raekoda. Peaaegu kõik need sünged, terawa katusega kivimajad kesklinnas, mida me tänapäeval näeme, on püstitatud keskajal — orduajal. Selle paari sajangu jooksul wõttis Tallinn juba enda alla selle maa-ala, mida meie praegu nimetame kesklinnaks, see tähendab, selle osa linnast, mis on ümbritsetud ringmüüri, mille jäänu-sed veel hästi on säilinud. Nii näis nüüd, et kord ometi on linna kasvamisele piir pandud, sest välispoole linnamüüri ei olnud sugugi kohane ehitada elamu, kus need oleksid olnud sõja korral waenlasele ainult heaks tulematerjaliks. Linna kasvamisele oli nüüd ringmüüri näol kunstlik takistus tehtud ja alaliselt kasvav elanike arv pidi leidma ruumi sel piiratud maa-alal. Osalt seetõttu ehitatakse majad külj-külje juure ja kitsaste tänavate ääre, et aga rohkem ruumi säilitada. Kuid ka see abinõu oli ajutine. Järjest linna asuwaile käsitöölisile ja waba-eestlasile oldi lõpuks siiski sunnitud andma luba asuda elama välispoole linnamüüri. Tekivad agulid (eeslinnad), milledest kõige wanemaid teateid on säilinud Kalamajast (Fischermay — kalurite küla), kus juba keskajal on asunud wähesel arwul eestlasi. Hiljem asustatakse Tartu maantee ümbruse, kus juba asus üks wana ehitis, nimelt praegune Jaani wanadekodu — wanim ehitis Tartu maanteel. Samuti tekkisid üksikud majad ka Pärnu maantee ümbruse. Tõsi küll, need ühekordseist puumajadest koosnevad eeslinnad põletati sageli sõdade puhul maha, kuid sõja lõppedes nad kerkisid uuesti. Olgu mainitud siin suuremat eeslinnade põletamist 1577. a. Juhan Hirmsa wägede poolt, millal eriti Kalamaja eeslinn täiesti maha põletati.

Tuli Rootsi aeg 1561. a. Ka nüüd wõeti alalisi parandusi ette, eriti linna kindlustuste juures. Ehitati bastioonid, milledest nüüd on veel säilinud Rannawärava, Viruwärava ja Harjuvärava mäed. Ka eeslinnad osutuvad juba elujõulisiks ja wõivad majadearvu lugeda juba mõnele kümnele; magistraat on sunnitud seda arvestama. Tuleb wene walitsus Peeter Suure wõllutamise järele 1710. aastal, mis ei too esialgu linna kasvamisele erilist hoogu, kuid seda enam hakkab linn kasvama

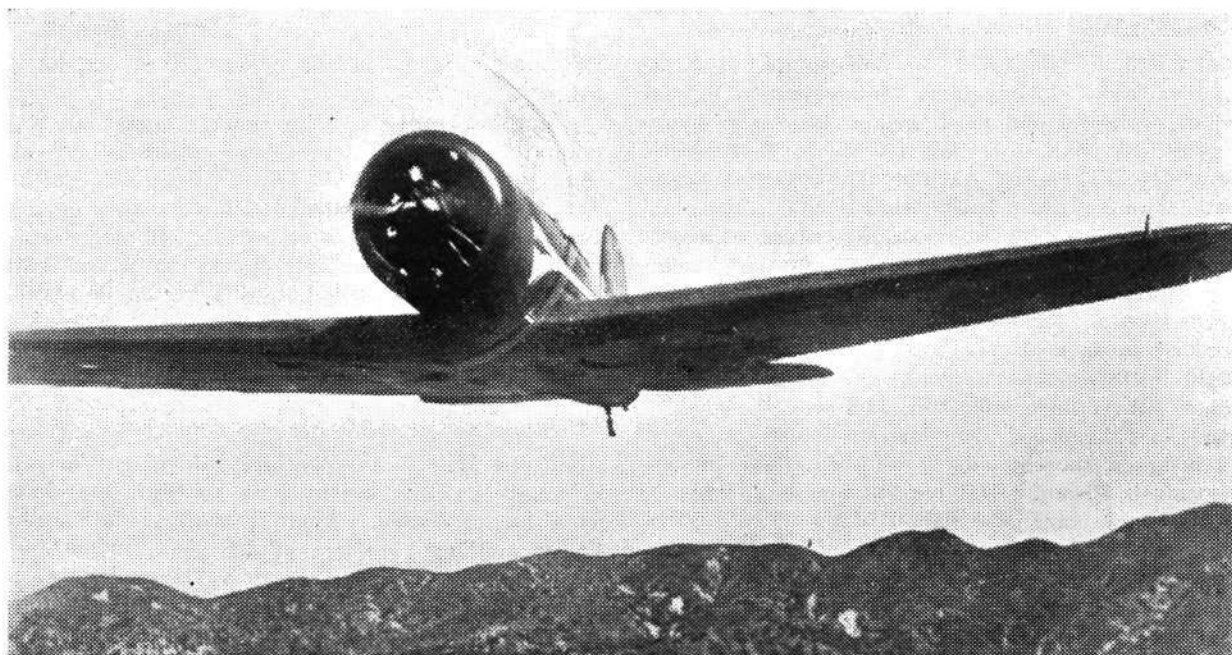
järgnevail aastakümneil. Pea hakatakse ehitama Kadrioru lossi, millise koha endine nimi Fountal muudetakse nüüd Katarinaliks. Ta ehitamiseks ja edaspidiseks korrashoiuks tuuakse siia elama suurem hulk venelasi, kelle asukohaks saab n. n. „Sloboda“ Kadrioru läheduses. Nüüd hakkab linn kiiresti kasvama, sest siia asub rohkesti venelasi ja ka maaelanikel on päris- ja teoorjuse kaotamise tagajärjel linna asumine paremini võimaldatud kui varem. Kerkivad võrdlemisi kiiresti majad Narva maanteele, Pärnu maanteele, Kassisabasse, Pelgulinna, Kalamaja rajooni ja sadama piirkonda. Eriliselt hoogsasti hakkab linn kasvama veel Tallinna-Peterburi raudtee ehitamise järele 1870. a. Nii et üldiselt vene aja lõpul on Tallinn omandanud juba need välised piirid, mida näeme praegu.

Mõnigi kord on linna ähvardanud Ülemiste järve veekogu, nimelt siis, kui järve veepind on ebanormaalselt kõrge olnud. Näib, et siiski vahest on linnavaht järvevanakesele annud mõista, nagu oleks linn peaaegu valmis. Nii murdusid 1708. a. novembrikuus järve kaitsetammid ja Tartu maantee eeslinn oli päris tõsisel hädas, nagu teatab raeprotokoll. Ülemiste järv kandis keskajal Järvekülle järve nimetust, milline nimi on vist laenatud seal läheduses asuvaist Järvekülle nimelest mõisast ja külast. Vanemad dokumendid ja linnaümbruse plaanid ei tunne Ülemiste nimetust, küll aga „Jerweküllsche See“. Praegune saksakeelne „Obere See“ on arvatavasti tuletatud eestikeelsest „Ülemiste“. Keskaja alul ei kuulunud Ülemiste järv linnale, vaid

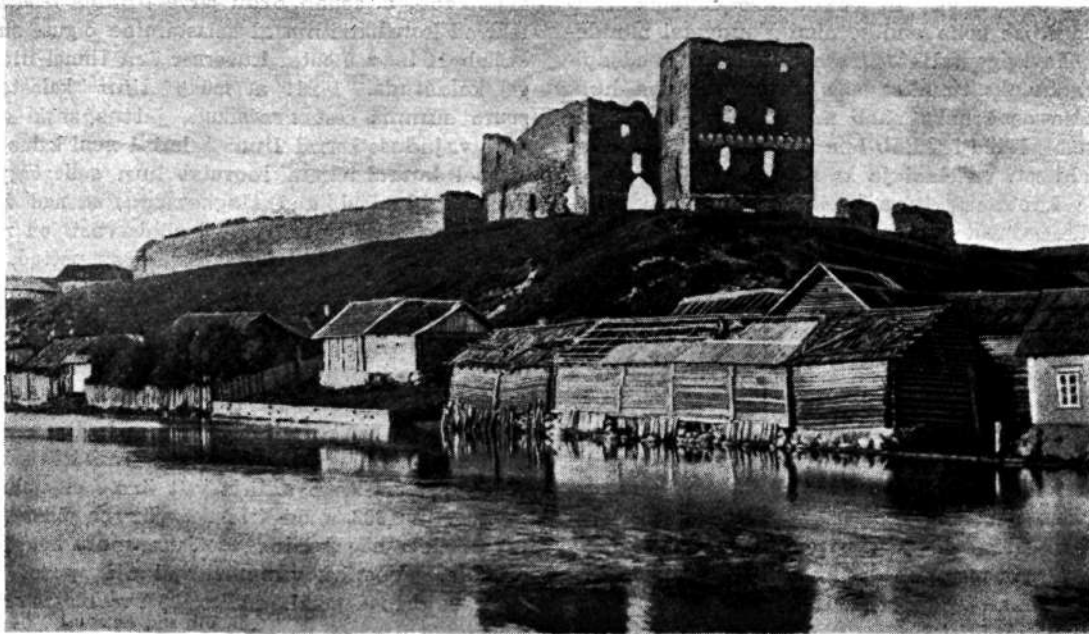
alles 1456. a. annab ordu järve linnale rendile. Sageli tekivad konfliktid linnal kalastamise õiguse suhtes. Nii keelab 1640. a. Rootsi kuberner ära linnal Ülemiste järvel kalastada. 1721. a. müüb linn kalastamisõiguse suure summa eest eraisikule, jättes siiski enesele õiguse vajaduse korral linna kalureil seal kalastada. Veel mitmel korral hiljem loovutab linn selle õiguse eraisikule, kuid nüüd juba tingimusega, et nad varustaksid raehärrasid kaladega. Kuid nähtavasti on nüüd järgnevail aastakümneil röövkalastamist peetud, sest juba 1773. a. keeldakse üldse püük noodaga, kuna, nagu raeprotokoll mainib, kalu väga vähe olevat jäänud. Ühtlasi kästakse turukupjal viibida kalastamise juures, et ei tekiks segadusi. 1783. a. jaanuaris kardeti jällegi järve üleujutamist. Kuid mõnigi kord, nii 1758. a. oktoobris, on järve veepind erakordselt madal, nii et raad saadab ühe ametniku linna möldri saatel järele vaatama, kas keegi salaja vett ära ei juhi. Samuti 1802. a. ja 1806. a. on Ülemiste järves jällegi veepuudus ja peetakse nõu, kuidas vee juurevoolu kunstlikult suurendada. Veevärk vanemal ajal oli puust torudega, mis asusid maapinnal. Alles 1867. a. ehitas eraettevõtja malmist torudega veevärgi ja a. a. 1881—1883 ehitas linn praeguse veevärgi, mis vett ka Toompeale annab.

Ja igal uue-aasta ööl tuleb järvevanake vaatama, kas Tallinn on valmis. Kaua on ta juba nii käinud ja alati tagajärjetult ja meie võime talle ainult kaasa tunda, sest nüüd vabaduse tulles ei või Tallinn kunagi valmis saada, kuna kasvamise piirid on avarad.

O. V.

Lindbergi uus lennuk, mis omab 300-km. tunni kiiruse. Lennuki maandumisseade tõmmatakse lennu ajal lennukisse, mis aitab märksa tõsta lennukiirust.

Lutsi kindluse varemed. Kindlus ehitati XIV sajandil saksa ordu poolt venelaste vastu.

LUTSI «MAARAHVA» RAHVUSESÜND

KUIDAS «MAARHAVAST» SAI EESTI RAHVAS

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud P. VOOLAIN

Rahvustunne, isamaalsus on kõrgemaid, ideaalsemaid, õilsamaid hingeavaldusi inimvaimus. Piiblist teame, et prohvetid olid need, kelles iseäranis hoogasti põles see püha tuli. Mis oli see jõud Mooseses, mis sundis teda kümneid aastaid võitlema arvamatute raskustega oma rahva pärast, viima teda võimsaima tolleaegse maailmavalitseja, vaarao, raudrusika alt kõrbe, kus ta harimatu hõimurahvas muutus kangekaelseks, nurisejaks, vastutõrkujaks ja tuimaks oma iseseisvuse vastu, soovides tagasi orjusse, et ainult lihatükikest saada kõhtu?

Kuid mitte ainuüksi äravalituil Jehoova poolt ei ole hinges rahvustunde püha tuli, vaid selle sädemed on külvatud ka rahvamassi südameisse. Need sädemed võivad hõõguda suurele lõkkele lihtkodanikugi hinges, kui ta tunneb õilsaimat südame kutsumist rahvusliku iseseisvuse ja esivanemate vaimu alalhoiule.

Iseäralist rahvustunde avaldust, mida ma Eestis enne ega pärast pole näinud ega tulegi teatavais oludes ilmsiks, olen näinud kõige vanemais eesti asundustes.

Ühe keeleuurimustöö puhul kevadsemestril 1921. a. juhutati mulle dr. O. Kallas'e raamatut „Lutsi Maarahvas“, mis mulle ulatati kätte E. R. Muuseumis vanade tolmunud ja kopitunud raamatute seast. Loen sealt, et dr. O. Kallas leidis 1893. a. Vitebski kubermangus Ljutsina kreisis 4 vallast 53 kohta, ligi 4500 eestlast, kellest aga keeleoskajaid oli võrdlemisi vähe.

Eestlased põgenenud siia orjuse alt 17. sajandi keskpaigu.

Igäüks, kes 1921. a. juhtumisi luges dr. Kallas'e raamatut, sai mulje, et „Lutsi maarahvast“ ei ole enam. Kui ma tol suvel Läti Valgamaal Seltini ja Aahofi (Lejasciems) kihelkondades vanades eesti asundustes keelt ja rahvaluulet uurisin, oli mul suur huvi sealt sõita Lutsimaale, mis õnneks on jäänud Läti vabariigi alla. Ma sõitsin Latgallia tagamaile arvamises, et leian vahest mõne vanakese, kes ehk mäletab sõnakese oma esivanemate keelest või kõneleb nagu muistsest mälestusest, et seal on elanud kord inimesi, keda kutsuti čuhnadeks.

Astudes rongist maha Lutsi linna jaama ees küsitlen üht ja teist, kas teatakse midagi eestlasist. Keeegi raudteeametnik kutsub oma kolleegi, kes kauemat aega Lutsis elanud. Ametnik jääb sõna „estontsõ“ juures mõtlema, kui aga kuuleb sõna „čuhna“, loetleb kohe rea küli. Hakkamini minema škirpani küla poole, mis on 20 km Lutsist kagu poole.

Astun esimesse tarre Kirbani külas. Eestikeelse teretamise üle kohkuvad naised. Nähes aga minu sõbralikku noort nägu pääsevad perenaise keelepaelad peagi lahti ja kangast kuduv noor neiu hakkab juba minu imetuseks „maakeelt“ kõnelema.

Samal päeval kuulen liigutavalt mõtteavaldust maameestelt: kui õpetatakse koolis „maakeelt“, ei läheks viimane välja. Kui ma kolmandal päeval kitsa

arusaamisega politseiniku nõudel pidin Lutsi sõitma, kohtasin kogemata juudi poes (juute on Lutsi linnas 5000, muist rahvusist elanikke 1000) juba rahvusest teadlikku eesti soost meest, kes, kuulates minu eestikeelset kõnelemist Kirbani „maamehega“, hakkas kaeblikult rääkima vene keeli: „Ma saan natuke aru teie keelest. Ka minu isa kõneles samuti. Ema aga ei mõista ja ma elasin pealegi Peterburgis kaua. Kui võimaldataks ka meile eesti keele õppimine, läheksin esimesena kooli. Katsuge meile soetada eesti keele õpperaamatuid.“

Mees oli pärit Nirsa vallast, Mägise (Barisõ) külast, kuhu ma jõudsin kolmanda päeva õhtuks. Astun Jüri tarre. Eestikeelset teretamist kuuldes ronib vanamees ruttu ahju pealt maha, raputab südamlikult minu kätt ja halatseb: „Ah hea hõim, ära läheb välja meie kallid keel. Ma veel mõistan, aga lapselapsed mitte midagi. Hakka õpetama maakeelt meie lastele.“

Teisel hommikul käib vanamees virgasti talust tallu ja kõneleb eesti koolist, lubades kas või ise hakata õpetajaks. Mitte ainult vanemad inimesed, kes veel eesti keelt oskasid, ei avaldanud oma rahvuse säilitamise õilsat mõtet, vaid ka noored kurtsid oma vanemate keele kadu.

Võttes rahva soovid südamesse sõitsin Riiga Eesti konsuli jutule ja sealt Soome, et rääkida läbi tolelaegse Helsingi Eesti saadiku dr. Kallas'e ja prof. Heikki Ojansuuga, kes peale minu tundsid Lutsi eestlasi.

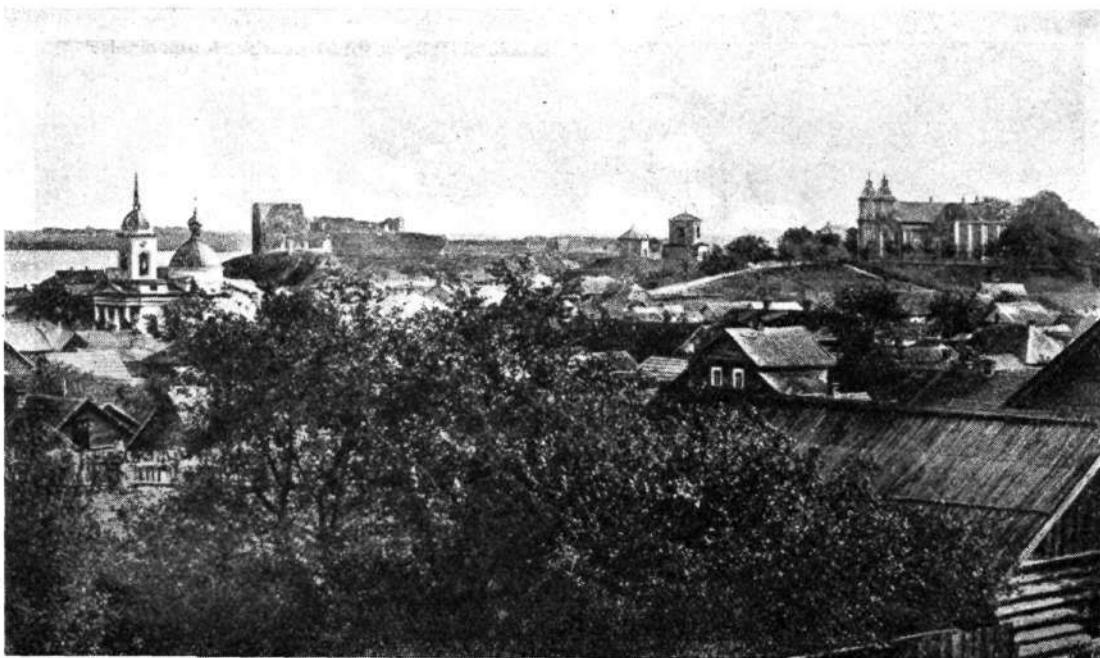
Kui ütlesin dr. Kallas'ele, et Lutsi „maarahvas“ tahab saada eesti kooli, tähendas härra minister: „See oleks ju surnust ülestõusmine!“ Ise ta suhtus aga lutsilaste ärkamisele väga optimistlikult ja andis head nõu asja edasi ajada.

Alles 1925. a. suvel sain ma taas sõita Lutsimaale.

Eestlane-patrioot Jaan Jarosenko naise Borbuli ja tütre Heeljaga. Tsäpsi külast Põlva vallast. Kõik kõnelevad eesti keelt.

Teadusliku töö kõrval hakkasin kohe tegutsema ka rahvuslike küsimustega. Kui mõne nädala pärast kodumaale tagasi pöördusin, andsin möödaminnes Riias Eesti konsulile lutsilaste sooviavalduse eesti kooli saa-

Lutsi linn (Ludza, Ludze läti keeli), mille ümbruses elab 5000–7000 eestlaste järeltulijat juba 200–300 aastat.

mise asjus. Kuna aga kohapeal keegi asja edasi ei ajanud, sõitsin oktoobrikuus tagasi, seadsin kokku eesti kooli õpilaste nimestikud Nirsa ja Põlde asunduste kohta ja saatsin Eesti konsulile edasi. Lutsi koolivalitsus ei tahtnud asja võtta oma otsustada, põigeldes mitmesuguste ettekäänete all mööda. Samuti oli vallavolikogu ja kohaliku võõra rahva elemendi poolt suurt vastuseisu.

Ehkki ma olin ühtsoodu Lutsimaal kuni juulini 1926. a., ei tulnud Riiast mingisugust otsust. Paari kuu pärast sain Eestis kirja Riiast, et Läti haridusministeerium olevat jättnud asja Lutsimaa kohalike omavalitsuste ja koolivalitsuse otsustada. Siis oli selge, et midagi ei saa. Kuna mul rahvuslikuks tööks ei olnud loota vähimatki toetust ja teaduslik stipendium lõppis, pidi kogu töö Lutsimaal jääma pooleli. Aprillis ja mais 1927. a. käisin oma kulul, et täiendada teaduslikke töid. Selle juures sattusin ruttu majandusliku kitsikusse, olles unustatud kodumaa sõprade poolt, ja pidin lahkuma Lutsimaalt.

Tänu Soome õpetlaste väikesele toetusele sain hiljuti jälle Lutsimaale tulla, mõeldes vaid oma ajanatukese pühendada puhtteaduslikele küsimusile. Nähes aga rahvas ta kõrgeimat soovi, oma rahvuse alalhoidmise tahet, ei saanud jääda ükskõikseks. Pidin hakka ma hõimutööle.

Põlde asunduse säilinud eesti külade Tsäpsi, Lai-seni, Kirbani ja lähema ümbruse lapsi, arvult üle 50, käib Filantmuiza algkoolis, kus on juhatajaks rahva poolt põlatud venelane, kes end eestlaste ja nende laste suhtes väga ülbelt ülal peab. Juba 1925. a. ütles ta, kuuldes rahva soovi, et lastele õpetataks koolis eesti keelt: „Kakoi čort vam čuhonskij jazõk!“ (Mis kurat teile tsuhna keel!). Praegu on rahval tarvitusel sõna „eesti“, aga õpetaja tarvitab veel „tshuhna“. Kui Pihk-

va venelane, rahvakeeli „skabar, sipak“, kuulis, et rahvas tahab koguni tema asemele eestlast, siis hakkas ta muidugi kõige ägedamalt töötama eestilise liikumise vastu. Nüüd istub ta pealegi vallanõukogus, kus hakatakse arutama eestlaste palvet eesti kooli saamise asjus. Nimelt tahab Tsäpsi küla rahvas, kelle lastel on 4 km koolini, oma külla eesti kooli. Seda on ka teised külad toetanud, ehkki nende lastel on Filantmuiza lähedamal. Juba ette on kuulda, et iseseisvale eesti koolile on vald vastu, muidugi ka maavalitsus. Kohalikud eesti kooli soovijad ei jõuaks saada Filantmuizasse eestlast-õpetajatki, kui mujalt poolt teadlikud eestlased ei toetaks neid moraalselt ja majanduslikult. Seda loodavad ja ootavad õilsamad Lutsi eestlased. Teadlikuma rahvuslase südamesse torkaks väga valusalt häbitunne, kui külmaks jäädaks oma hõimu rahvuspüüete vastu.

Lutsi eestlased on väärt, et neid avitataks. Need meie hõimlased on vabadustarmastajate, tugevamate ja paremate eestlaste järeltulijad. Lutsilaste kõlbline tasapind on võrdlemisi kõrge. Perekonnas austatakse vanemaid, abielurikkumisi pole, sugueluliselt elatakse puhtalt, iialgi pole välispool abielu lapsi olnud. Rahvas on aus ja avameelne, ehkki olukord on kasvatanud inimestesse umbusklikkust kõrgemal seisjate vastu. Aga vaatamata mitmest rahvusest rõhujate petmistele on Lutsi eestlased siiski jäänud heasüdamlikeks ja sõbralisteks võõraste vastu.

Lutsi eestlasil on igapäev tegemist latgallaste (rooma-katoliku usku lätlased, „läti setud“), venelastega mitmet liiki, juutidega (neid elab peale Lutsi linna ka maal, üks juut on Nirsa vallas isegi talupidaja), poolakatega, mustlastega, mõne sakslase ja leedulasega.

Lutsimaad mõjutati 1660.—1772. a. kestes Poola

Lutsi gümnaasiumi eesti soost õpilased.

Pildil: 1. Maria Njukscha, 2. Monika Bull, 3. Maria Zelenka, 4. Kolentina Strumpe, 5. Ed. Volein, 6. Zemislava Bull, 7. Aleks. Meksch, 8. Jaan Bull, 9. Valentina Bull.

valitsuse all poolakate poolt enam kui Eestit sakslaste poolt. Iseäranis kõikumatumalt jäi seisma roomakatoliku usk, mida ka kõik siinsed eestlased tunnustavad, välja arvatud mõni üksik uuemal ajal tulnud eestlane. Kes „maarahvast“ kuidagi sai apostlikku õig. usku, see venestus kohe, kuna aga eestlased, kes ainuüksi vene keelt hakkasid rääkima, end hakkasid pidama poolakakaiks. Nii taheti endises puht-eesti Vähi külas (Veženki) avada isegi poola kool. Viimane avati sügisel Kurma mõisas, kuhu ka mõni eesti soost laps käib.

Mõne aasta eest loeti Põlde vallas poolakaid üle 200 hinge, viimastel aegadel aga ligi 450. Nähtavasti on siia hulka arvatud ümberrahvustunud eestlasi. Eestlasile teeb aga see väga suurt meelehärma, et ainuüksi nemad, keda on Põlde asunduses soo järgi üle 200, on kõigi poolt nii maha jäetud, nagu poleks enari kedagi maailmas, kes neile vähegi tunneks kaasa.

Loodan, et Lutsi eestlased ka endile jõuavad midagi nõuda, kus nad õigust tunnevad selleks olevat.

Surres vana Janov, mõisa krahv, oli öelnud oma rahvale, kelle hulgas oli palju eestlasi, et nad ei hakkaks orjama tema poega. Poeg aga, võtnud mõisa enda kätte, ei mõelnudki täita kadunud isa vabaduskirja. Rahvas tõstis mässu. Vene soldateile, keda toodi rahvast vaigistama, vastati eestlaste poolt: „Tapke kõik maha, aga orjama ei hakka!“ — Ja rahvas ei annudki alla, ehkki neid koledate piinamistega surmati. See oli 1840. aastal. Sestsaadik jäidki täiesti vabaks praegused Nirsa-Briigi asunduse eestlased. Ka Põlde eestlased olid orjusele paindumatud. Kord tuli mõisa poolt rahvale ähvardav käsk mõisasse koguneda, et uuesti hakata orjama, kuna vaheajal (arvatavasti poolakate mässu puhul, kas 1831. või 1848. a.) orjused ei olnud. „Maamehed“ panid pikkade varte otsa vikatid ja kirved ja sõitsid ratsa mõisasse vabadust ja õigust nõudma.

Pakane hommik.

Veel kaugemas minevikus olevat teoorjust Põlde eestlasil olnud ainult 3 päeva aastas. Kui mindi mõisasse, mis seisis nende küladest küllalt kaugel, siis võeti mitmesuguseid mänguriistu kaasa.

Nüüd ei ole lutsilasil enam tarvis võidelda ihulise orjuse vastu, küll aga oma rahvusliku vaimu orjastamise vastu. Tahaksime loota, et iga tõsine eestlane jõudu mööda püüab midagi teha, et meie Lutsi hõim elaks edasi. Akadeemiline Hõimuklubi ja Emakeele Selts Tartus võtavad tänuga vastu lutsilaste jaoks kingitusi igasugusel kujul, et toetada hõimutööd. Lutsilaste jaoks on loodud eriline kultuurkapitalgi. Muuseas püütakse neile jõulupuid korraldada.

Lutsilased on raskete aegade kiuste võõraste rahvaste vahel visalt püsinud ja tahavad Eesti vabaduspäikese paistel oma olemist jätkata. Seks jõudu neile ja südamlilik õnnistus kaasa kõigi tõsisemate eestlaste poolt!

Millistes oludes tuli töötada Saare naiskodukaitsel tema algpäevil

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud M. LAURITS-BONDARTSCHUK, Saaremaa ringkonna esinaine

Hämar talvehommik 1. dets. oma vaenulise väljastumisega kutsus ellu meie kaitseliidu. Vabatahtlikult, mees mehe järele astusid rahva tublimad pojad kodukaitsjate ridadesse, et, kui vaja, relv käes kaitsta oma kodukollet ja omakseid.

Saare naine, kes kõikjal on tuntud kui agar ja hoolas tööline, truu seltsiline ja kaasavitaja oma mehele, tahab siingi jõudu ja oskust mööda end rakendada suu-

da isatallu, kuid sealgi peab ta tihtipeale asendama mehi, tehes nende töid, sest viimased siirduvad enamalt jaolt mandrile raha teenima. Olude sunnil, kus kehv, rihvane ja kadakane maapind ei jõua peret toita, peavad saare tütreid rändama võõrsile, et oma vaevaga teenitud veeringuid saata alaealiste õdede-vendade ülalpidamiseks. Raske töö on saare naise truu kaaslane, kes ei lakka teda jälgimast nii päeval kui öölgil.

N-k. Saare ringkonna juhatus.

Pahemalt paremale: S. Kurgvel, sekretär; M. Bondartschuk, esinaine; A. Blum, sekretäri abi; L. Kalm — laekahoidja; V. Kõdar, abiesinaine.

rele isamaalisele ettevõttele. Tal tuleb aga võidelda raskustega ja teelt kõrvaldada pahesid, millised takistavad täie innuga asumast kodukaitsel tööle.

Kuni kaitseliidu loomispäevini ei võtnud Saare naised iseseisva organisatsioonina osa avalikust elust. Näeme küll agaramaid, teguvõimsamaid naisi haridus- ja põllumeeste seltsides liikmetena, mõni üksik isegi kuski juhatuses, kuid suurem osa naisi jääb tagasihoidlikult eemale, suuremeelselt jättes kõik välisellu puutuvad küsimused meeste kaalutella.

Rahvas oli harjunud naist kujutlema ainult tööloomana ja emana. Juba maast madalast on Saaremaa tütreid pidanud rasket tööd tegema, küll merel kalal käies, põllul saha taga, kivimurdudes ja metsatööl. Ei karm saare elu ega vali saatuse käsi ole hellitanud neid. Vaevalt sirgudes põlvepikkuseks on enam jagu saare tütarlapsi sunnitud ise endale leiba teenima, alul karjastena, pärast päevalistena, suvilistena võõraste juures; on mõni üksik, kel on olnud õnn jää-

Pikki aastaid oli saare naisele võõras mõiste naisliikumisest, koondumine naisseltsideks-ühinguteks. Paaris kohas Saaremaal olid vaid ap.-õigeusu kirikute juures „naiskomiteed“, millised töötasid kirikute nõukogude hoole ja valve all, olles ainult täidesaatvaks organiks nõukogu otsustele.

Kaitseliidu peastaabi sellekohastele näpunäidetele maleva juhatuselt kajas kutse Saaremaal: „Naised kodukaitsel ridadesse!“ Esimestena kuulsid hüüdu Kuresaare naiskodanikud 8. dets. 1925. a. Öhtuhämaruses algas kogunemine raekoja saali. Siingi läks täide vana tõde — palju kutsutud — pisut valitud. Paari saja kutsutu seast julges endid avalikult kaitseliidu liikmeks üles kirjutada ainult 64 naist. Mõnesid ei lubanud mehed, teised puiklesid pelglikult kõrvale mõeldes: „Oh mis mina, naine, kaitseliitu tükin, olgu see ikka meeste asjaks.“ Kolmandaid hoidis eemale kartus — nad olevat isegi kiiras korras kutsed hävitanud, et teised ei saaks kuulda, et on kutsega austatud, õige-

mini kahtlustatud, sest kui kommunistid tulevad, mis siis saab. — Algas võimas naiskodukaitse liikumine, organiseerimine, ning jaoskond jaoskonna järele kutsuti ellu kaitseliidu üksuste juure. Puudus aga põhikiri, üldised sihtjooned ning teadmised naiskodukaitse ülesandeist.

Tuli töötada oma oskuse ja arusaamise kohaselt, pealegi kui suurem jagu aastast oldi isoleeritud mandrist, viibiti täies teadmatuses teiste naisorganisatsioonide tegevusest. Kibedalt andis end tunda ka ühise nime puudus. Ajalehe veergudelt loeti, et kuski olevat „Lindad“, kuski „Salmed“, kuna Saaremaal endid nimetati „Kaitseliidu naisorganisatsiooniks“ ehk „naiskaitseliiduks“. Rahvas aga oli harjunud nägema kaitseliitlast nii õppustel kui ka laskeharjutustel, relv käes, ja nii tekkis laialdases massis vale mõiste, isegi vaen naiskaitseliitlase vastu. Ühed arvavad ses nägevat naise edvistamist, ettetikumist, isegi mehestumist, teised korrutavad mõtteid, et naiskaitseliit, see on salkkond sõjakaid naisi, kes hakkavad harrastama riviõppust ja laskeasjandust ning jätavad seejuures hoopis unustusse oma otsekohesed ülesanded. Võhikuil jälle on ettekujutus, et naine on kaitseliidus ainult lõbuks ja mänguks, on tõsise töö takistajaks. Vaadatakse irooniaga naiskodukaitse algatavale tegevusele, mõnitatakse, targutatakse ja parastatakse, kui mõni ettevõtte nurjub.

Kui siis mõni naiskodukaitse liige oma eraelus vahel väärtatab või toimib nagu inimene, unustatakse hoopis, et ta pole ju sündinud kaitseliitlasena, vaid inimesena, oma inimlike nõrkustega, kohe ollakse aga valmis kõike naiskodukaitse arvele kirjutama. Tol organiseerimisajajärgul seltskondlikud organisatsioonid

ei suhtunud kaugeltki hästi naiskodukaitsele. Ei tahtud temas näha ustavat sõpra, ühise aate teostajat rahva parima tuleviku, majandusliku ja tervisliku elu paranduse poole rühkijat, vaid koheldi kui vastast, keda igasugu võtetega püüti maha rõhuda ja välja suruda. Mitmel pool maal tehti noortele naisjaoskondadele raskusi ruumide muretsemistel pidude korraldamisteks või koosolekuteks. Saadi hakkama isegi sellega, et ühel naiskodukaitse propaganda päeval tehti takistusi kohalikul kalmistul E. vabadussõjas langenuid mälestada, öeldes: „Mis surnuid naistel seal matta on!“ Seltsi muusikakoor, kes oli palutud koraali mängima, oli terves koosseisus kohal, kuid pillideta, kuna puuduvat kohane lugu naistepäeva jaoks.

Usku naiskodukaitse püsivusse ja võimetusse oli kaitseliitlasilgi esialgu õige vähe. Üleoleva muhelusega ollakse arvamisel, et las naised mängivad natuke sõda, küll tüdivad pea ära ja kogu nende organisatsioon läheb laiali, ühel heal päeval ongi ära auranud. Sagedasti said naised oma abikaasadelt kuulda ütelsi: „Naine jäägu oma supikatla juure ja ärge tikkugu kaitseliitu.“ Või jälle: „Kas sul kodus tööd pole, et lähed kodukaitse koosolekuile ja loenguile, nõelu sokke ja paika laste riideid, mis kursusi sul vaja.“ Et takistada oma naist kaitseliidus töötamast, sai mõnigi mees valmis sellega, et kogu naiskodukaitse tegevust püüdis võõriti valgustada ja asetada seda naeruväärsesse seisukorda.

Ajakirjandus oli seni naiste suhtes olnud kaunis tagasihoidlik. Peale mõne, naiste eneste poolt saadetud, pidu- või koosolekukuulutuse leidus vaevalt sõnumeid naiskodukaitse üle. Kuid ka siin näidati äkitselt aktiivsust üles.

NAISKODUKAITSE AMBLA JAOSKONNA ESIMESE ABI JA SANITAARKURSUSED.
Keskul esinaine B. Piiberg ja lektor dr. Sumberg, Eesti tervishoiu muuseumi juhataja.

Naiskodukaitse oli teel kujunemas suurimaks organisatsiooniks Saaremaal, liikmete arv oli juba 300 ümber. Oli loodud tihe kontakt mandri naiskodukaitsega, võeti osa I ülemaalisest naisindajate koosolekust Tartus, samuti I naiskodukaitse kongressist 2.—3. jaan. 1928. a. Tallinnas. Vahepeal olid kaitseliidu ülema poolt pandud maksma „kodukaitse naisühingu ajutised määrused“. Töö oli saanud kindla suuna. Naised andusid sellele innu ja arusaamisega. Aluseks võttes põhimäärustes näidatud sihte asuti hoogsalt tööle nii oma ridades kui ka seltskonnas. Peeti kõnekoosolekuid, valgustati küsimusi, nii lähedasi naistele, saadeti laiali üleskutseid, manitseti kokkuhoiule, kutsuti rahvariite kandmisele pidu- ja tähtpäevil, juhiti tähelepanu omakultuurile. Siis aga tõstis ajakirjandus häält ja kahjuks naiste vastu. Salkkond mehi nimetades endid „vanemaiks seltskonnategelasiks“ algasid sullesõda naiskodukaitse ühe juhtiva tegelasega. Kirjutati „sissetulekute hankimisest pidustuste läbi“, mõnitades ka rahvatantse, veel enam aga rahvustunnet. Kuid kõigest saadi õnnelikult üle. Ajalehe toimetajad sulgesid oma veerud mõnitajale ja naiskodukaitse väärtust tõstis see pilkesadu paljugi. Rahvas tuli teadvusele, et ju see naisorganisatsioon siis ikka midagi ka väärt on, kui tema vastu kadedust tuntakse ja nii arukad mehed teda maha teevad. Sellest peale al-

Naiskodukaitse Tapa jaoskonna kodumajapidamise kursusel. + Jaoskonna esinaine S. Kass.
++ Kursuste õpetaja P. Kotli.

gab hoogsam ja elevusrikkam töö saare naiskodukaitse, vaenlased on võidetud — isegi suurimaiks sõpradeks, nõuandjaiks ja toeks on nad noorele organisatsioonile. Rahvatantsud ja saare rahvariie on ennast läbi löönud, on isegi juletud Estoonias üles astuda naisk. keskjuhatuse poolt korraldatud pidudel. Ajalehed toovad terved leheküljed kiitvaid artikleid naiskodukaitse tööst, nende tähtpäevist ja kavatsustest. Seltskonnategelased ja lehetoimetajad aitavad nõu ja jõuga naiskodukaitse tegevusele kõigiti kaasa.

Seltskond on ammu jõudnud arusaamisele, et saare naiskodukaitse innukalt töötab heategevuse ja rahvatervishoiu aladel. Ka meestele on püütud olla heaks perenaiseks majanduslike murede enda peale võtuga. Organisatsioon võrsub ja kasvab. 64 asutajast liikmest on saanud 602 liiget ja jaoskond on arvult 15.

Saare kodukaitse naine oma visadusega ja töötahetega on võitnud üldise poolehoidu nii oma saarel kui ka välispool saare piire; ta tahab töötada sama agarusega ja hoolega, nagu algas viie aasta eest.

Mõnd naiskodukaitse Audru jaoskonna tegevusest

Pärnumaa ringkonda kuuluv n.-k. Audru jaoskond asutati 1927. a. detsembris, seega võib ta käesoleval aastal juba pühitseda väikest juubelit. Asutajate hulka kuulusid kohal tuntud naistegelased, kellest esimeseks esinaiseks valiti pr. Am. Pihlap. Organisatsioonil oli töös edu juba algusest peale. Korraldati k.-l. Audru malevkonnaga käsikäes pidusid ja tegutseti üldse jõudu ja võimalust mööda. Hiljem korraldati ka kodumajanduse kursused, mis kestsid kaks nädalat.

Esinaistega ei ole jaoskonnal olnud õnne. Kolme tegevusaasta jooksul on vaheldunud neid neli, kuna lahkumiseks andsid põhjust elukoha muutmised ja muud asjaolud. Ka viimane esinaine prl. S. Siimann lahkus hiljuti Audrust. Teisteks juhatuse liikmeiks on praegu: prl. Maria Pommer, sekretär, ja juhatuse liikmed prl. M. Joosti, prl. L. Siimann ja pr. M. Jakobson.

M. P.

N.-k. Audru jsk. juhatus.

Istuvad ees, pahemalt paremale: prl. M. Pommer, sekretär, ja prl. S. Siimann, esinaine. Tagapool juhatuse liikmed prld Joosti ja Siimann.

Aasta 1931 — noortele kotkastele

Tasahiljukeksi vajas mälestuste valda vana aasta, andes ruumi noorele järeltulijale, andes vabaks võimalusi tööks ja tegudeks, mis oma värskuses viivad kõiki paremuse ja edu poole.

Vana aasta möödudes on vajunud mälestuste valda ka noorte lootused ja pikad ootused: millal võime hakata kogunema noorte kotkaste lipu alla, teenima noorkotkaste aateid ja püüdma oma jõu ja mõistuse kohaselt seista isamaa parema tuleviku teenistuses. Tasahiljukeksi saabus veel vanal aastal talle soovi täitumine, kogunes noorigi kokku ja moodustusid üksused — kus salk, kus rühm ja malevkond. Jõudu tööle uuel aastal nii noortele kui ka nende juhtidele, ja head edu ning palju kindlat püsivust sammumisel omaksvõetud sihtide suunas.

Organiseerumine jätkub. Kogu eeloleva aasta keskes jäägu lipukirjaks: noori tuleb rakendada tööle nii palju kui jätkub kohapeal võimalusi, kuipalju leidub juhte poiste tööle rakendamiseks ja selles juhatamiseks iga poisi isiksuse kohaselt.

Mida toob uus aasta noorkotkastele, poistele enesetele?

Kindlasti palju tööd ja palju vaeva, kuid ka palju huvitavat, mitmekesist ja noortele huvi pakkuvat tegevust. Kõigil tuleb töötada, et edasi jõuda oma teadmistes ja tõusta järkudes, vastavaid katseid sooritades. Kuid selle kõrval peaks juba kevadpäike nägema poistehulki noorkotka tagasihoidlikus, põhjamaiselt hall-sinises riietuses tegutsemas. Nii mitmes kohas püstitatakse telke ja onne, kuhu noorkotkad oma juhtide saatel tulevad kokku ühiselt harjutama noorkotkalisi tarkusi ja kasvatama oma vaimu loodusrühpes karastavas laagrielus, olgugi et see vaid esialgne ja ainult mõnepäevane katse peaks olema. Selleks valmistuda, koguda

tarvilikku ja korraldada oma aastane ajajaotus — siit algab uue aasta töökava.

Möödapääsmatu oleks üleriikliku ulatusega juhtide ettevalmistamise laager, kuhu igast malevast osavõtjaid tuleks, kes saaksid sellise väljaõppe, et nad oma malevas sama looduselu oskuste õpetajatena toimida suudaksid. Malevate (ja malevkondade ning rühmade) omad laagrid toimuksid selle järele, kusjuures noortel endil sobiv oskuste ja õppetöö tagajärgede demonstreerimine avaneks ühises laagris, milline toime võiks tulla kaitseliidupäevaga üheaegselt. Siin tutvuksid poisid naabermaakonna poistega, sõlmiksid sõprusidemeid, teostaksid võistlusi mitmekesistel aladel. Ettevalmistustega alata pole millalgi vara, seda enam, et noortel tuleb arvestada küll ajaga, küll kuludega, olgugi väikestega. Ent olgu hoiatuseks öeldud: kõne all olev kokkutulek ei ole mõeldav üleriikliku noorkotkaste laagrina, kuhu peab saatma malevate paremaid, vaid rohkem võimaluseks tutvuste sõlmimiseks, millele ühiste arenemine ühes noortepere tugevnemise teadvusega järgneks.

Üksustes enestes toob uus aasta hulk tööd ja hulk rõõmu töö õnnestumise puhul. Seltskonna kaasatõmbamine on siin olulisim, kuna ju kogu rahva ühemeelne abi noorte kasvatamisele nende endaarendamise töös võib anda häid tagajärgi. Selleks aga on tarviline, et noorkotkad ise püüavad saada paremaks, töötada hoole ja püüdlikkusega oma põhimõtete kohaselt. Kui laiemad rahvakihid juba teavad puhtsüdamlikult tunnustada meie „mees meeste ridadesse“ püüdu, siis ei ole kahtlust, et saavutame:

Aasta 1931 — noortele kotkastele.

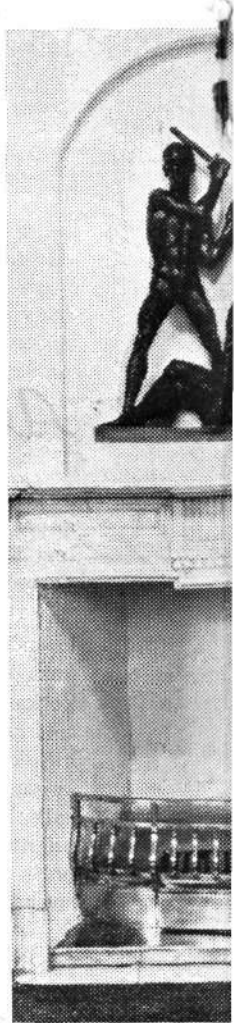
J. Tederson,

Noorte Kotkaste peastaabi ülema k. t.

Ülal vasakul:
Itaalia lennueskadri-
tatud ookea

Ülal paremal:
Inglismaal valminud
kujutab enesest ü-
Sydney-lüübilist

Mälestusmärk vaba
üliõpilastele. Avati,

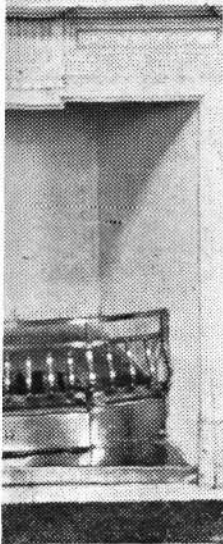
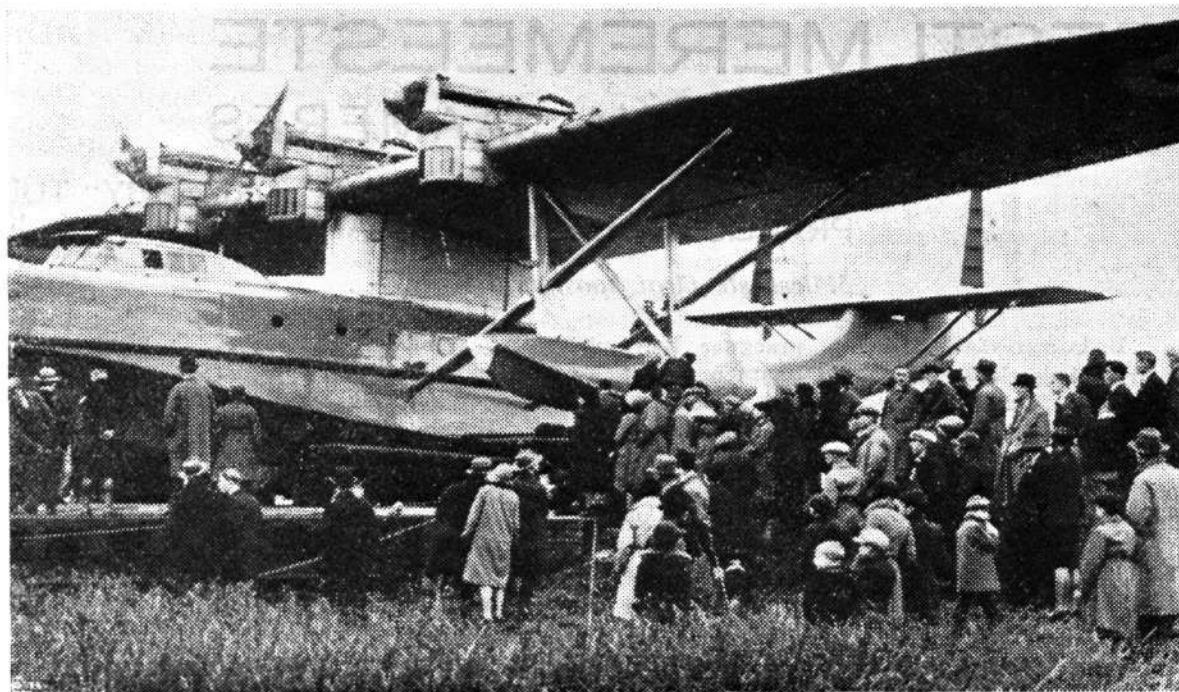

All vasakul:
Jaapani parlamen-
Jaapani ürgvana
jitsut — ha

All paremal:
Helsingi kremato-

*l enne hiljuti teos-
nilendu.*

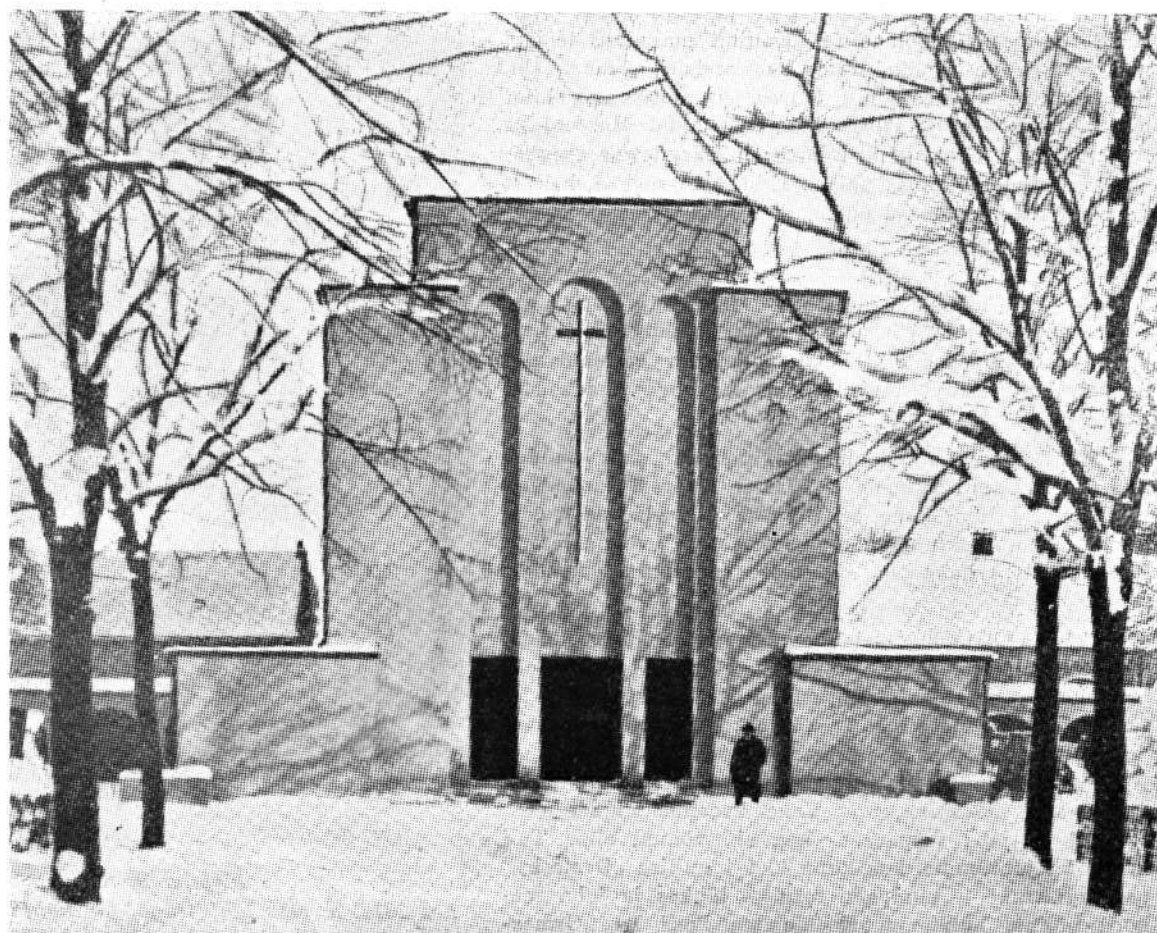
*hiiglalennuk, mis
he kandepinnaga
pommipildujat.*

*dussõjas langenud
Tartus l. a. lõpul.*

*di kaitsemeeskond
kaitseporti — ju-
arjutamas.*

oriumi sissekäik.

EESTI MEREMEESTE KURBMÄNG PÕHJA JÄÄMERES

END. VENE TRANSPORTLAEVA „ORMESBY“ TÜÜRIMEHE,
PRAEGUSE „EESTIMAA“ KAPTENI, P. KASE JUTUSTUS

Mälestuste järgi koostanud V. K.

End. mereväe leitnant ja praegune Balti päästetseltsi reisijatelaeva „Eestimaa“ kapten Peeter Kask jutustab „Kaitse Kodu!“ lugejaile õudsest elamusest Põhja jäämerel. Kapten P. Kask teenis 1914. a., maailmasõja ajal, Vene sõjaväe transpordil „Ormesby“ tüürimehena, mis sama aasta 27. oktoobril Põhja jäämeres sattus Orlovi jääpangale ja hukkus. Kuus päeva viibis 27-liikmeline meeskond poolal laeval ja 4 ööd-päeva hukkus omavalmistatud paadis kolme kaaslasega mööda Põhja jäämerd ringi, püüdes pääseda kuhugi randa. See õnnestus tal lõppeks, samuti ka teisel neljaliikmelisel grupil, kes Orlovi tuletorni sõitis otsima abi. 27-liikmelisest meeskonnast pääses ainult 8 ja neistki surid mõned pääsmisteekonnal. Meremehed sõid näljaga saapataldu, neid värnitsas praadides. Ka värnitsa joomisega püüti nälga kustutada. Näljahädas taheti üksteist tappa ja ära süüa. Jäätükid maitsesid šokolaadina. Kanina maaninal leidsid nad eest Vene rändkalureid, kes andsid esimest abi. Siis elamine samojeedide juures ja mitmesaja kilomeetriline põdrasõit Põhja jäämere kaldal Meeseni ja Arhangelski. Seda kõik leiame alljärgnevas tragöödias, mille elasid kaasa paljud Eesti meremehed, kellest mõned üksikud on veel elus.

*

1914. a. astusin teenistusse Vene sõjaväe transportlaevale „Ormesby“le. Sain sinna 2. tüürimehe kohta. Teenistustingimused olid head, palk suur ja muid mõnusi, kuid muret tegi, et laeval suur vanadus oli turjal.

Maailmasõja algpäevil oli Venemaal suur puudus kivisöest. Daani väinast ja Saksa merest laevadega ei pääsenud läbi, kuna seal Saksa allveelaevad varitsesid. Ainukeseks „kaubandusaknaks“ Venemaale jäi järele veel Arhangelsk. Ka meie transport rakendati söeveole.

1914. a. oktoobris seisime Inglismaal, Barry dokis, kus süsi võtsime peale. Laeva sadamas seisu ajal ohvitserkond elas maal, võõrastemajas, ja kõik elamiskulud tasus Vene kroonu. 14. oktoobril oli laev laadungis ning alustasime kõige rõõmsamas tujus ja parimate lootustega reisu. Jõudes merele tuli jälle meele meie vana laevaloks, mis Vene kroonusummade eest ostetud ja juba seepärast hea ei võinud olla. Tuli meele ka juhtumine, kus kord 4000-tonnilise „Ormesby“ peamagistraal — pumpade toru — lõhkes ja juba seekord pidime hukkuma. Keeldusime kord ka „Ormesby“ merele sõitmast, kuid sõjalaev — sõjaväekord,

vastuhakkamine oleks tähendanud türmiminekut — tuli olukorraga leppida.

Sõit läks läbi Norra skääride Nord-Kapini välja. Ilus on sõit Norra skäärides. Vahel sõidab laev otse kaljuseina äärest mööda, vaat'... vaat'... nüüd tormab kaljule. Seda aga ei juhtu. Selle eest on valvel loots, kes vahetpidamata seisab komandosillal 48 tundi, seal ka sööb. Tukkumisest pole juttugi.

Kui õhtul pimedas sõita ja laevadekil seista, siis võib laevalt näha kaldal asuvasse ärisse, kuidas kaupmees meetripuuga riiet möödab. Nii ligidalt möödub laev kaljudest.

Vaevalt olime jõudnud Põhja-jäämerre, kui meid seal tabas tugev lumetuisk koos suure tormiga. Abso-

*Kapten P. KASK,
kes 1914. a. elas läbi tragöödia Põhja jäämerel ning
päästis enese ja kaaslased. Praegune aurik „Eesti-
maa“ kapten.*

luutselt mitte midagi ümbruskonnas näha polnud, olime kui jahukotis. Ka tähed taevast ei paistnud. Kord löi nagu selgemaks ja nägime ka kuud, orienteerusime selle järgi ja pääsesime Valgesse merre. Torm ja lumetuisk keetsid edasi.

27. oktoobril kell 2 öösel kostis tormimöllus hirmus raksatus. Laev võnkus, tõusis ja vajus. Olime sattunud madalikule. Kapten Jürgens, lätlane, Boldera dootsi poeg, andis mulle käsu ahtriruumesse minna vett loodima. Jõudnud masinaruumi, kolmanda luugi kohale, nägin, et laevadekk oli kummis. Heitsin pilgu ühe parda — laeval suur lõhe keres. Ruumes vett loodida polnud enam mõtet, kuna seal oleks võinud uppuda. Heitsin loodi üle parda merre. 20 sülda vett. „Ormesby'le“ oleks tulnud teised mastid panna peale, et mastiotsad laeva põhjavajumisel veest oleksid paistnud välja. Nüüd oli pilt selge. Olime sõitnud üle madaliku ehk — nagu seda nimetatakse — Orlovi panga. Kapteni ülesanne oli ööpimeduses madalik uuesti leida üles ja laev sellele ajada, et vähemalt jalad põhja saada. Hoolimata suurest lärmist, vigastatud laevast ja ööpimedusest läks see lõppeks kaptenil korda ja kui teistkordselt sattusime madalikule, vajus laev pooleks. Merepõhja vajus laeva ahter masinaruumist saadik. Pool laeva viis enesega kaasa ka kuus meest, kes enam veepinnale ei tõusnud, ja kuigi tõusid, siis ei võinud meie neid tormises meres näha ega tuulevingumises appihüüdeid kuulda.

Kohutav oli poole laeva vajumise silmapilk. See sündis hiigla raginaga ja nagu vabrikukorsten vajus silmade cest laeva ahtermast. Jääkülmad lained haarasid inimesed ja poole laeva enese rüppe.

Laeva esimene pool, mis madalikule jäi, muutus nüüd lainete mängukanniks. Näis, nagu oleksid lained vihased meie peale ja nõuaksid lepituseks vaid meie elu. Iga veemägi, mis laevale tuli, see midagi kaasa viis. Olime kogu aeg tuisuva vee all.

Kapten andis mulle käsu võtta kaasa osa mehi ja minna ette bakile, kuna kõik laeva keskohta ei mahtunud. Täitsin käsu. Käte ja jalgadega hoidsime raudreelingupukadest kinni, et lained meid kaasa ei viiks. Ööpimeduses kuulsin, kuidas mehed minu läheduses karjusid: „Šturman, u menja nogi slomanoi...“ („Tüürimees, mul murdisid jalaluud!“) Üks laine murdis jalaluud, teine viis mehe kaasa. Nii kadusid öö jooksul minu kõrvalt 4 meest. Ei, siin enam kauem ei või olla. Siin pole elu. Ütlesin järelejäänud meestele, et meil tuleb katsuda tagasi minna laeva keskele. Tagasi pääses aga sel teel, et üle ühe luugi tuli ujuda, mis oli täitunud veega. Pääsesime õnnelikult laeva keskele, kuid Käsmu poisil Vassermannil kiskus laine ujumise ajal saapad jalast. Ta jäi polaarmeres palja jalu.

Kapteni ühes kaaslastega leidsime eest kaardikambri. Torm aina paisus, vesi tõusis ja tõuseb seal harilikult kuni 20 jalga. Madalikule olime sattunud mõõna ajal ja seetõttu muutus seisukord veel kriitilisemaks. Tuligi hiiglalaine ja see viis kaasa komandosilla ja 2 päästepaati. Järele jäi kõige väiksem paat, millel harilikult sõideti maale.

Võtsin endaga 4 meest kaasa ja läksin komandosilla alla, kus olid väikesed kapid, signaallaternate ja

muude laevatarvete hoiupaik. Loopisime kapid tühjaks ja pugusime neisse, kus saatsime mööda öö. Kapid olime vähemalt kindlad, et laine meid kätte ei saa.

See oli õudne öö. Ei või kujutada ette, mida kõik elasime läbi ja mis tegime oma elu päästmiseks. Laeval oli täieline põrgu. Taeva all aina lõhkesid meie poolt õhkulastud raketid, heas lootuses, vast näeb meid mõni möödasõitev laev ja päästab. Ootused ja lootused ei täitunud.

Hommikuks oli vesi langenud, ilm selge ja ilus. Lugesin mehed üle, alal oli 27 mehest 17 meest. 10 meest oli kadunud jäljetult. Ühel mehel oli taskus tuletikke hoidunud alal, tegime kambrisse tule. Otsisime proviant — seda oli meil laevas külluses. Asjatult otsisime, ei leidnud peale 17 toore kartuli enam midagi. Proviant oli laeva ahtris ja see puhkas nüüd ühes poole laevaga merepõhjas.

Kartulid keetsime ära ja jagasime kristlikult. Iga mees sai ühe kartuli, ja see oli kõik.

Peas mõlkusid kogu aeg mõtted, kuidas vrakilt pääseda. Paati kõik ei mahu, mis hakata peale? Nõutult vaatasin laeval ringi, uurisin merepõhja, mis selge vee tõttu paistis hästi kätte ja võis lugeda isegi peasuurseid kive merepõhjas. Maad kustki polnud näha, ujusid vaid üksikud jääpangad.

Võtsin ruumist laadungi kaitselauad ja hakkasime ehitama neist parve. Parv valmis, lasksime selle vette, kuid see ei kannud. Lauad olid vettinud.

Uus nõupidamine ja siin otsustati, et laeva 1-ne tüürimees, lätlane Kulbe, võtab kaasa 4 tugevamat aurutajat ning sõuab Orlovi tuletorni, kuhu 20 meremiili. Sealt pidi ta meie hädast Arhangeliski teatama ning päästjaid kutsuma.

Andsime tüürimees Kulbele kaasa viimse kompassi, mis veel laeva oli järele jäänud. Proviant polnud anda, ise närisime saapataldu. Ootasime 6 ööd-päeva abi järele, kuid ei mingisugust märki. Ei Kulbet ega päästelaeva.

6 ööd-päeva vrakil olles tundus see igavikuna. Ja mis selle aja jooksul kõik läbi tuli elada? Korjasime laevalt kokku igasugust puuprahti ning põletasime seda kambisis. Nälg näpistas kõhtu. Nälja kustutamiseks jõime värnitsat ja praadisime värnitsas saapataldu ning venitasime seda hamba all. Saapatald maitsetes veel siis kuidagi, kui oli poolkõrbenud. Siis oli suus mure toit, nagu oleks sütt söönud. Ja söime ka puusütt.

Elukorteriks valisime endile nüüd kambiasi. Mõõna ajal võis seal elutseda, kuid kui tõusis vesi, ulatus kambisis mehe rinnuni. Et kuivas olla, kiskusime seljast ihusärgid ja triivisime riiderivadega uksepraod. Et ihu katteta jäi, sellest ei küsitud.

Esimesed 4 näljapäeva olid kõige raskemad, eriti veel neljas päev. See oli valus. Märkasid, et mehed gruppidesse löid ja omavahel midagi sosistasid ning liisutõmbamisest kõnelesid. Pea kuulsin, millist õudset plaani mehed septsesid: — nad kavatsesid ühe kaaslasi ära tappa ja liha toiduks tarvitada. — Osa mehi oli inimsöömisele välja läinud. See ei tohtinud aga milgi juhul sündida. Kui sarnaseid sosistamisi gruppides kuulsin, astusin vahele, mõnele kõrvakiil ning

selleks korraks oli inimsöömise plaanile jälle kriips peale tõmmatud.

Panin tähele, et mehed minu peale viha hakkasid kandma. Ma ei kartnud neid, kuna olin 22-a. mees ja tugev poiss. Öösel polnud aga siiski enese suhtes kindel, kui jään tukkuma, vast tapavadki minu. Seepärast päeval tukkusin, öösel olin ärkvel.

Suurt meeletibedust tekitas asjaolu, et meie kaugel eemal laevasuitse ja laevu nägime. Silmi ei pöördud neilt. Anti igasuguseid signaale, mastis põles tuli, kuid... keegi ei näinud meid, ei pannud tähele. Ajal, mil meie vrakiga madalikul istusime ja surmaga võitlesime, sõitis meist mööda oma sõber kapten A. Kuldner (end. Tallinna sadamakapten), kes Vene sõjalaeval, transport „Ehtelaidal“, kaptenina sõitis. Ka tema ei näinud meid, kuna meie päästmine tema poolt talle kõige suuremat rõõmu oleks valmistanud.

Kuus päeva olime istunud ja asjata oodanud. Võtsin laeva puusepa, hiidlase Mäenuka, abiks ning hakkasime paadimoodi kasti ehitama. Tegime paadi niivõrd korraliku, kuidas materjal lubas. Purjeriidega triivisime plankudevahed ja pidasime oma päästjat sõduriiista küllalt veekindlaks.

Paadi ehitasime valmis poole päevaga, seadsime ka purje peale ning valisin siis 4 eestlast, kellega otsustasin purjetada Orlovi tuletorni. Igaks juhtumiseks valmistasime ka aerud.

Kapten ja teised hoiatasid meid sarnast hädaohklikku teekonda ette võtmast. Soovitati ära oodata abi. Jäin aga enesele kindlaks ning alustasin teekonda. Minuga istusid kast-paati puusepp Mäenukk, tulemees Kõrvus ja madrus Scheer.

Vaevalt saime paati astuda, kui see hakkas lekima. Mäenukk, nähes seda, hakkas tagasi laevale kippuma. Manitsesin teda mitte minna. Pääseme... ja mehed usaldasid endid minu hooleks.

Et paadi kandejõud suurem oleks, võtsime ümbert korkvestid ning lõime need paadi ääre külge. Vesi voolas aga vahetpidamata paati ja seda tuli ämbriga välja loopida.

Eemaldudes „Ormesby'st“ võtsime kursi Orlovi tuletorni peale, kuid tuul oli vastu. Kompassiks oli meil Põhjanel, hele täht, taevas. Selle järele orienteerusime, et mitte põhjanabale sattuda. Vastutuule tõttu võtsin uue kursi — Kanini maanina peale ja sinna oli meil purjetada 60 miili või 105 versta. Päevad olid lühikesed. Hommikul kell 10 hakkas koitma ja kell 2 oli jälle pime. Vilets ja vaevaline oli meie reis. Olime paadis kanged kui jääpurikad. Sõrmi sirgeks ei saanud. Mehed nõrkesisid. Ainukeseks toiduks oli jää ja see ergutas ning aitas hinge sees hoida. Mida rohkem jääd närisid, seda suuremaks kasvas isu. Parem kui šokolaad maitset tol korral Põhjamere jää.

Paar ööd-päeva olime nii sihitult, taga otsides Kanini maanina, merel sõitnud ja et ikkagi maa ei paistnud, kaotasid mehed enese üle valitsemise. Mäenukk otse nõrkes ja tegi mitmel korral katsed end üle parda merre heita. Noomisin teda ja julgustasin. Püüdsin ta hingele koputada: — „Mäenukk, miks tahad sa enese elu võtta? Sul kodus noor naine, lapsed, ehit-

sid Hiiumaale ka uue maja. Kannata veel, me pääseme...“

Kolme öö-päevase reisu järele nägime eemal silmapiiril kõrgeid mägesid. See on maa... Oleme pääsenud... Rõõm oli äraütle mata suur. Kõikides tarkas uus jõud, edasi, edasi maa poole.

Öösel äkki peatus meie paat pehmes jäasodis. Võisime rannast vast paar kilomeetrit eemal olla. Ei pääsenud jäasupis edasi ega tagasi. Kas tõesti peame siin surema, siin, kus maa silmaga näha ja käega katsuda. Ei, me peame maale pääsema.

Hommikul polnud seisukord paranenud, istusime endiselt jäasupis. Inimese hinge rannas ei näinud, kuid hoolimata sellest vilistasime ja karjusime, palju selleks 10 päeva nälginud inimese jõudu jatkus. Meid ei kuulnud, polnud kedagi kuulmas.

Tegime katsed mööda jäasuppi randa minna. See ei kannud. Sidusime jalge alla aerud, vast kannab siis inimest peal. Ka asjata. Istusime nõutult kastpaadis ja saatsime seal öö mööda. Minna polnud ju kuhugi.

7. novembri hommikul oli 18 kraadi külma. Jääsupp oli ära külmanud ja kandis juba inimest. Ära

*Tüürimees P. KASK
pärast Arhangelski haigemajast väljumist.
Ülesvõtte tehtud Arhangelskis eesti päevapiltniku
J. Soobergi juures 1915. aastal.*

külmanud oli ka vesi meie saabastes ja kui jala üles tõstsid, kukkusid säärest jäätükid välja.

Tahtsime püsti tõusta ja jääle minna. Jalad ei kannu, jõuetud inimolevused. Mis veel rääkida jõust, polnud isegi häält. Lõpuks ajasime endid siiski jalgele, kuid Mäenukk oli niivõrd nõrk, et end püsti ajada ei suutnud. Võtsime ta kahe vahele, et maale talutada. Kukkusime jääst läbi. Kolme inimest jää ühes kobaras ei kannud. Polnud midagi parata. Tõstisime Mäenuka tagasi paati ja sammusime maa poole, et hiljem ka Mäenukale abi järele saata. Paaril-kolmel korral kukkusin jääst läbi, kui raskeim mees oma kaaslasist. Nõudis suurt jõupingutust enne, kui sõprade kaasabil jääaugust välja pääsesin. Jääaku kukkumine oli aga minu pääsemine. Vesi, mis saabastesse tungis, sulatas jää, jalad said nagu sooja.

Viimaks ometi tundsin jalgade all kindlat pinda. Olime rõõmsad kui väikesed lapsed. Viskasin end küljeli lumele. See tundus mulle pehmeima voodina. Magus uni tuli peale, küll oleksin hetkeks silmad kinni lasknud. Ma teadsin aga, et kui teen seda, jään ka igaveseks samasse paika. Ma ei tõuse enam.

Tõusin üles. Vaatasin ringi. Ei muud midagi kui lumi ja taevas. Lage, lage lumeväli. Sammused kolmekesi edasi. Kell 2 päeval jõudisime Kiia jõe ääre, kus inimesi nägime. Need olid Vene rändkalurid, kes siia kalale tulnud. Nähes meid nad põgenesid, jooksid minema. Hüüdsime neid tagasi: — „ärge kartke!“ Kui minu kaaslane Kõrvus jõuetusest maha kukkus, lakkasid ka kalurid jooksmast ning jäid seisma. Lähenesime neile ja jutustasime elamused: „Oleme merehädalised!“ — „Ja meie mõtlesime, et sakslane meile koolera kaela saatnud,“ — vastasid kalurid. Nägime me siis tõesti „koolera“ moodi välja? Võib-olla küll. Pesemata, närus, armetud inimkogud.

Ütlesime: — „Meil neljas mees paadiga rannas.“ Kohe tõttasid kalurid Mäenukale järele, kuid ei leidnud enam. Tnul oli pöörnud ning külmanud jääsupi ühes paadi ja Mäenukaga ära kannud. Tema laip jäi igatahes Põhja jäämerre.

Kalurid talutasid meid oma onni. Kalurionne on seal palju. Inimesi näevad nad siis, kui algab navaaga-püük, muidu on onnid tühjad. Kohe pakuti meile kuuma teed ja seda rüübates tundus: — ei maailmas enam paremat ega maitsvamat ole...

Veidi toibunud, võtsin taskust taskuraamatu ja kirjutasin lehele telefonogrammi Arhangelski sadamavõimudele edasisaatmiseks: „„Ormesby“ hukkus. Vrakki 9 mehega Orlovi pangal, saatke abi, päästke mehed.“ Vene kalurid viisid telefonogrammi samojeedide kätte, kes kohe 10 põhjapõtra kelgu ette rakendasid ning Nessi jaama kihutasid, kus asub piirivalve kordon ja kus on telefon sees. Samojeedidel tuli maha kihutada 200 versta ümber.

Kaluri soojas onnis viibides tuli nõrkus ja rammestus peale. Minestasin mitu korda. Keha oli minul ja ka kaaslasil paistetunud. Riideid ei saanud seljast muidu, kui need tuli lõhki lõigata. Samojeedidelt saime põdranahksed ülikonnad selga. Päriskõnne tundus sellaseis rõivais.

Elasime 5 päeva Vene kalurite juures. Oli oma-

pärane rahvas, täiesti usufanaatikud, kuna nad olid „staroverõ“ — „staroobrjadsõ“. Olin varem sellest pimedast rahvast üht-teist kuulnud ja seepärast kinnitasin, et ka mina ja minu kaaslased nende usku. Ainult säärasel juhul oled sa nende sõber, väärid nende usaldust ja võid ka loota abile ja vastutulekule.

Kalurite juures viibides saime kokku ka 1. tüürimehe Kulbe ekspeditsiooniga. Nad olid kaks tundi enne mind oma paadiga samas kohas randunud, kus mina, ja ometi sõitsid nad 6 päeva enne mind „Ormesby“ vrakilt ära, et Orlovi tuletorni sõita abi tooma.

Tüürimees Kulbe oli oma kaaslastega püüdnud jõuda Orlovi tuletornini, kuid vastutuuled tõmbasid plaanist kriipsu läbi. Jõud rauges ja mehed jätsid end täiesti saatuse hooleks. Pärast 10-päevast merel hulkumist kandis meri ka neid Kanini maaninale.

Nad olid aga merel siiski paremas tingimuses kui meie. Neil oli vähemalt kuiv paat. Vaatamata sellele ei suutnud üks tema tublidest kaaslasist, teine mehaanik Jaarits, pärit Pärnu lähedusest, Sindist, piinale ja vaevale vastu panna ning heitis merel hinge. Elusaina jõudsid koos tüürimees Kulbega randa Ventsel, praegu autojuht Tallinnas, Gahlnbäcki juures, Käsmu mees Vassermann ja Saaremaa poiss, kütja Kask.

Pidasime ühiselt nõu, kuidas pääseda edasi. Esi-mene punkt, mis linna nime kandis, oli Meesen. Sinna aga oli sõita põtradega 250 versti. Astusime ühendusse samojeedidega, kelle rändlaager meie läheduses asus. Vene kalurite juurest lahkudes kinkisin neile oma viimse varanduse — ema poolt leerikingiks saadud uuri. Kopikut raha taskus polnud, et nende vaeva ja meie peale tehtud kulu rahaga tasuda.

Elus ei suuda ma unustada samojeedide lahkust. Kuidas nad meie eest hoolitsesid! Pole sõnu neid kiita. Ingliseid olid nad inimeste näol. Naised aina poputasid ja hoolitsesid meie eest. Andsid kõige paremad suutäied oma toidutagavarast meile. Toitsid meid kala ja külmetanud lihaga. Kostitati ka külmetanud leivaga ning kuivikutega — „barankadega“ või „suškadega“. Elu oli kõigil sees, kuid jalad ei kannud. Vaevlesin hirmsates, südamesse tungivates valudes. Valud olid nii suured, et hammastega puust voodi ääred ära närisin. Teised, minu kaaslased, valu ei tunnud. Nende juures oli külm oma töö teinud ning jalad lõplikult ära võtnud. Nende külmavõetud jalad olid mustad. Minu jalgade kallale külm aga nii põhjalikult polnud saanud ja seepärast ka kuumad valud.

Samojeedide juures elutsedes panin tähele ka selle pimedaja ja arenematu rahva — looduse-laste — tarkust. Kella ta ei tunne, kuid lööb silmad taeva poole ja ütleb enam-vähem täpse kellaja tähtede järgi. Taevatähed on neile kõik, kompassiks ja muuks. Räägib see rahvas omapärast, arusaamata keelt. Kõla sarnane Soome keelele. Nende vanem kõneles aga Vene keelt.

Ei mingi tasu, vaid täiesti ligemisearmastuse pärast otsustasid samojeedid meid sõidutada Meeseni linna, 250 versta. Seati kokku karavaan: — 3 põtra ja selle järele samojeed-küüdimees, siis jälle põdrad ning nende taga kelk, kuhu meid ükskhaaval sisse pandi ning nahkadega ümber mähiti. Mäekülgedest ja jõekallas-

test lasti kelgud nõõridega alla. Teel vahetati mitmel korral põtru ja lõpuks 3-öö-päevase reisu järele jõudsi-me Meeseni linna.

Meeseni kohta tähendan vaid niipalju, et seal elutsevad ainult siseriigist asumisele saadetud kurjategijad. Kreisiülemaks mees, kes kroonurahad läbi löönud, haigemajas arstid, kes hooletuse tagajärjel või mõnel muul põhjusel paljusid inimesi teise ilma saatnud, üldse kurjategeline element.

Meesenis paigutati meid haigemajja, kus arst üle vaatas ja iga kohta otsuse tegi: — sellel mõlemad jalad maha, sellel parem, sellel vasak jalg. Ka minu kohta tegi ta sellase otsuse. Sobitasin haiglas velskeriga tutvuse ja tema soovitas mulle nõuda Arhangelskisse saatmist. Tegin ka nii, järele oma nõudmisele ei annud.

Ühel päeval saabuski Arhangeli kubernerilt ja kreisiülemalt telegramm, et meid Arhangeli saadetak. Algas raske teekond hobustel Meesenist — Arhangeli.

Sõitsime seda maad 6 ööd-päeva. Enne ärasõitu Meesenist saatsin koju — Pärnu — vanematele telegrammi, et eluga pääsnu olin.

See oli vaevarikas teekond. Iga 20 versta tagant vahetati halva tee tõttu hobuseid. Peatuspunktides vahetati sidemeid meie mädanema läinud jalgade ümber. Polnud enam seda mugavust, mis samojeedi saanis, Vene küüdimees oli toores, ei küsinud meist, istus haigetele jalgadele ja toimetas kuidas tal parem oli. Olime hirmus ka huntide pärast. Äkki tormab mõni hundi-kari meile kallale ja kisub lõhki. Samojeedidega sõites seda kartust polnud, neil olid koerad kaasas.

Mitu päeva olime sõitnud, kui üle Pinega Holmogorõ jõudsi. Sinna saabusime öösel. Ei leidu inimest, kes julgeks kreisiülemat unest äratada, et see uute küüdihobuste saamiseks korralduse teeks. Kreisiülema ukse taga nõudsin hobuseid, ei võetud kuuldagi. Ütlesin siis, et olen ohvitser. Naerdi välja ja pilgati:

Eesti noorte meremeeste julge seik.

Enne jõulu saabusid Miamisse (Floridas — Ühendriiges) Tallinna noormehed Ahto ja Kõu Valterid, kes väikese purjepaadiga sooritasid õnnelikult julge mereretke üle Atlandi ookeani. Nende reis Tallinnast Ameerikasse kestis vahepeatus-tega 133 päeva. Mõlemale noormehel sai Biscaune lahes osaks vaimustatud vastuvõtt. Meie pilt kujutab Ahto ja Kõu Valterite väikest purjepaati „Ahto“, mille pikkus ainult 8 meetrit, Miamis mererannal. Hulk uudishimulisi ajab juttu Ahto ja Kõu Valteriga, kes seisavad purjeka masti juures.

Pildiagentuur Pacific & Atlantic Photos, kes varustab paljude riikide ajalehti päevapiltidega ja kellelt pärit ka kõrvaltoodud pilt, märgib pildi allkirjal, et vennad Valterid on soomlased!

— „Sina närukael mõni ohvitser...“ Puistasin siis välja oma söimused tagavara, ütlesin, mis meele tuli ja mida oskasin, — ja alles siis äratati kreisiülem ja anti hobused.

Arhangelskis paigutati meid kuulsasse haiglasse „Boljnitsa Prikasa“. See oli väerinnalt toodud haavataid täis. Esimese öö magasime kuuekesi koridori põrandal. Seitsmes kaaskannataja Scheer oli kõrges palavikus ja nõrk ning ta jäi Meeseni maha. Seal tehti talle esimene operatsioon ja toodi siis Arhangelski. Arhangelskis opereeriti teine kord ja pärast seda suri ta.

Vastik oli magada haigla koridori põrandal. Suured tarakanid jalutasid põrandal meie vahel. Polnud varem sääraseid suuri putukaid näinud, hirmu ajasid peale, und ei tulnud.

Järgmisel päeval pandi meid kõiki lõikuslauale. Algas opereerimine. Tüürimees Kulbel lõigati mõlemad jalad põlvini maha, Kõrvusel samuti mõlemad jalad ja vasaku käe kolm sõrme. Seda meest võib näha Tallinna tänavail, kes end ratastega lauatuikil edasi ajab ja armuandi palub. Vassermannil ambuteeriti mõlema jala põjad, minul taheti parem jalg põlvest saadik võtta maha. Ei lasknud, ei annud selleks nõusolekut. Haigla vanemat arsti minu keeldumine vihastas ja tervelt kaks nädalat laskis ta mind lamada, ilma et kordki oleks tulnud mind vaatama. Ventsel ja kütja Kask pääsesid mõlemad tervelt, kuid pärisid reuma raskel kujul.

Halastajaõed püüdsid minu kangekaelsust murda. Küll meelitasid nad mind järeleandmisele, küll maalisdid silmi ette igasugu pilte. Lõppeks ütlesid mulle: „Laske jalg lõigata maha, kui mõnus on tantsida kummijalaga!“

Vaevlesin kõrges palavikus, kraadiklaas näitas 40 pügalat ja rohkem üle nulli, kuid mõistus oli niivõrd selge, et neile oskasin vastata: „Suren, siis suren, kuid kahe jalaga. Ambuteerida ei lase...“

Ülemarsti viha minu vastu oli haihtunud. Laskis mind kanda jälle operatsioonisaali: „See on looduseime,“ ütles ta mind vaadates, „Teil tuleb ainult suur varvas lõigata maha...“ Seda lubasin.

Haigemajas lamades kuulsin, et Kiia jõe äärest minu poolt saadetud telefonogramm Arhangelski võimudele kätte oli jõudnud. Saadetud kohe jäälõhkuja „Kanaada“ avaristi juure inimesi päästma, kuid jäälõhkuja „Ormesby“ vrakini ei jõudnud. Pöördunud tormi tõttu merelt tagasi. Tülgastustunne tuli peale, kui seda kuulsin. Moodus jäälõhkuja pöördub merelt tagasi tormi pärast ja mina pidin kastiga mööda Põhja jäämerd sõitma. „Ormesby“le“ jäänud 9 meest koos kapteniga jäidki Orlovi pangale, kuhu surid. Kuidas nende elupäevad lõppesid, on võimatu kujutella. Valusad pidid olema nende viimsed silmapilgud. Küllap saatsid nad hommikust õhtuni palveid taeva poole, nagu tegin seda ka ise, kui 6 päeva vrakil viibisin ja päästajaid ootasin. Ainuke kõva südamega mees laeval oli

Rakvere poiss Erik, kes kohe esimesel avariioöl revolvi võttis taskust ja seisukorra tõsidust hinnates ütles: „Siin pole enam paluda ei jumalat ega kuradi...“ Kõlas pauk ja elutu keha varises kokku. Erikul oli taskus 2000 rubla raha, seda me teadsime. Ükski ei puutunud aga seda raha ja ometi oleks võinud seda teha, et raha vähemalt tema vanemaile edasi saata. Meremees oma kaaslaste surnukeha tasku kunagi kätt ei aja. Mis oli tema, jäägu tema juure.

Haiglast teatasin kapten Jürgensi vennale Peterburgi, kes seal oli gümnaasiumi direktoriks, et vend minuga talle kirja saatis. Tuli mind vaatama. Kapten kirjutas vennale, et ta on surmasuus, elu veel sees, kuid pääsemiseks pole lootust.

Arhangelski haiglas käisid paljud meid vaatamas. Tol korral elutses seal palju eestlasi, ja ka need ei jätanud meid külastamata. Teiste külastajate hulgas oli ka praegune mereväe vanem leitnant Jansen, kes sealt sõitis Pärnu ja viis koju minu vanematele minu seisukorrast suusõnalisi teateid. Ema esimene küsimine olnud: „Kas tal ikka jalad on all?“ Sai rahuldava vastuse.

Haigemajas viibides tüütasid ajakirjanikud. Nad ei annud silmapilgukski rahu. Muudkui seleta ja seleta. Ja need ametlikud ülekuulajad ja protokollijad. Rahu ei saanud sugugi. Pikalt ja laialt kirjutasid tol ajal Vene lehed meie õnnetusest ja elamusist. Enamlaste ajakiri „Morskoi sbornik“ olevat ka pikalt ja laialt selle loo maha trükkinud pealkirja all: „Geroistvo šturmana Kaska“ („Tüürimees Kase kangelastegu“).

2½ kuud viibisin Arhangelski haigemajas. Seal viibides lasksin enesele valmistada riided. Neid mul õieti polnudki. Siis sõitsin koju, Pärnu, kus mõne aja tervist parandasin ja uuesti vabatahtlikult astusin Vene mereväkke teenistusse. Pärastise teenistuse ajal sattusin uuesti Arhangelskisse. Elu tundus seal igavana, olin Pärnus südame kaotanud — pruut jäi sinna maha. Kirjutasin, et ta mulle järele sõidaks. Sõitiski. Ega temalegi minu eemalolemine polnud ükskõik. Arhangelskis abiellusime.“

Eesti vabadussõjast võttis kapten P. Kask osa mereväe ohvitserina. Tal on vabadusristid 2. liigi 3. järk ja 3. liigi 3. järk, vabadussõja mälestusmedal, Läti 10 a. vabadussõja juubelimedal, Eesti Punase Risti päästemedal ja kiituskiri, Hollandi kuninganna Vilhelmine poolt annetatud kulduur Hollandi kodaniku elu päästmise eest, Saksa valitsuse Freistaat Oldenburgi päästemedal, kohalikult Saksa saadikult dr. Schroetterilt kiituskirjad ja kiituskirjad peaaegu kõigilt jahtklubidelt inimeste päästmise eest.

Kapten P. Kask on praegu täiesti tervise juures ja juhib juba mõnd aega aurik „Eestimaad“. Kauemat aega oli ta ka kapteniks Balti Päästeseltsi päästelaevadel.

V. K.

Laul

Soome lahest Läti piirini,
Peipsi vetest Lääne mereni
on kodu häll ja hind,
mu elupind.

Viljad kullana lokkavad nurmedel,
karjad hõbedast häälivad aasadel,
metsad mühavad, pilvigi puistavad,
hõiskel veed kalaküllased tuiskavad —

Sigiv sünnimaa!

Mu kodul on veetlevaid värve,
ta metsad täis lindude viit,
maa üle käib laule ja mängu,
kui lilledes pidutseb niit.
Ta lumigi sädelev karske,
kristallides õilmitseb jää,
õhk hõljub ta ümber nii värske
ja päikene, elustav, hää —

Kaunis kasumaa!

Talu tõusis talu turjale,
küla kerkis küla kõrvale,
see isa raudne hool,
mu elukool.

Karu laaned ta nurmedeks aletas,
ussi pessagi karjamaa aletas,
saha, mõõga tõi maagest ta mürgisest,
kala sülemeid saavutas jõudeveest —

Visa isamaa!

Mul emake ustav, ta tasa,
endsalgavalt hellitab mind,
ta armastab, kannatab kaasa,
ei kaeba, kui valutab rind.
Ta naeratab surmavas sünnis,
ta laps vaid ta olemushind,
ma pisaraist puhkan ta süles,
kui vaibun kord, väsinud lind —

Hellik emamaa!

Avar vetelt, madal mägedelt,
tormid, tuisud, hallad pakaselt
su pärus, kodukoht,
mu õnn ja oht,

Karmus karastab, sitkestab lihakseid,
maru murrab vaid kõduvaid esemeid,
tormi-ii! imbub verre ja hingesse,
päikse ihk kisub kaugele, kõrgesse —

Kare mehemaa!

Ei Issanda häält tormis kuule,
vaid vaikuvas, hõljuvas hoos,

ei ilugi sundides tule,
jõud jõuta ta võlude voos.
See sätenud ihastab meeli,
tast kastetilk, vikerkaar loob,
ta kiirtepild kõlastab keeli,
kui igatsus muistendeid koob —
Õrna naise maa!

Lihha, luusse löikva käsuga
rühmab katkematu reana
me tegulaulu koor,
kus vana, noor.

Maast-madalast kanname kohuseid,
anniks anname tuksuvaid südameid.
korra vaheda loome ja seaduse,
hoogu, tuld toome igasse algesse —
Kohuse, korra maa!

Kuid õigus ka rüübata rõõmu,
kui peekrites pärlitseb viin,
meil nooruse, tervise sõõmu,
et mureneks mure ja piin.
Piisk koseski naerab ja hüppab,
lind, lilleke laulab ja loob,
nii südagi hõiskab ja süütab,
kui kevade õnne tall' toob:

Õiguse, õnnemaa!

Mullast, vetest, orust, mägedest
tõuseb, kasvab läbi aegadest
loov tegutõe taim,
maarahva vaim.

Seemned varivad, seguvad mullasse,
mühav mets kasvab, sirgub säält ülesse,
inimüksikud kaovad, kustuvad,
rahvas jäädavas edasi elavad —

Rahva juurtemaa!

Mets viljelev väärtusi annab.
laev, hoone ta kasulik tuum,
aed õitsev vaid vilja ka kannab,
ta lõhnust ju täitubki ruum.
Nii rahvasi vilja peab kandma,
suurt sügavat armastushoolt,
tuld teistele edasi andma
ning võitlema valguse poolt —

Rahvusaatemaa!

Saatus sünge, musta murene,
lootus valge, truudus sinine
su iseloom ja närv,
mu lipp ja värv.

Kodumaa.

Sõjad, mässud me mehi ei murruta,
katkud, näljad me naisi ei heiduta.
Rahvas riigi löi Kalevi kaljule,
oma vaenlasi, sõpru ei loe me —
Vaba Eestimaa!

Mänd pesitseb paeselgi pinnal,
kask, väeti, soosamblaski loob,
nii emagi kidural rinnal
laps muretult karastust joob.
Need sidemed siidised sitked,
mis punutud armvalu käel,
ei iialgi katke need pinged,
mis jõustatud vaimustusväel —
Armas asumaa!

Aastasadu õudseid tumedaid
raskel sammul mööda merd ja maid
käis võitlus võiduni,
kuldse koiduni.

Meie põllud on verrega väetatud,
kallis kodu on leinaga lunastatud,
Rahvad tulid ja jällegi kadusid,
esivanemad heitlusis püsisid:
Võimas võidumaa!

Me leinas ja pisarais võrsub
helk, ihane igatsusroos,
kuis haavatud kasestki nõrgub
mahl karastav surmaga koos.
Mu kannel on kasene, kallis,
sest väriseb, heliseb ka
kui süda, mis kallistust sallis,
kui emaarm palvetav ta —
Sume surimaa!

Maal ja merel, külades, linnades
palehigis töötab naine, mees,
et säästuks rahva jõud,
et paeks põud.

Soist, mägedest rajame läbi teid,
kivis külmaski süütame sädemeid,
meie telgedel kangad ei lõpegi,
haamrid taovad alaseid alati —
Tootev töödemaa!

Tööd tiivustab unistus uhke
ning vabadust taotleb hing,
tähttaevani tõuseb ta, julge,
ja põrgutki haarab ta ring.
Õrn rahvalaul, muinasjutt helge
ööst kerkib meil esile siis

ja emakeel helisev selge
kui ööbiku sütitav viis —
Luule unelmmaa!

Kannatustest läbi päiksele
rühub üks põlv teise järele:
täis tuleviku tuld
me tõusu muld.

Raskes võitluses, võitused töötavas
ainult võimsaimat võidupärg ootamas.
Surmas väsinud võidetud suiguvad,
ellu paremad asemel' astuvad —

Raudne saatumaa!
Neid pärga seob eredaist õitest,
lahkvärvest koos valguse kiir,
koos võiduteed murrame tõkkeist,
koos kumas koit, vabadusviir.
Tööd kõigile jätkub me peres
ning leiba ja laule on meil,
kui lastena vaimus ja veres
me toimime ühistel teil —
Salliv rahumaa!

Kalev linnast Pihkva piirini,
Narva jõelt Pärnu laheni
on aare helisev,
arm, valu keev.

Tahteterast me tegudeks taome,
hingehellust me südameis hoiame,
loome väärtusi, elu. Suremegi,
lapsed künnavad, külvavad edasi —

Laste lootumaa!
Mu kodumaal polegi piire,
ta valdkond on terve maailm.
Mu rännakuil — soe ja kiire —
mind saadab ta süda ja silm.
Kuu, päike vaid lambid ta koojas,
tähtpürgadel ehib ta end,
surm, elu ta loomingu joas
vaid käskjalad: öde ja vend —

Laulu-, leelomaa!
Mu peas ja põues tuikab salavägi,
ma mõtlen, tajun, tunnen temaga,
mis oli, on ja tuleb, tema nägi
ürgalgest ajani, mis lõputa.
Kõik sünnib, elab, sureb tema läbi:
maailm, ma ise ja mu kodumaa...
Tee, Tõde, Elu, Valgus, Jumal, Taevas,
meid õnnista ja hoiä rõõmus, vaevas!

20. XI 29.

F. Karlson.

MEIE MINEVIKU RASKEID PÄEVI

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud dotsent H. SEPP

Eesti ajaloo on olnud sajangute jooksul kolm eriti rasket ajajärku: muistne Eesti iseseisvuse võitlus ajal 1208—1227; siis ajastul, mis algas Vene-Liivi sõjaga a. 1538 ning kestis XVII sajangu esimese aastakümne lõpuni, ja lõppeks põhjasõja tegelik kestvus-aeg a. 1700 kuni 1710 ühes sellele eelnenud näljaajaga ja selle lõpuga liituva suure katkuajaga.

Kõik mainitud ajajärgud on eesti rahvale toonud kaasa suuri viletsusi ja haavu, millest paranemine on nõudnud pikki aegu. Neist ajajärgest allakriipsutatav on veel esimene selle poolest, et muistse Eesti vabadussõja lõppedes eesti rahva arengu alused muutusid endistega võrreldes hoopis teiseks — hiljuti veel iseseisev rahvas oli sattunud poliitilisse sõltuvusse võõrast võimust; poliitilise sõltuvusega seltsis aegapidi veel sotsiaalne ikestamine ja rahva langemine pärisorjusse.

Kahe teise perioodi masendav mõju Eesti ajaloole pole eeskätt arvestatav sellest seisukohast, olgugi et ka kolmandagi perioodi mõju eesti rahva sotsiaalse seisundi halvenemisele on vasturääkimatu tõsiasi seetõttu, et see katkestas rootsi agraarreformide edasikestmise võimaluse.

Kõigele kolmele ajajärgule on ühiselt iseloomulik see, et sõjamõllu, taudide jne. mõjul rahvas sai ääretu palju kannatada: külad ja talud hävitati sõjakeerises või nad hävitasid rahvastikku näljataudidesse suremise või mahatapmise teel. Terved alad jäid tühjaks nii asulaist kui ka inimesist. Inimlik ühistunne ja tsivilisatsioonialused näisid lõplikult kõigutatutena. Ei tulnud ainult üles ehitada külasid, talusid jne., ei tulnud üksnes tõsta rahva arvu, vaid tuli luua uuesti inimliku ühiselamise kultuuri võimalusi.

Muidugi pole need kolm ajajärku ainsad, mis eesti rahva saatusele löönud nii raskeid haavu. Nende perioodidega samavõrdne on 1343. a. rahvaliikumise aasta Põhja-Eestis oma tuntud traagilise lõpuga, rahvaarvu kahanemise ja asulate hävitamisega ning sotsiaalse arengu suundumisega ebasoodsas sihis.

Peale ülalmainitu kuulub Eesti ajalukku veel terve rida halbu ja raskeid aastaid ja aegu.

Pole siin võimalust pikemalt peatuda neil raske tel aegadel pidevamalt, peatugem seepärast paaril iseloomustavamal momendil, mainitud ajajärgude kolmandal ja neljandal perioodil, valides selleks nälja- ja katku-aastad 1602 ja 1603 ja suure näljaaja 1696—1698. Mõlemast neist on olemas tõendeid algallikaist, nii kroonikais kui ka muus allikmaterjalis.

1602. a. nälja-aastast leiame peaaegu dokumentaalselt kuivi, kuid siiski drastilisi ülestähendusi Bodeckeri kroonikas. Kuigi need ülestähendused on Lõuna-Liivimaalt, seega siis Läti alalt, pole kahtlust, et Bodeckeri poolt ülesmääritud tõsiasiad võisid korduda ka Eesti alal.

Bodeckeri järgi on ühes Lõuna-Liivimaa mõisas viieteistkümne aastane poiss ära söönud viis inimest; sama mõisa piirkonnas on ühes külas ära söödud 4 inimest, paljud nälga surnud, paljud võllast maha võetud, selle järele siis ära söödud, mida võivat tunnistada mõisavalitseja. Mõisavalitseja Grünewaldt teadis veel rääkida, et 3 isikut on selle mõisa alale kuuluvas kõrtsis söönud üht surnud hobuse korjust ja peale selle olevat veel inimesed tapnud ühe hobuse karjamaal ja siis ära söönud. Ühes teises kõrtsis, Väina jõe kaldal, on kõrtsimees, leedulane, palju inimesi ära keetnud ja Väina jõe taga asuvaile leedulasele sealihale pähe müünud. Ka olevat ühes teises kohas leedulased ja talupojad palju laadalisi ühes hobustega ära söönud. Kurtzumi mõisas olevat üks talupoeg ära söönud oma kolm poega, kaht neist tappes, üks olevat loomulikku surma surnud. Isa on laiba uuesti üles kaevanud ja keetnud selle liha kapsastega. Kui tema kaks venda tema juure tulnud, lõhna haistnud ja küsinud, mis potis keeb ja nii halvasti haiseb, on ta vastanud, et ta on poja üles kaevanud, mida ta nüüd kapsastega keetvat.

Sääraseid juhtumeid esitab Bodecker veel terve rea. Kuigi võiks arvata, et mõni neist on ekslik, kuid üldiselt siiski pole võimalik kahelda, et tol ajal tõesti inimeste söömist esines.

Ka Eesti alal esines samasuguseid nähtusi. Näljahäda oli siin, nagu mujalgi, oma kõrgustipul 1603. a. kevadel. Näljane maarahvas valgus linnadesse, eriti Tallinna. Nende hulgas leidunud mitte ükski talupoegi, vaid ka aadlimehi. Viimaseid ei tulnud mitte ükski Põhja-, vaid ka Lõuna-Eestist. Linnas, kus ka puudus valitses, tehti, mis võimalik, kogu aasta jooksul peeti ülal mitmed sajad kerjused. Kuid sellest ei jatkunud muidugi mitte, sest abitarvitajaid oli palju enam. Seisukord oli kirjeldamatult raske, öösel lamased poolnälginud inimesed linna tänavail ja müüridel, leibapalujate kisa täitis linna nii ööl kui päeval. Tolleaegse asehalduri Lennartssoni teate järgi pidi koguni tubli osa siinsest aadlistki kerjama. Siis võib arvata, mis sugune oli lihtrahva seisukord. Nälja ja tõve viletsust aitas tõsta veel sõda. Maakaitse oli ääretu viletsas seisukorras, sõjaväge oli siin koguni vähe ja seegi oli halvasti varustatud ning veel halvemini moonastatud, nii et sõjamehed nälja sunnil pidid varustist ja hobuseid müütama. Kui Rootsi toleaegne valitseja Södermanlandi hertsog Karl ooberst Philipp Orgies'ile, nimetatud Rutenberg, tegi ülesandeks organiseerida talupoegade kaitseväge vaenlaste tagasitõrjumiseks, kutsus see talupoegi üles, lubades neile vabaduse. Talupoegade hulgad tulid kokku, varustatud teivaste ja nuiadega, ja selle asemel, et viia neid vaenlaste vastu, viis ta nad mõisatesse jne., kus rüüstati see, mis oli jäänud veel järele.

Nälja ja katku läbi muutusid külad elanikest tüh-
jaks. Elu oli täiesti vaibunud või vaibumas; koduloo-
mad, kes jäetud hooletusse, liikusid peremeheta ja ko-
duta ümberringi ja toidupooliseta jäänud koerad muutu-
sid metsikuiks ja hulkusid huntidena uludes ringi.

See on ainult üks episood sellest raskest ajastust,
mis oli alanud a. 1558 ja mis ulatus peale lühiajalisi
vaheaegu XVII sajangu esimesse aastakümnesse. Tõsi
küll, see oli selles ajajärgus raskemaid episoode.

Neist raskeist ajast toimumiseks kulus pikem aeg,
kuid sajangu keskel tabas maad jälle sõda ja sõja kestes
a. 1657 katk.

Sellele järgnes juba sajangu lõpul teine raske kat-
sumisaeg. 1695. a. kestis jaanipäevast mihklipäevani
peaaegu lakkamatu külm vihmaasadu, mis läbi mitte
üksnes ei saanud rikutud heinaaeg, vaid kannatas ka
rukki õitsemine ja valmimine, nii et rukkilõikusega
võidi alata alles kolm nädalat pärast jakobipäeva. Oder
oli kõrrelt kui ka teralt täis kasvanud, kuid enamikul
osal maast rikkus selle öökülm, nii et saak peaaegu
hävis või ei kõlvanud külviks. Öökülma läbi kannatas
samuti ka muu suvivili, nagu hernerid, läätsad, oad, ta-
tar, nii et madalais paigus ei saadud niigi palju kui
oleks vajatud tulevaseks külviks. Seemnepuudusel hi-
lines talivilja külv, nii et mõned veel pärast mihkli-
päeva külisid, teised aga üldse seemet maha ei teinud.
Selle tagajärjel sai alguse säärane nälg, nagu maa
seda oli näinud sada aastat tagasi, s. o. a. 1602 ja 1603.

Seda näljahäda kirjeldab oma kroonikas drastili-
selt kroonik Kelch. Tema kujutuse järgi tulid eelmise
raske ikaldusaasta tagajärjed nähtavale 1696. a. ke-
vadel. Häda kasvas aegapidi muidugi kord-korralt
suuremaks. Lihtrahval oli nii suur leivapuudus, et
paljud terved ja töövõimelised inimesed rändasid ühest
kohast teise ja palusid jumala nimel pisarsilmil leiva
eest tööd. Paljud olid muutunud nälja mõjul mustaks ja
jõuetuks. Häda oli seda suurem, et tulev lõikuski ei
ennustanud seisundi paranemist, sest ka sel aastal
hävisid alalise külma vihma tõttu rukis, oder ja muu su-
vivili, nii et paljudes kohtades ei saadud külvist tagasi
isegi neljandikku või viiendikku.

Puuduse tagajärg oli see, et teenijaid, nii poisse
kui ka tüdrukuid, lasti peremeeste poolt lahti hulka-
dena. Need katsusid end esialgu aidata kerjamisega ja
siis ka varastamisega. Sellest muidugi oli vähe ja lõpp
oli kirjeldamatu suur nälg.

1697. a. algas väga tugeva külmaga, mis kestis
peaaegu kogu kevadepoolse talve. See suurendas tun-
duvalt näljahäda viletsust. Raskes seisukorras jätsid
mehed naised ja naised mehed maha, vanemad laps-
sed ja lapsed vanemad. Ööd ja päevad läbi oli linna-
des, küldes ja teedel kuulda näljahädaliste südant-
lõhestavat kisa. Näljased pidid kustutama oma nälga
haganatega, hobustega ja loomade korjustega. Palju-
del oli surma lähenemisel nii suur isu leiva järele, et
nad õudse kisaga palusid nõelapeasuurst raasukest.

Riigivanem ühes kaitseministri ja garnisoniülema kindral Jonsoniga vabadussõjas langenute
mälestuseks 3. jaanuaril peetud paraadil.

Kelch, kes tol ajal oli Järvamaal kirikuõpetajaks, on oma silmaga näinud, kuidas 12-aastane poiss suure isuga on näinud oma sõrmi, hüüdes seejuures: „Oh nälg, nälg!“ Kui Kelch temale on annud tüki leiba, on ta selle haaranud nagu hullumeelne, ja kui ta sellest suure isuga hammustanud tüki, kukkunud ta maha ja heitnud hinge.

Et Kelchi kujutis näljahädast a. 1696 ja 1697 on kooskõlas tõsiasjaoludega, selles pole kahtlust. Seda tõendavad täiel määral toleaegete kirikuraamatute andmed. Pilt näljahädast, mis kirikuraamatute lehekülgedelt peegeldub, on otse masendav. Sorides kirikuraamatuid torkab silma, et surevus nälja on olnud eriti suur just aasta esimesel poolel, andes pisut järele suvel, eriti aga pärast uut lõikust. Samuti näeme toleaegetest kirikuraamatuid, et surevus, võrreldes normaalaegadega, on kasvanud paljukordseks. Sageasti on märgitud kirikuraamatuis ühele reale, et sel ja sel päeval on maetud nii ja nii mitu inimest, ilma et nimesid oleks ära tähendatud. Sageli polnud see võimalikki, sest näljased inimesed liikusid paigast paika. Põhja-Eesti kihelkondadesse tuli koguni hädalisi üle Soome lahe — otsides võõrsil toidupoolist, nõrkedes ja surres teel, kust neid siis üles korjati ja maha maeti, ilma et oleks kindlasti teatud, kust nad pärit.

Kirstude puudusel jne. maeti palju laipu ilma kirstudeta; polnud aega ja võimalust viia neid õnnistatud maale, surnuaeda matmiseks, vaid lepiti lähema kalmistuga.

Silmatorfav on asjaolu, et allikates ei leidu teateid, et näljahäda ajal XVII sajangul oleks söödud inimeste laipu või elavaid inimesi tapetud söömiseks, kuna just XVIII sajangu alguse näljahädast on säärseid teateid. Võib ju olla, et XVII sajangu lõpul tõesti säärseid õudseid nähtusi ei esinenud või kui esines, siis õige harukordselt. Põhjus võis olla üldiselt selles, et enne seda olid olnud korralikumad ajad, sõda ühes oma julmustega polnud maad puudutanud umbes 40 aasta jooksul. Teisiti oli see aga XVII sajangu alg-aastail, mil sõda kõigi oma metsikustega oli käimas ja üldse oli rahvas XVI sajangul kestvate sõdade, tõbede ja muude viletsuste tõttu toorenenud. Lõppeks võisid ju mõnevõrra mõjuda ka XVII sajangu jooksul rahvahulkadesse uuesti juurdunud tsivilisatsiooni alged, mida istutati kiriklik-kõbla kasvatusel teel.

Näljahädad minevikus on sageli kannud katastroofilist laadi, nagu eriti kardetavad on olnud ka hädahoitlikud ja hõlpsasti levivad nakkushaigused, näit. katkud, mitmesugused kõhutõved jne. Näljahädade raskus on peamiselt seletatav seega, et nälgakannatav maa-ala oli jäetud peaaegselt enese hoole. Eriti kardetavad olid näljahädad siis, kui ikaldus tabas laiemat maa-ala, mitut rahvast ja riiki üksteise naabruses korraga. Siis tuli abi vaevalt kustki. Pealegi olid rahvaste ja riikide abinõud näljahäda kuõtutamiseks õige napid, eriti muidugi sõdade puhul. Näit. möllas a. 1602 ja 1603 siin just sõda, ja pealegi oli sõda Rootsi riigi materiaalset jõutagavarad peaaegu viimseni välja imenud. Ka transport-abinõude puudulikkus ja primitiivsus segas puudustkannatavatele piirkondadele, eriti talve ajal, õigel ajal vilja juurevedu. Kui meri oli külmanud ja

puudustkannatav ala suur, siis polnud mõeldagi olevate transport-abinõudega õigel ajal abi saada. XVII sajangu lõpu näljahäda puhul püüdis küll Rootsi valitsus aidata, kuid see oli lõpmata raske, sest näljahäda tõttu vajasis hädalist abi ka teised Rootsi riigi osad. Näljahädade kergendamist võisid raskendada veel muud asjaolud, mida siin aga ruumpuudusel pole võimalik käsitleda.

Näljahädade tagajärg oli harilikult see, et palju inimesi suri ja seega maa majanduslikku olukorda õige rasked jäljed jättis, mille kaotamine nõudis pikemat aega. Otsene tagajärg oli harilikult see, et rahvastik tublisti kahanes ja majapidamised viltustesse sattusid. Pärast suuri näljahädasis jäid põllud sööti, kari hävis, nii et uuesti algamine oli raske.

Suuremad näljahädad mõjutasid kaasaegseid õudustundega ja unustamatute muljetega. Pole siis ime, et rahvahulkades ajaarvamist, nagu näha suusõnalisest rahva-traditsioonist, alatakse mõnest suurest näljahädast, nagu teistestki suurtest viletsuse ja suure surevuse aegadest, näit. sõjast või katkust. Paljud meie vanemadki inimesed dateerivad minevikusündmusi, võttes aluseks suure näljahäda või suure katku. Pole ka ime, sest näljahäda jne. tähendas tookordsetes oludes säärast suurt põhjalikku muutust, et kaasaegsed ja nende hilisemad järglased seda pidid arvestama — muljed ja jäljed olid selleks liig tugevad, et neid unustada. See oli nagu uus elu, mis pärast raskeid ja kurnavaid aegu algas. Polnud vaja mitte ainult uut majanduslikku ülesehitamist, vaid ka moraalset tõusu, rasked ajad hävitasid inimliku kooselu algmõistedki, mida tuli hiljem uuesti taastada.

Prantsuse kuulus väejuht marssal Joffre, suri neil päevil 78 a. vanaduses.

NAISED LASKERAJALE

KAS PEAVAD KA NAISED HARRASTAMA LASKE- SPORTI?

Väikekalibrilise püssi laskmise
lõhksusest. Ideaalne spordiala
naistele

Avaldame käesoleva artikli, ilma et
toimetust kõigi siin toodud asjaoludega
saaks nõus olla, vaidluse korras.

Toimetust.

Miss MARJORIE ELAINE FOSTER,
Inglise nais-laskemeister 1930.

KOHE PÄRAST MAAILMASÕDA lõi tugev sport-
liku liikumise laine üle kogu maailma, mis järjest tu-
gevnes ja praegugi veel täies eluhoos areneb. Kõik
saadaval olevad spordialad võidavad ikka enam poole-
hoidjaid ja soetatakse juure lugematu hulk keha karas-
tamise ja arendamise harjutusi. Sport on tänapäev
hargnenud seevõrra paljudesse alaosadesse, et näib
peaaegu võimatu nendes kõigil aladel kaasa tõmmata.

Vaadates asjale sportlikust seisukohast, mille juu-
res tippsaavutused ja võidutahe on tähtsaks tõuke-
jõududeks, näeme, et enamuse spordiharude eesmärgiks
on inimese keha karastamine eluvõitluse vastu, ta värs-
keks, terveks ja teguvõimsaks tegemine ja sellisena
hoidmine.

Eesmärk on enam-vähem selgesti ära märgitud.

Sport on tänapäev maailma valitsev jõud.

Ta tähtsus eetilise, majanduslikust ja tervishoid-
likust seisukohast vaadatuna, inimese keha, hinge ja
vaimu harmooniline ühendamine tema kaudu, ta kasu-
toov mõjuavaldus iseloomu kujundamisele ja ühiskond-
likule arengule, mida sport kahtlemata teeb, — selle
kohta on igal pool ja alati küllalt põhjendatult kõnel-
dud, et siinkohal asuda pikemate harutuste juure.

Siiski ei saa vaikides mööduda ühest spordiharust,
milline omab erakordse tähtsuse teiste seas. See spordi-
haru, mis üksvahe kippus jääma nagu unustusse, tuleb
viimaseil aegadel jällegi esiplaanile ja omandab tähele-
panu, mida ta ka tõsiselt väärib, see on — LASKE-
SPORT.

Kui enne maailmasõda mõned rahvad väga laialda-
selt laskesporti harrastasid, siis pärast suurt sõda tuli
nagu seisak ja laskesport, vaatamata oma elujõulisele
minevikule, jäi enam-vähem unustusse. Loomulikult
võtsid need voolud maad vaalest vaatepunktist välja-
mineku tagajärjel.

Nüüd on väärtused ümber hinnatud ja laskmine
kasarmu seinte vahelt välja toodud, eriti just uute rah-

vaste juures, kel puuduvad suureulatuslikumad enne-
sõjaaegsed laskesportlikud kogemused.

TÄNAPÄEV ON LASKESPORT igal pool sirgu-
nud nii tugevaks, et selleta olla ei ole enam mõeldav.
On jõutud juba arusaamisele, et laskmine ei ole üksi
sõduri toimetust ja kohustus, vaid et laskesport on ees-
kujulikem abinõu kehaliste võimete väljakoolitamiseks,
et selle läbi silmatorkavalt teritatakse ja kasvatatakse
silmanägemise võimet, et laskesport kindlamini kui
vaevalt mõni teine spordiharu kasvatab vaimse enese-
valitsemise kõrval äärmist keha üle valitsemist ja sel-
lega on ühtlasi väärtuslikumaid kehaharjutusi.

Saksa väikekalibrilise püssi laskurite liit, kes vä-
simatult rea aastate jooksul on tagajärjekalt tööta-
nud laskespordi arendamise ja edendamise kallal, ütleb
oma ametlikus õpperaamatus väikekalibrilise püssi las-
kespordi sisu kohta järgmist:

„Väikekalibrilise püssi märkilaskmine on täie-
väärtuslik ja kõigis maades harrastatud sport. Selle
lääbiviimiseks on küllalt lihtsast laskeradadest, milli-
seid saab soetada igalpool.

Veel enam kui ükski tegevus kehalise kasvatus-
e alal nõuab väikekalibrilise püssi laskesport kehalist
ja vaimset enesevalitsemist, kindlat silma ja otsustus-
võimet. Keha ja erkude rahulikkus, iseloomu karasta-
mine sisemiste ja väliste mõjude vastu, need on laskuri
enesevalitsemise saavutised ja sportlike tulemuste
alustoad.

LASKESPORDI KASVATUSLIK JÕUD, ta kes-
tev kihutus enese katkestamisele ja asjaolu, et pingu-
tus, mis tagajärgede saavutamiseks vajaline, vastan-
dina teistele spordialadele, peab täies rahulikkuses
leidma väljendust, teeb laskespordi ainulaadseks osaks
moodsas noorsoo kasvatamises ja väärtuslikuks täien-
duseks üldisele kehalisele kasvatusle. Laskesport
nõuab KORRATUNNET ja kasvatab seltsimehelikkust
laskurite koondustes.

Laskeport on eriti kohaseks vahendiks laskuri usu tõstmiseks oma võimeisse. Laskur õpib põlgama ütelist „mina ei saa“ ja ta hakkab vaatama „ma tahan katsuda“ kui viletsale väljapääsuteele. Selle asemel täitub ta tundest „mina suudan seda“ ja kihutatakse üles tegujõulisele toimetamisele.

Asjalikud sihtimisharjutused ja laskuripärane kehahoid karastavad keha muskulatuuri, sunnivad närve rahule ja vastupidamisele, arendavad silmanägemist ja valmistavad laskurit ette harjutustele, milliseid tuleb laskerajal täita.

Keha, eriti südame, kopsude ja nende lihaste gruppide väljakoolitamisel, millised laskmisel astuvad tegevusse, on sihtimisharjutused tähtsaimaid tegureid.

Väikekaliibrilise püssi laskeport on iseloom võimaldab selle harrastamist varajasest noorusest hilise vanaduseni, ta on kohane nii meestele kui ka NAISTELE, sest siin puudub üleliigne ja ülejõukäiv pingutus. Peale selle saab seda sporti harrastada igal aastaajal ja igasuguste ilmastiku olude juures.

Selgemal kujul ja teravamalt on võimatu haarda väikekaliibrilise püssi laskmise tuuma. Seepärast on need tähtsamad põhilised siinkohal täielikult ära toodud.

Väikekaliibrilise püssi laskeport kui NAISTESPORTI tähtsust on veel vähe selgitatud ja laiemais hulkades levitatud.

Küll on Saksa väikekaliibrilise püssi laskurite liidus kutsutud ellu ka naiste grupid, kes tõsise innuga anduvad ilusale laskeportile. Saksa laskurühinguis on terve rida naisi, kes oma lasketagajärgedelt on jõudnud nii kaugele, et neid arvati laskurmärgi annetamise vääriks.

Kuid seda loetakse veel väheseks ja on üles seatud siht, „et laskeport peaks naisele saama niisama mõistetavaks asjaks nagu on muru-tõnise mäng, ujumine ja võimlemine.“

ERITI JUST NAISTELE ONGI LASKMINE EESKIJULISEMAKS SPORDIALAKS, SEST SEE EI NÕUA ÜLIPINGUTUST JA AVITAB KAASA KEHA HARMOONILISELE ARENDAMISELE.

On tõsi, et naised mõnikord on maiad mõne uudisportide peale. Nii näiteks „piiramatute võimaluste

maal“, Ameerikas, on isegi naispoksijaid, kuid see on rohkem maitseasi. Kuid samas Ameerikas on suur arv naisi, eriti just õppiva noorsoo keskel, kes harrastavad imestama panevate tagajärgedega laskeporti.

Kas ei ole võimalik seda ka meil läbi viia, kuna meie naised rõhuvas enamuses mingisuguseil põhjusil nagu häbenevad muule sportlikule liikumisele kaasa tõmmata?

Laskeportide vähenemine naiste hulgas võib olla tingitud ka asjaolust, et meil on sisse juurdunud vanaaegne vaade, et laskmine on kohustusliku kaitseväge teenistuse asi ja seega ei passi vabal kodanikul, eriti veel naisel, teha tegemist, ja teiseks on igasugune sport ainult meeste asi.

Mis puutub laskmisesse, siis on see viimaseil aastail eriti just kaitseliidu intensiivse propaganda tagajärjel leidnud ümberhindamist ja sellele on antud õige koht ja on tunnustatud ta õiget sisu ning väärtust. Nüüd on ülim aeg, et ka naised saaksid aru ja hindaksid õigesti laskeporti kui tegurit, mis viib kehalisele, vaimsele ja hingelisele tublidusele ning ilule.

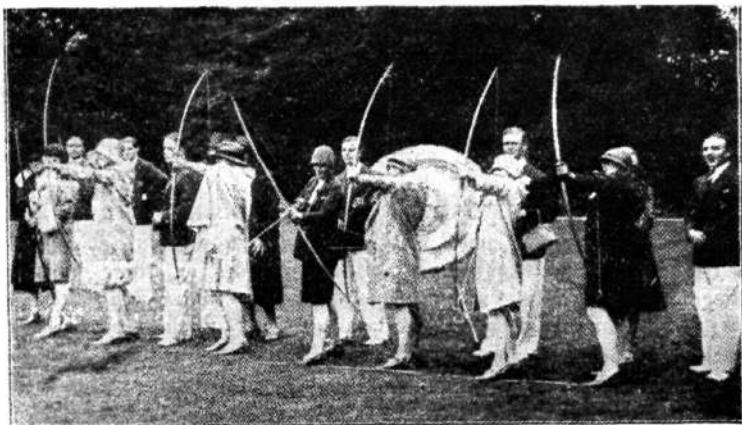
Kõik, mis eelpool rääkisime laskeportide tuumast ja tähtsusest, maksab täies ulatuses ka naiste kohta. Väikekaliibrilise püssi laskeport kui naistesportide sobivus ja tähtsus on selge pikema arutamisetagi. Otsustavkohane harjutuste läbiviimine laseb end korraldada mingisuguste raskusteta.

ESITEKS RELV JA LASKEMOON. Väikekaliibrilised püssid on nii odavad, et nende muretsemine isegi nüüdsel majandusliku kitsikuse ajajärgul ei tee suuremaid raskusi. Ja esialgu ei ole tarvis endale püssi muretsetagi. Kaitseliidu peres ja mujalgi on neid muretsetud tuhandet mehed. Ei kujuta ette meeslaskurit, kes ei tuleks meeleldi naistele vastu laskeportide harrastamisel oma relvaga ja nõuannetega. On küll levinud ütetus, et „mees ei laena sõbrale oma hobust, püssi ja piipu“. Kuid see käib meessõprade kohta. Naise soov siin on nii ülev ja kaunis, et mehed ei laena üksi püsse, vaid isegi tulevad meeleldi appi laskemoona laenamisega ja võtavad enda peale tabamuste märkimise ja püssi puhastamise kohustused, muidugi siis, kui meie daamid lubavad seda teha.

Laskemoon iseenesest on nii odav ja kättesaadav, et selle muretsemine ei tohiks kõne alla tullagi. Mõne sendi „ärana pistamine“, mis ennast tunda ei annagi, võimaldab korraliku ja lohusrikka laskeharjutuse läbiviimise.

Mis puutub laskekohtadesse, siis on neid väikekaliibrilise püssi laskmise tarvis võimalik leida igal pool ja nende juuresoetamine käib täie hooga edasi. Erilisi laskeradu ehitada naiste laskmise tarvis ei oleks mõtet.

Tähtsam on vahet küsimus, kuidas neid laskmisi korraldada. Väikekaliibrilise püssi laskmine kaitseliidus teostub „Väikekaliibrilise püssi laskemääruste“ järgi. Samade määruste järgi võivad ka naised oma laskmist sooritada täie eduga. Laskeharjutused on naistele täiesti jõukohased ja mittekoormavad.

Vibulaskmine — Inglise naiste armsaim ajaviide.

Naistel, kes on koondatud naiskodukaitse ridadesse, on avarad võimalused laskmisi korraldada koos nende kaitseliidu üksustega, kelle juure nad kuuluvad. Nii lepiksid naiskodukaitse jaoskonnad kokku vastavate kaitseliidu malevkondadega, kompaniidega ja teiste vastavate üksustega.

Need üksused annaksid siis kokkuräägitud ajal naiste käsutusse laskerajad, relvi, muud laskevarustust ja vajaduse järgi ka laskejuhatajaid ning laskeinstruktoreid. Koostöö võimalused on avarad ja siis ei tohiks mingisuguseid arusaamatusi ette tulla.

ASJAGA ON TARVIS AINULT ALGUST TEHA. JULGE PEALEHAKKAMINE ON POOL VÖITU. Ei tohi enam edasi kesta ebaloomulik olukord, et meie parimad kodukaitse naised peavad loobuma sellest kosutavast ja kaunist spordist. Naise keha ja vaim vajavad samuti karastust kui mehe omad.

Esiailgu nädalas paar tundi laskesportidele ohverdada, sellest on küllalt. Edaspidi kulub selleks aega veel vähem. On kindel, et kui keegi juba seda kaunist sporti on õigesti tundma õppinud, siis ta sellele truudust ei murra.

Siit algab naiste ja neidude ülesanne tõsta huvi otstarbekohaste ja raskusteta läbiviidavate kehaliste harjutuste vastu. Naiste kehalise arendamise vajadus on vastuvaidlematult selge. Siin avaneb naistele võimalus endile tagada üht sportlikku tegevust, mis alati pakub rõõmu ja mõnutunnet ja annab võimalust laskerajal värskes õhus, valguse ja päikese käes oma keha karastada, mis on puhkuseks igapäevaste kohustuste ja murede pikas reas, puhkeajaks, mil leitakse värskendust hingele ja vaimule.

Lõuna-Sakasamaal on levinud omapärane ütetus: „Tirolis sünnib laps ühes relvaga.“ Laskmine ei ole

seal üksi sport, vaid elutarvidus. Sama tõde maksab ka šveitslaste kohta. Enesesse uskujad, terved kogu oma olemises, alati valmis võitlusele hädaohuga, on need suurepärase mägede rahvad tänapäevani suutnud panna vastu aja tormidele. Et kõige selle juures tähtsamat osa on mänginud laskmise harrastamine, on tunnistatud tõsiasi.

Laskesport on tugevate rahvaste juures kujunenud **RAHVUSSPORDIKS.**

Rahvusspordiks sõna tõsisel mõttes peab ta kujunema meilgi. Laskesport **KASVATAB TUGEVAID RIIGIKODANIKKE JA ÜHENDAB NEID VENNALIKUKS PEREKS**, vaatamata elukutselisele, erakondlikule, majanduslikule ja muudest asjaoludest tingitud lahkukuuluvusele. Seda vennalikkust sidet on tarvis nüüdsel raskel ajal.

Mehed ei taha nende suurte eesmärkide poole rühkimisel, mis rajatud mittepoliitilisele alusele, loobuda truude Eesti naiste kaastööst.

Lõppude lõpuks iga sportlik liikumine omab kõrgeid sihid ja eesmärgid, eriti aga väikekaliibrilise püssi laskesport.

Raske eluvõitlus, milles tänapäev naine peab püsima niisama tugevana kui meeski, seab järjest üles uusi nõudeid. Selle vastu peab inimene end relvastama terve kehaga ja värskes vaimuga. Nõrgad tallatakse jalgade alla. Nii on see olnud ja nii saab see olema. Kes karastab oma keha, vaimu ja hinge, jääb püsima.

Nende ülesannete täitmisel peab Eesti naine õlg olema kõrval mehega kui sõber kaasa töötama. Kõik peavad rühkima ühiselt suure ja kõrge eesmärgi poole:

IGA EESTI MEES JA NAINA SAAGU VÄIKEKALIIBRILISE PÜSSI LASKESPORTLASEKS.

R. L.

Kaitseväe laskeinspektor laskurliidust

Liidu lähemad ülesanded ja kavatsused kolonel O. Sternbecki valgustusel

Eesti saab laskurliidu. See on teoks saamas, laske-sporti harrastavad organisatsioonid olid koos, ütlesid selles oma „ja“-sõna ning valminud on ka põhikiri.

Milline tähtsus on laskurliidul? Pöördusime selles asjas kaitseväe laskeinspektori (ametlik nimetus: jalaväe-inspektor) kolonel O. Sternbecki kui parima lasketeoreetiku poole, et tema arvamist ära kuulata.

Esitasime kõigepealt küsimuse: — „Mida annab meile laskurliit?“ — „Laskurliit annab meile seda, et kord laskmist ka spordina saame hakata harrastama. Teistel spordialadel on oma liidud, kes kinnitavad nende tagajärgi ja registreerivad rekordid. Meil laskealal sellast asutust pole. — Laskesport tõstab rahva kaitsevõimet ja sellel on määratu suur tähtsus. Inimene, kes saavutustega püüdnud oma võimeid tõsta, on tähtis tegur ka sõjaväljal. Kes õppinud märki laskma, tunneb sellest lõbu; kauemat aega lasknud ei pauguta lahingus asjata ja meisterlaskjad on lahingus ülitähtsad.

Sakslaste „Scharfschützen'id“ — ehk nagu inglased kutsuvad „Sniper'id“ — tegid maailmasõja ajal Flandrias inglastele väga suurt tuskat. Ühe kuu jooksul noppisid Saksa meisterlaskurid inglaste ridadest välja 25.000 meest. Sellele ei saanud inglased muidu vastu kui asutasid väerinna seljataga laskurkoolid ja, kui sealt välja lasti „Sniperid“, alles siis paranes olukord.

Lühike kaitseväe teenistusaeg ei võimalda meil koolitada häid laskureid. Laskeosavust suudetakse omandada pikema aja jooksul. Kroonu programm ei anna seda, mis inimene vabal õppusel ja võistluses omandab. Võistlus on sarnane lahingulistele pingutustele. Rahu ajal teist üle ei jää kui rahvas peab ise õppima ning end arendama.

Võistlus tugeva ja tuntud vastasega õpetab ning seda annab välisvõistlus ja maailmavõistlus. Osavõtmine neist pole aga muidu võimalik, kui laskurpere organiseeritud pole. Teisiti pole mõeldavad ka maavõistlused Eesti-Läti-Soome vahel. Välisvõistlused suurele massile otsekoheseid koolitusvõimalusi ei anna. Osa võtavad vast 10—20 meest. Maailmavõistlustel on iga relva peale 5 meest. Sinna pääseb väike arv inimesi. Teisest küljest on kindel, et niisuguste tippmeeskondade väljavalik ja väljatõstmine on siis võimalik, kui massid tekivad rekordid. Kui ainult viit meest koolitama hakata, ei tule esindusmeeskonnast midagi välja. Mass peab olema võimete poolest kõrgel tasapinnal. Alati peab olema värsket verd juure voolamas. Ameerika näiteks toob iga aasta maailmavõistlustele uue meeskonna välja ja juhtub harva, et meeskond jääb teisele kohale. Nad on harjunud omandama esimest kohta. Suur mass on taga ka Šveitsil. Kodus peavad nad pinevaid võistlusi. Maailmavõistlused ise aga aitavad suuresti kaasa kodust lasketasapinda tõsta. Missugune laskur ei tahaks maailmavõistlustest osa võtta? Et sinna pääseda, peab olema meister, ja et saada meistriks, peab

püsivalt harjutama. Liidu iga liige aga peab olema väärtuslik ja riigitruu kodanik.

— „Mida suudaks organisatsioon ära teha?“ — „Ei kaitseväes ega kaitseliidus ole ainsatki asutust, kes registreeriks ja protokolliks inimeste, s. t. laskurite, võimeid. Teame, et meil on laskurid, aga kui neid vaja kätte saada, kust neid otsida? Klassilaskurite kohta puudub täpne nimekiri, ei teata ka kõikide saavutusi. Soomes näiteks on iga laskuri peale kartoteegis eriline kaart ja seal on 30.000 klassilaskurit. Iga avaliku võistluse saavutus on kaardil tähendatud, registreeritud. — Ainult niisugusel teel on võimalik selekteerida — välja valida laskureid.

Teistel spordiharudel on oma häälekandja „Spordi-leht“, kus eriküsimused lähemale järelevaatusele võetakse. Ka laskureile on vaja oma häälekandjat, sest neil ongi just vaja teada ja õppida igasuguseid peensusi. „Sõduris“ ja „Kaitse Kodu's!“ on ruum piiratud. Tingimata peab olema oma häälekandja, ja selle ellukutsumise küsimus on ka põhikirjas ette nähtud ning kuulub liidu tegevuse hulka. Oma häälekandjast kuuluvad ja näevad laskurid, mis sünnib kodu- ja välismaal.

Liit peab eeskätt sisse seadma oma klassikatsed. Seni olid need nii kaitseväes, kaitseliidus kui ka mujal lahkuminevad. Klassikatseid võib igaüks ka tulevikus oma moodi korraldada, kuid soovib keegi laskureist liitu astuda, peab ta liidu klassikatsed sooritama ja need oleksid rajatud rahvusvaheliste nõudmiste alusele.

Üleriiklikele liiduvõistlustele pääseksid need laskurid, kes kuuluvad 1-sse ja meisterklassi. Soome liiduvõistlustele pääsevad ainult meistrid. Meil on meistreid vähe, seepärast antakse võimalus osa võtta ka 1-se klassi laskureil. Liiduvõistlustel tuleb väljamängimisele ainult üks meistrikoht. Mitut meistrit ei saa ju olla.

Liidu peakoosolek võtab klassikatsete määrused vastu ja on kindel, et klasside üldarv, võrreldes kaitseliidu klassidega, väheneb. Praegu on liig palju astmeid. Klassid tulevad kohandada rahvusvaheliste võistlusprogrammidele ning peavad olema kooskõlas lahinguliste nõuetega. 150 meetri pealt laskmisel pole lahingus mingisugust tähtsust. Olgugi siis 200 meetrit, mis kauguselt ataaki minnakse. Võistluskavasse jääks laskmine 100, 200 ja 300 meetri pealt. Kõigis klassides oleks laskmine kolmest asendist. Lamades klass kaoks täielikult, kuna rahvusvaheliselt niisugust klassi ei tunta.

Liidu liikmel tuleb arvestada relva ja laskemoona muretsemist. Kaitseväelastel ja kaitseliitlastel on muidugi kroonu relv ja antakse teatud norm laskemoona, mis üle selle, tuleb endal muretseda. Liit peab ise endale jalad alla saama. Liidu ülesandeks on aidata laskureile soetada odavaid relvi ja laskemoona. Vaba-

püssi muretsemine käib paljudele laskuritele üle jõu, kuna selle hind 400 krooni ümber kõigub. Ühingul seda liidu vahetalitusel muretseda suuri raskusi ei tee ja kas vabapüssist 2000 või 5000 pauku välja lastud, on ükskõik.

Suuremaid väljavaateid meil praegusel korral maailmavõistlustel pole, kuid ei taha öelda, et meie laskurid oma võimete poolest kohale ei tule ning viimseks jäävad. Siin tuleb arvestada, et maailmavõistlustel sõjaväe vintpüssist võitlejale kätte antakse selle riigi arsenalist relv, kes võistluse korraldab. Püss on niisugune nagu ta arsenalist tulnud, igasuguste juurelisangutega — dioptrita jne. Püss on muidu proovitud. Võõra, tundmatu relvaga viimast välja pigistada on raske ja nõuab juba suurt võistlusvilumust ning relva käsitamise oskust.

Rootslane Olle Erikson laskis sarnase tundmatu relvaga 60 lasuga 3-st asendist 526 silma. Tänavu omandas ta Belgias maailmameistri tiitli „odavalt“ — 478 silmaga. Maailmarekord vabapüssist laskmises püsib juba mõnd aega šveitsi püssivabrikandi Hartmanni käes 1114 silmaga. Tänavu tuli Belgias maailmameistriks soomlane Einari Oksa — 1111 silmaga. Hartmanni poolt püstitatud maailmarekordi kordas 1929. a. Stockholmis ka šveitslane Zimmermann, kuid tal oli „kümneneid“ vähem: — 54, Hartmannil 57. Soomlane E. Oksa on aga harjutusel ületanud Hartmanni maailmarekordi ja õige tunduva silmade arvuga — 1156 võimalikust 1200. Meil niisuguseid mehi nähtaval pole.

Kui Poola tänavu maailmavõistlused korraldab, peame tingimata neist osa võtma. Omandame võistlus-

kogemusi ning näeme teiste saavutisi. Ei tähenda ka midagi, kui viimsele kohale tuleme. Püstolist laskmise kohta võib öelda, et viimsele kohale ei jää. Meil on püstolilaskureid palju, kes rahvusvahelise keskmise tasapinna välja lasevad. Oleks vaja soetada vabapüssitoleid 50 mtr. pealt laskmiseks. (Kolonel O. Sternbeckil oli üks niisugune riist lauasatlis ja selle hind on 250 krooni.)

Kui meile raskusi teeb suurema meeskonna Poolasse saatmine, sõitku kas või üks mees. Rootslased tänavu Antverpeni maailmavõistlustest osa ei võtnud, kuid 3 meest olid algusest lõpuni kohal ja jälgisid võistlusi.

Meil tuleb üles otsida andekad laskurid, neile tuleb soodustada harjutamist ja sel teel saame võistlusmeeskonna.“

Lõpuks tähendas kolonel O. Sternbeck: — „Võidakse vast mõnelt poolt öelda, milleks see rekordide tagaajamine? Pean tähendama, et rekordidel on see tähtsus, et saame autoriteete, kelle vastu aukartus ja kelle kohta kindlad oleme, et see inimene võib ja oskab teist õpetada. Keegi ei lähe ju, olgu ükskõik mis alal, võhiku juure õppima, otsib meistrit. Nii ka siin. Ameerika kasvatab sõjaväe laskeinstruktoreid just neist isikuist, kes maailmavõistlustest osa võtavad. Nad ongi peaaegu kõik sõjaväe instruktorigid või vähemalt kandidaadid. Meisterlaskuril on terav silm, paneb tähele iga vea ja kui laskur kohe alguses õige õpetuse saab, tuleb ka temast tubli harjutuse järele meister.“

V. K.

VALGA MALEVA POOLT KORRALDATUD MAADLUSKURSUS 11.–21. nov. 1930. a. Pildil grupp osavõtjaid. Istuvad vasakult: 2. linna malevk. spordipealik J. Lillipuu, 3. instrukt. kurs. juht A. Ohaka, 4. mal. van. instrukt. kapt. J. Peterson ja 5. maleva spordipealik A. Neuland.

VABADUSSÕJA-PÄEVILT

MINIATÜRE

Joh. Aino.

I. Kolm, kes ei tulnud tagasi.

Jaauari päike külvab sädelevaid litreid lumiseile väljule. Metsis, võsastikes, ümberringi on ohtlik vaikus, millesse löikab meie soomusrongi veduri sumbutatud ähkimine, rataste reetlikud naksatused roopajatkel.

Läheneme P. jaamale, vaenlasele, võitlusele. Iga hetk võib tulla käsk dessanti-minekuks.

Silmitsen oma mehi, noori elu- ja tahtejõulisi poisse. Seal on parandamatute lööpimate grupp, kel ealeski pole puudus tujust ega muret oma elunatukese pärast; taamal neli meest, kiivrid kuklas, lööb „marjast“, kaartide plaksudes pingile, kaugemas nurgas purskab äkki naerurõkkeid ja vandumist heastmeelest: seal on keegi septsenud uue anekdoodi ja jutustab seda mahlakalt kaaslasile.

Siis peatub pilk minu vastasistujal, meist kõige nooremal, kes äsja on vahetanud koolipingi soomustatud vaguni vastu.

Ma näen midagi, mis paneb ehmuma: sel poisil ei ole ju elusa inimese nägu! Seinale toetatud laip istub minu ees, nägu terav ja hahkjaskollane, päranaetud silmad liikumatult puuritud kaugusisse välispool soomusplaate, nägemas vististi pilte, mis igavesti jäävad nägematuiks teistele...

Sulen silmad... Kuid ka läbi kinniste laugude näen, kuidas liha otsekui sulaks istuva koolnu näol, ning iga hetk võib hakata paistma tontlik luustik...

Seesmise värinaga avan silmad ja pööran kohe pilgud kõrvale: ma ei või näha, ma kardan näha nägu minu ees.

Kuid mis see on! Seal istub teine koolnu... Ja seal... seal veel kolmas...

Valdab õudus... Äigan käega üle silmade, vahest kaob lummutus.

Kuid ei: kolme koolnu näod pendeldavad minu silmade ees!

Ma ei talu seda enam, pean tegema midagi, et haihtuks nägemus. Võtan kokku tahtejõu, surun maha endas mingi pentsiku tunde ja puudutan tasa vastasistuja põlve.

Ta võpatab, ärgates otsekui painajalikust unest, vaatab mulle segaselt.

„Mis on? Kas olete haige?“ küsin endale võõra häälega.

„Ei... ei ole... ei midagi... Ma niisama...“ kogeleb ta surutult.

Ja nüüd läbib mind otse füüsilise valuna teadvus: ei tema ega ka kaks teist tule enam tagasi, kui pörkame kokku vaenlasega! Kolm jääb väljale...

Mul on kahju tollest kõige nooremast. Kas aimab ta surma? Kas nägi ta oma liikumatute silmadega ise enda hukkumist? Ei ma suuda seda temalt küsida!

„Siiski, olete haige. Jäate vagunisse, kui läheme dessanti,“ ütlen veenvalt.

„Ma ei ole haige! Ja dessandist ma maha ei jää!“ vastab ta trotsiva kindlusega, pöörduv ja hakkab vahtima välja avatud luugist.

Pool tundi hiljem pörkasime kokku vaenlasega. Võitsime! Kuid need kolm, kes olid istunud koolnuina vagunis, ei tulnud enam tagasi...

Nad jäid lumisele väljale, millele päike oli külvanud nii palju puhtaid, sädelevaid litreid.

II. Veri ja „pirttu“.

Seisame T. jaamas. Meiega ühes soomlased, „Põhja Pojad“.

Ees suur mineeritud raudteesild, mille pea-me kätte saama vigastamatult. Operatsioon selleks peab algama varahommikuses pimedikus. Aega selleni on küllalt. Päike alles kaldub loodesse.

Seisan oma vaguni uksele, mõtted laokile.

„Onko pirttua?“ üllatab mind küsimus.

Vaatan: 15—16-aastane põhjapoeg, ise põlvest veidi kõrgem, suur valge lambanahast müts peas, maailmatu pikk puss vööle, küsiteleb mind, pilutades silmi.

Miks ei ole! On küll — kuulipildujate jaoks, kuid jätkub külmarohuks ka meestele. Ja miks ei pea ma andma veidi sõjaseltsimehele, kelle põhjamaalase veri võib tarduda pakases?

Toon vagunist pudeli, milles leidub vahest veerand liitrit head piiritust, ja mõne tüki suhkrut. Ulatan väikesele sõdurile. Küllap ta hangib vedurilt kuuma vett ja teeb mõistliku punsi külma vastu.

Kuid ta tõstab siinsamas pudeli suule ja joob kulinal. Joob, kuni on läinud viimne tilk. Kui ta korraiski tõmbaks krimpsu näo! Ei, ta ütleb vaid „ähh,“ sülitab läbi hammaste, pistab suhu ühe suhkrutüki ja ulatab mulle tühja pudeli.

„Kiitän!“ lausub, tervitab sõjameheliselt ja taandub vilistades.

„Vaata kus mul namsatikas!“ ütlen kuuldavalt, kaaludes käes tühja pudelit.

„Ei ühtigi!“ ütleb keegi, kelles tunnen soomestunud eestlase, kuulipildurite ülema ühes „Põhja Poegade“ kompaniis.

„Ta on julge poiss, „vana“ sõjamees ja kahe vahvus-aumärgi kavaler,“ jätkab mees ja jutustab mulle loo Soome vabadussõjast.

Kuski Viiburi või Tampere all kimbutanud punased tugevasti valgeid, surunud neid üha tagasi. Abiväed võisid kohale jõuda vahest tunni pärast, seni tulnud punased kaljude vahel pidada kinni maksu mis maksab. Kuid häda: punased niitnud oma tulega maha iga mehe, kes asunud kuulipilduja taha. See masendanud nii, et keegi ei ole julgenud enam minna veidi ettenihutatud tapariista pessa. See vaikinud! Ja see vaikus kuulutanud kadu...

Viimsel hetkel roomanud toosama „namsatikas“, kes äsja tühjendas minu pudeli, kuulipilduja juure ja avanud tule, mis pidanud kinni punaseid tarvilise tunni.

Ma sain aru väikesest sõdurist, kes ei läinud hankima vedurilt kuuma vett, ja mul ei ole enam kahju tühjendatud pudelist.

Veri ja „pirttu“!

III. Eelaimus.

Taganeme O. linna alt. Oleme väsinud, tülpinud. Rahutud varahommikud ei lase puhata: soodest ja rabadest tulnud punased üllatavad meid unelt.

Jääme peatuma G. külla, kus saame käsu pidada vastu igal tingimusel.

Punased tungivad peale ägeda kahuritule toetusel. Antakse käsk kaevada kaevikuid. Mehed asuvad tööle, kuid puudub neli poissi. Just need neli, kes saadeti meile halva atestatsiooniga: olnud eraelus suurimaid võrukaelu, peaaegu huligaane.

Pea nad otsima üles ja saatma tööle, sest halb eeskuju võib mõjuda nakkavalt.

Lähem... Leian nad hurtsikus kaarte mängimas...

„Kas te ei kuulnud käsku?“ küsin validalt.

„Ega me ole tulnud siia kaevama kaevikuid!“ lööbib üks torisedes.

Mul kargab hing täis.

„Või nii!“ ütlen ja vabastan nagaani.

„Pott trump!“ kostab poistelt.

„Käi põrgu!“ lausutakse, ja ma tunnen, nagu oleks see öeldud vahenditult mulle.

„Ma loen kolmeni ja kui siis ei ole väljutud, lasen!“ rõhutan pikaldaselt.

Ma võiksin nad lasta maha pikema jututa, kuid mul on neist kahju: nad on asendamatud

luurel, nad on surmapõlgavalt julged, valmis ro-nima kas või vanakuradile sarvile. Hoolimatud poisid! Ja nüüd neid tappa kõiki! Ei, vahest läheb korda sundida neid!

„Üks!“ loen.

Keegi ei kõssagi. Vaikuses langevad vaid kaardid lauale.

„Kaks!“

Ei mingit mõju.

Sihin lähemale ja hakkan venitama:

„Ko-oo-l...“

Ei saa veel öelda „m“ tähte, et samal ajal vajutada päästikule, kui üks poistest tõuseb lauast.

„Kurrrat!“ kisendab ta ja virutab kaardid lauale. Teised teevad ta eeskujul. Nad väljuvad vihaseina, löövad ukse paukudes kinni.

Päev hiljem peame minema rünnakule. Mu juure tuleb neljast üks, too kõige tõrksam, kuid ka kõige julgem.

„Härä lipnik, saatke see kastike minu emale. Aadressi leiateg seest,“ ütleb ja ulatab mulle kastikese.

„Noh, mis siis lahti, kas ise ei või saata?“ küsin.

„Pole võimalik,“ vastab ta kõvera naeratussega, „täna on loetud minu elupäevad!“

„Loetud? Mis jutt see on? Mis see tähendab?“

„Mis ta muud ikka tähendab kui et täna saan surma!“ ütleb poiss karedalt, vaadates minust mööda.

„Surma? Hea küll, jääte voori juure!“

„Voori juure!“ Poisi suunurgad tõmblevad põlastavalt.

„Mis seegi aitab, kui jääksin!“ lausub ta tasa, nagu endamisi, ja võin ta näost lugeda masendavat eelaimust.

Läheme lahingusse. Mul ei kao meelest too, kes aimab oma otsa. Ta on üsna minu lähedal. Ma püüan pidada teda silmas niipalju kui saan.

Ma näen teda tormamas teiste ees. Aineti vaatab ta tagasi ja mulle paistab: ta nägu on kistud viltu üliinimlikust vihast...

Siis... siis peatub ta järsult oma jooksul, langeb nagu ainsa mõõgahoobiga läbiraiutud lepavits...

Tuleme tagasi külla. Kuulen: majja, kus asusid voori mehed, sattunud kaks granaati, tappes seitse meest ja haavates raskesti teisi...

„Mis seegi aitab, kui jääksin!“ kajastub minus.

NOORTE KASVATAMINE VENEMAAL

HARIDUSKOMISSAR LUNAČARSKI INTERVJU.

Kui kaitseliidu ülem kindral J. Roska hiljuti kaitseliidu peastaabis ajakirjanikke võttis jutule ja Tallinna õhuasjanduse ühingu juhatuse liikmena ja propaganda-sektsiooni esimehena andis seletusi ühingu tulevikuplaanidest, siis puudutas ta muuseas ka noori, tähendades: „Noori tuleb tõmmata kaasa, noored on vastuvõtlikumad...“ Noortele on ka seni pöördud tähelepanu. Meil on olemas skoudid, noored kotkad ja muud organisatsioonid. Noorte kasvatamisega teadlikeks kodanikeks on tehtud algust.

Kui nüüd kõnelda noortest ja nende organiseerimisest, siis tekib küsimus, miks me varem pole tunginud intensiivsemalt noortesse, neid kaasa tõmmanud, ja kas me pole jäänud hiljaks? Ei. Hilja pole kunagi, alati on paras aeg, kui millestki kinni haardakse. Iseasi on aga, et meie teistest riikidest, ka Venemaast, oleme 12 aastat maha jäänud ja nüüd alles sellega tõsisemalt alustame, mis teistel on ammu läbi viidud. Näiteks olgu siin toodud Vene „komsomoltsõi“ (kommunistlik noorsugu).

Maha oleme jäänud ka õhuasjanduses. Kolonel Tomberg, kaitsväe õhukaitse ülem, teatas samal koosviibimisel ajakirjanikele, et Venemaal tegutsev vabatahtlik „Osoaviohim“ (see on tegelikult poolametlik organisatsioon, nagu kõik Vene „vabatahtlikud“ üksused) on Vene sõjaväele kinkinud 500 lennukit ja organisatsioonil on 5 miljonit liiget. Ja kindral J. Roska ütles: „Meil pole õhuasjanduse alal veel midagi ära tehtud“... Nii see on, ja nüüd taetakse asjast tõsiselt kinni haarda.

Kaitseliidu peastaabis kindral J. Roska eesistumisel peetud propaganda-sektsiooni üldkoosolekul leiti vajaliseks ellu kutsuda kaks toimkonda: propaganda- ja noorte toimkond. Noortesse tahetakse sisse istutada õhuasjandust, noori tahetakse tõmmata kaasa asjale, mille taga seisab riigikaitse. See on tervitatav samm ja selle sammu on astunud kõik Euroopa riigid ning eriti sügavasse on tunginud juured Ameerika noortes.

Ameerikat püütakse meile alati ja igal juhul seada eeskujuks, kuid siin pole huvituseta tõmmata paralleele Venemaaga, riigiga, mida mujal maailmas loetakse mahajäänuks. Vaatame siin lähemalt Vene noori ning nende organiseerimist.

Vene välisasjadekomissar Litvinov ja hariduskomissar Lunačarski viibisid hiljuti Genfis väevähenduse konverentsil. Alaliselt seisid nad tugeva politseilise valve all. Keegi ei pääsnud ligi, ka ajakirjanikud mitte. Litvinov oli täiesti isoleeritud. Ühel välismaa korrespondendil läks

siiski korda, suurtele raskustele vaatamata, pääseda ligi Lunačarskile. Viimane kõneles veidi ka N.-Venemaa poliitikast, kuid loobus sellest, tähendades: „Sellest võiks kõnelda minu kolleeg Litvinov, teid vahest huvitab Vene hariduspoliitika.“ Ja siis andis ta mõningaid seletusi. „Kõigepealt pean tähendama,“ algas ta, „et meie noorsugu kasvatatakse üles mitte individuaalses, vaid kollektiivses vaimus. Juba üsna varajases noores eas peavad lapsed gruppideviisi lahendama sotsiaalseid ülesandeid. Nii tekib lapses koostöö tunne ja hiljem lahendab ta paljud elu ülesanded sellekohaselt. Praeguse Nõukogude Vene noorsookasvatust lähed põhjalikult lahku teiste omast. Meie noorsookasvatust valitseb materialistlik ja ateistlik vaim. Ajaloos ja ka teaduses valitseb piiramatult marksism. Selline kasvatust, mis on teataval määral sugulane Ameerika professorite Daltoni ja Dewey pedagoogilise süsteemiga, teeb Nõukogude Vene noorsoole töö ja tööviljakuse elu kõrgeimaks ja pühimaks ülesandeks.“

Et aga Nõukogude Vene noorsoo tööviljakus on palju vähem kui teistes maades, noorsugu on seal moraalita ja ideeta — iseenda pilkekujutus, selles küsimuses pidi Lunačarski viimaks ajakirjanikule järele andma.

Ajakirjanik küsis: „Mispärast ei õpi enamlikud üliõpilased Euroopa ülikoolides?“ Lunačarski tekitas oma vastusega ajakirjanikule lõbusa tuju. „Seepärast, et marksismi õpetusest ei saada aru kuski mujal peale Venemaa.“

Noorsugu, kes olevat valmis käima selle õpetuse järgi, olevat Venes 3 miljonit inimest.

Ajakirjanik küsis Lunačarskilt: „Kas klassikaline kirjandus avaldab mõju sellele noorsoole?“

„Klassikaline kirjandus on muidugi suure mõjuga,“ vastas Lunačarski, „kuid oma algupärasel kujul ei suuda ta moodustada mingit revolutsioonilist seltskonda, ja seepärast tseen-seerime me kogu klassikalise kirjanduse toodangu enne, kui anname teda lugeda oma noorsoole.“

Paljudele klassikalistele töödele lisame juure marksistlikud kommentaarid ja ääremärkused, et hoida oma noorsoos püsivalt ärkvel revolutsioonilist vaimu. Minu juhatuse all õmmusid hiljuti Flauberti ja Goethe tööd — muidugi varustatult marksistlike märkustega — riikliku väljaandena. Lähemal ajal pühitseme pidulikult Dostojevski 50. surmapäeva. Kuigi ta kirjatööd taotleavad reaktsioonilisi eesmärke, oleme me nad õige pea pärast revolutsiooni lask-

nud ilmuda oma kulul, kuid muidugi mitte kommunistliku selgitusega.“

Lõpuks seletas Lunačarski veel, et Tolstoi oma revolutsioonilistes reformipüüdes olevat läinud liig passiivseks ja ta tööd kõlbavat seepärast ainult vahelugemiseks „kodanlastele“. Vene noorsugu aga lugevat Tolstoi töid siiski ahnelt.

Lunačarski seletusele juure lisada pole enam midagi. Täieline ülevaade ja pilt on olemas. Noorsugu on võetud pihtide vahele, ta ei pääse kuhugi. Marksism ümbritseb teda igast küljest, ta ei tea, pole kuulnud millestki muust kui kommunismist ja marksismist. Oma isiklike vaateid noorel ei saa üldse olla. Ema imetab lapsele juba rinnaga sisse marksismi ning noores võrsub see, keda tahetakse — marksist.

Pärast oktoobri-revolutsiooni sündinud noored on kõik marksistid. Siia hulka tuleb arvata ka „endiste inimeste“ lapsed. Koolikohustus on sunduslik, seal puutub laps kokku töölistestega, keda eriti Vene linnades on suures enamuses, kooliõpetus on läbi imbinud marksismist ja laps ei teagi muust.

Nende ridade kirjutajal oli kunagi võimalus teha tähelepanekuid Vene noorsoost. Külastades Kljasma jaama läheduses asuvat lastesõime, kus asus mõnikümme last, pani imestama, et juba rinnalastele hakatakse „tutvustama“ revolutsiooni juhte. Seinulustasid Lenini, Trotski ja teiste pildid. Mis veel rääkida

noist asutusist, kus vanemad ja arusaajad lapsed õpivad või ulualust leiavad.

Noortes näeb praegune Venemaa revolutsiooni kaadrit, riigile ustavaimat elementi. Noori ei lasta kalduda kord kättejuhatatud teelt kõrvale, maast madalast sunnitakse neid vanematega kõrvuti sammuma ning sisse hingama revolutsioonilist ja kodanlusvaenulist õhku.

On meeles Vene saadiku Vorovski tapmine Šveitsis. Tapmisele reageeris Venemaa suurte protestidega ning rongkäikudega. Töölised aeti tänavaile. Inglise ja Poola saatkondade ees peeti miitinguid, saatkondade akende ees vibutati rusikaid ja puistati suust ähvardusi. Eesti saatkonna hoone vastas, Malaja-Kislovkal, asus mingisugune õppeasutus ja samal protestipäeval valgusid kooliõpilased tänavale, nad asetati ritta ja mitu sada noort seisis Eesti saatkonna akende all. Oodati ainult, millal kivirahe hakkab sadama akendesse. Noorte näod lõkendasid vihast ja kättemaksuhimust. Nad oleksid tarvitanud kõige vähemat tõuget ja kallaletung oleks toimunud. Ka Eesti saatkonnas asusid „kodanlased“ ja miks mitte ka neile viisata kiviga? Vägivallategu jäi siiski tegemata ning noored ühinesid vanadega, kellega koos sammuti linnas rongkäigus.

Rahvustunne peab ometi olema tugevam kommunismi ideest, seega peaks ka meil olema küllalt abinõusid noorte kasvatamiseks tõsis- teks rahvuslikeks kodanikeks.

V. K.

KAITSELIIT RATSASPORTI DEMONSTREERIMAS

Ratsasport on kaunimaid, aga ka kallimaid spordiharusid. Meie oludes saavad teda harrastada vähesed. Seepärast võetakse elavalt osa nii kaitseväe kui ka kaitseliidu ratsaüksuste poolt korraldatavaist spordipidudest, et pealtki vaadates tunda mõnu ja nautida ratsameeste osavust. Sellist naudingut pakkus laupäeval, 13. dets. s. a., maneežis, Gonsiori tän., Tallinna maleva eskadron.

Eeskava aitasid mitmekesistada Tallinna ratsaklubi naisliikmed, pr. Niggol, preilid Ehrenpreis, Ströhm ja Vuorinen. Neil oli neli partnerit — pealikud Triumph, Otsmann, Semjonov ja Russmann, kellega koos sõitsid kadrilli. Järgmisena olid hüpped. Heaks hooks ja kõigi võimete väljapanemiseks on maneež kitsas ja tulisele hobusele segav, vaevalt saad näidata väledust, kui pead tasandama allüüri. Hüpped olid ka vast kõige ärritavam osa — takistusi oli tihedalt, ja mitte sugugi lihtsaid. Vaatamata sellele, et eskadroni liikmeil vähe aega jätkub harjutamiseks, istuvad mehed, välja arvatud mõned üksikud, hästi sadulas, näidates head kooli. Viimane tuleb kahtlemata kirjutada instruktori, kapteni Hintperi, arvele. Auhindu said: 1. Ruus, 2. Triumph, 3. Becker.

Volitižeerimine oli hea, nähtavasti on sellele kõvasti rõhku pandud. Üksikud mehed sooritasid voliti-

žeerimise kui vanad ratsanikud, näidates, et ringijooksval hobusel võib kaunis koduselt turnida. Auhinnad said: 1. Henning, 2. Triumph, 3. Russmann. Sultani- võistlus viis pealtvaatajad hasarti. Võitles kaks gruppi (rohelised ja roosad tutid). Ratsanikel olid näod kaetud raudmaskidega, mille tippudel lehvitsid tutid — „sultanid“. Võitjaks pooleks pidi tulema see, kes oli osavam sultanite maharaiumises. Suurt ülekaalu polnud märgata kummalgi pool, kuid pealetung oli äge. Võistlus lõppes tasavägiselt. Rebasepüük oli huvitav, tekitades tahtmatult kõigis pealtvaatajais lõbusa tuju.

Vehklemine oli ka kaunis huvitav, instruktor Popof demonstreeris alul vehklemist ja saatis siis oma kasvandikud tulle. Jagati kaunis tabavaid ja ilusaid lööke. Auhindu said: 1. Russmann, 2. Beckmann, 3. Semjonov. Takistusjooksu noortele võitsid 1. Reni, 2. Herbits, 3. Leyden. Kaitseliidu ülem kindral Roska jagas kõigile kohtadele tulijaile välja väärtuslikud auhinnad, tänades ratsamehi tehtud töö ja nähtud vaeva eest ratsaspordi alal.

Peab lõpuks märkima, et eskadronis on palju ja hoolega tehtud tööd esk. pealiku Kepperi väsimatul hoolet, algatusel ja kaitseväe heatahtlikul kaasabil.

„Husaar“.

HIRM,

KUIDAS MINA SEDA TUNDSIN

(ÜHE KAEVUPUURIJA JUTUSTUS.)

Kas teie olete tunnud kunagi tõelist hirmu, — säärast, mis paneb vere soontes tarretama ja ähvardab riisuda mõistuse? Almal jutustame ühest säärasest juhtumist ühe vana kaevupuurija mälestuste järgi. Mis-sugune oli hirmsaim silmapilk sinu elus, lugeja? Sul on sõna. Kasuta seda ja jutusta oma mälestusi.

Lamasime kolmekesi maakonnalinna haigla tillukeses palatis voodi voodi kõrval, nii et võisime kuulda üksteise südamelööke ägeda palaviku ajal. See oli gripp — komplikatsioonidega gripp — mis oli needinud meid nädalaiks voodi külge. Laas ja mina, meie olime mõlemad selle väikelinna elanikke, kuna kolmas, pruuni nässaka habemega ja aukuvajunud silmadega vanamees, oli kustki Leetse kandi mehi. Ta tõmmu nägu oli moonunenud kaheks päratuks silmakoopaks, kust vahtisid vastu kaks vilgast silmatera, millede erksat sädet ei suutnud tumestada ka ränk palavik.

Mäletan, see oli ühel õhtul pärast kolmekuningapäeva — kuri tõbi oli tabanud meid kõiki pühade ajal — kui vedasime oma jutu hirmutunde ja selle põhjuste arutamisele. Mu voodinaaber Laas, kes oli üks neid mehi, kes oma lühikese elutee käinud viimse surmapõlgusega, suutis meid oma köitvate mälestiste jutustamisega niivõrd haarata, et me ei pannud tähelegi, et aeg oli lennanud kaugele üle kesköö. Laas rääkis ühetasase, pisut sumbutatud häälega, nii et tema kuulamine ühtlasi suigutas meid unele.

Mäletan, pidime juba soovima üksteisele head ööd, kui meie vilgassilmaline kaaslane kolmandast voodist pühkis meie une lubadusega kaasa rääkida. Ta oli nimelt kogu aeg kuulnud pead noogutamata, sõna ütlemata Laasi jutustuse vahele. Nüüd räägib tema oma hirmuseikluse!

„See oli aasta kümne eest,“ algas mees pisut hädise häälega: „kui olime kolme mehega Kolovere kandis kaevupuurimistööl. Ilm oli palav kui äge leitsakas, vihma oodati otse pisar silmis. Seepärast oli meil päris mõnus viludas kaevus mütata, kuna olime saanud kätte juba kaunis kenakese sügavuse: kuus sülda ja kuus jalga. Aga nagu millegi kiuste vett veel ei tulnud, kuigi koht teati olevat kõigiti soodus kaevule.“

Polnud midagi teha, tuli pörutada veelgi sügavamale — kui tarvis, kaheksa süllani. Tegime oma tööd põhjalikult, sirutasime tugeva miini sügavusse, süütenööri külge ja küünal kaasa süütafaks. Arvestasime välja — kolme minuti järele pidi käima karakas ja tooma lagedale põhjavee. Kuid nagu saatuse kiuste ei järgnenud oodatud maailmakarakat ka viie minuti järele. Ootame seitse minutit — ei midagi, kaheksa, üheksa, kuradi pärast isegi kümme minutit — ikka kõik vaikne endiselt. Seisame nõutult kui kolm tollmanni kaevuveerul ega

oska midagi peale hakata. Ära kustus? Noh, mis siis muud, kui alla ronida ja uuesti süüdata küünlajupp. Kes läheb? Mina, kes muud. Ja ma läksingi — kõis ümber ja alla.

Hea ja mõnus oli laskuda külma kaevu kui jääkeldrisse päikese lõõmendavast saunalavast. Jupp-jupilt, toll-tollilt, jalg-jalalt libistus ma seltsimeeste tugevatest kätest hoituna kaevu põhja.

Jõudes umbes keskohta ulatus minuni aga äkitselt alt kaevupõhjust mingi tuttav ja ühtlasi kohutav hää. Süütenöör süttis!! See oli esimene mõte, mis läbistas aju. Suur Jumal, mis teha nüüd? Ma teadsin, et viieteist sekundi pärast olen ma tehtud pihuks ja põrmuks, kui mingi ime ei päästa mind õigel ajal. Mõte töötas valgukiiruselt. Teadsin, et üles ma selle ajaga ei jõua. Paigale jääda tähendab aga kindlat surma. Mis siis — alla laskuda, hüpata otse surmale pähe! Hüüdsin — missuguse häälega küll, taevast seda teab — üles: andke köit alla, ruttu, ruttu! Silmapilk oli küllalt ärev, et kaotada endavalitsus. Aga ma surusin hambad kokku ja libistus alla nii ruttu kui kandis jõud. Kas jõuan ma veel või lendan teel õhku? Raske oli vastata sellele küsimusele praegusel silmapilgul. Siiski — tulgu mis tuleb. Pääs või pauk, elu või surm.

Märg hiigi otsaesisel, tundsin korruga, kuidas mu jalad puudutasid põhja, kivilist ja konarlikku kaevupõhja, millesse oli nirgunud vahepeal sogane kollakas vesi. Krapsti olin ma jalgadel ja juba otsis mu saapakand saatanlikku süütenööri, mille küljes tundsin rippuvat oma elu. Pimeduses kätega kobades lõpuks leidsin selle esimesest veenirest vettinud ja eemale kukkunud küünlajupi küljest. Sel minutil tundsin, et hoian oma enda elu oma peos!

Silmapilkselt oli mul seisukord selge: kaevunirisev vesi oli kustutanud küünla ja seda surtsumist ma võtsingi süütenööri süütumise pähe, kõõludes ise kõie otsas taeva ja maa vahel.“

„Aga kümme minutit küünlapõletamist?“ küsime meie.

„Selle lahendus on päris lihtne, sest meie olime küünla põlemist valesti arvestanud, eksides viie minuti võrra. Ja need viis minutit maksavad mulle hallid juuksed minu peas. Nagu hõbedat oli mulle pähe visatud, kui ronisin — üleni märg ja higine — kaevust välja. Jah, see oli hirmsaim silmapilk, õudseim seik minu elus.“

Toimetusele saadetud Kirjandus

André Gide: Vatikani keldrid. Romaan. Tõlk. Joh. Semper. 310 lk., hind 3 kr. 50 s., iluköites 4 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

„Vatikani keldrite“ domineerivaks ja keskendavaks kujukse on noormees Lafcadio, kes askeesiga end kasvatanud kangelaseks, kuid kelle kangelisus ei muutu inimestele kasuks, vaid koguni hädaohtlikuks — ligemise elu on talle vaid julma mänglemise esemeks, ta võib teise tappa ilma põhjusega, ainult katseks. Teised tegelased: kuulus kirjanik, elumaitvad rahamehed, usklikud, paavsti pooldajad ja vastased. Sündmustik on kiire ja suurte võngetega nagu seiklusromaanis. Selles on peent huumorit, näit. kui auväärt usklik ja teadusmees võitleb kirpude, lutikate, kihulaste ja oma südametunnistusega, on lõikavat ironiat, kui tabatakse usu-meeste ja nende vastaste või jälle kirjanikust tegelase nõrku kohti, on tugevaid mõtteid. Üldiselt virtuooslik, temperamentlik ja fantaasiajulge raamat.

Prof. V. Tarkiaenen: Aleksis Kivi. Elulugu. Tõlk. Aug. Palm. 176 lk., piltidega, hind 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Prof. Tarkiaenen on kirjutanud „Seitse venna“ autori elust ja tööst suure monograafia ja pärast teinud sellest lühema kokkuvõtte, mis ilmub nüüd ka eesti keeles. Teose põhjaks on Aleksis Kivi sisemiselt heitlik elu: kuidas külapoisist sai ta soome suuremaks kirjanikuks, kuidas vaesus ja võlad olid kui hundid ta kannul, kuidas viletsas ümbruses valmisid teosed, mis on saanud soome kirjanduse uhkuseks, ja kuidas üli-ränga koorma all mees ise muserdati vaimuhaiguse kaudu surmale. Sellel põhjal arutatakse ja tutvustatakse üksikuid teoseid, näidates, kuidas nad välja kasvanud elust. Muu seas on päevavalgele toodud palju kirjanduslikke mõjusid, mis on eriti huvitavad meie oludega võrreldes, kus tihti on ette heidetud kirjanikudele originaalsuse puudust ainekäsitlusel.

Kanteletar I. Soome antoloogia I osa. Soome rahva kangelaslugusid, ballaade ja legende. Toimetanud ja tõlkinud Aug. Anni. 374 lk., hind 5 kr. 50 s., iluköites 6 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

„Kanteletar I“ toob eesti lugejale esimest korda avara valimiku neist soome rahva kangelaslugudest ja ballaadidest, mis hiljem „Kalevalaks“ liidetuna on võitnud soome luulele maailmakuulsuse. Veel valitseb neis rahvaehtne, kiirelt liikuv ja energiline ballaadistiil,

puudub täielikult eeposes märgatav lautus ja venivus, järgnevad üksteisele sündmused, üks kirevam ja muinasjutulisem kui teine. Kuid juba neidki ühendavad võimsad muinaskangelaste kujud: kuuleme ülilusliku ja sõnavägeva Väinämöise mõõga, nõidus- ja laulujõu abil tehtud vägitegudest, nii näit. suurest soome vikingite röövsõidust Põhjalasse või Vuojolasse (arvatavasti Gottlandile) ja järgnevast merilahingust, loeme lustliku Lemminkäise ehtsoomelistest tüli- ja armuseiklustest, näeme kujunevat tumemeelse Kulervo orjatragöödiat, mida on nimetatud Euroopa luule üheks mõjuvamaks. Valimiku teise poole moodustavad Eestis seni täitsa tundmatud dramaatilised perekonnaelu ballaadid (nii näit. „Elina surm“, millele pole võrdset kogu Põhjamaade rahvaloomingus), mitmed rüüliballaadid ja tugeva ajavärvinguga ajaloopärased lood (näit. Jacob de la Gardie Riia võitmisest a. 1621 ja Karl XII sõjast Vene vastu), hulk pikki ja idülliliselt kauneid legende, nii näit. kogu Jeesuse elulugu kujutatuna Soome laanemaal ja segatud kõikisugu fantastiliste paganlikkude elementidega. Lõppu on liidetud mõned õige omapärased näialaulud, kus püütakse aimata mitmesuguste loodusnähtuste sünni, näit. pühaks peetud karu tõstetakse otse Jumala enda pojaks. Ühe sõnaga, see tüse valik annab üllatavalt mitmekesise ja luulerikka pildi Soome ligi tuhande aastastest runoloomingust, mis mitmes suhtes ületab Eesti oma ja on Euroopa kõige omapärasemaid. Teost saadab pikk ja põhjalik sissejuhatus, mis täidab ka soome kirjandusloo selle osa ülesandeid. Tõlkija, kelle runovärsi tarvituse oskus juba E. Leino „Helkalaulude“ eestinduse puhul leidnud üldist tunnustust nii Eestis kui Soomes, on siin veelgi täpsemalt püüdnud edasi anda algupärandi kogu värvi- ja kõlatoredust, ühtlasi ometi püüdes olla kõigile arusaadav ja eestipärane.

Kirjavastused

Reamalevlane Kusti. Teie kirjutis „Kas meie kodumaa on tõesti muredemaa? Reamalevlase reaalseid mõtteid kindral J. Tõrvandi riigikaitse murede puhul“ ei sobi. Nagu soovite — kirjutis Teile tagasi saadatud. Jatkake kaastööd ja teatage oma nimi ning õige aadress. Teie vaim on otsiv, keel terav ja stiil kõitev!

VÄRVIKAUPLUS

E. G Ü N T H E R

TARTUS

KAUBAHOOVIS 26

TEL. 9-52

ŠOKOLAADIVABRIK

R. GLASSMANN

TARTUS

SUURTURG 1

TEL. 13-32

Sakalamaa vanem ja suurem rahaasutus

Sakala Pank A/S.

Viljandis, Lossi tn. 22, oma majas.

Telefonid: juhatus 3, üldine 14.

Põhikapital 25.000.000 senti.

Panga juures kinnitusaktsiaselts

„Eesti Lloidi“ peagentuur.

NARVA KALEVI MANUFAKTUUR,

ENDINE PARUN A. L. STIEGLITZ'I

KALEVIVABRIK

Asutatud 1846. a. Narvas.

Suurmüük ja ladu Tallinnas, Jaani t. 11, tel. (2)24-58 ja (2)13-48.

Kauplus: Narvas, kalevivabriku juures, tel. 26. Avat. ärip. kl. 9-12 ja 14-17.

Valmistab kõrges headuses ja maitserikkais moodsais mustreis ja värvides puhtvillaseid meeste- ja naisterahva palitu- ja mantli-riideid, ülikonnariideid, fraki- ja smokinguriideid, naist. kostüümi-riideid, kaitsevää- ja kaitseliiduriideid, kooliõpilaste kalevit jne.

Kõik kangad kannavad vabriku märki, mida ostmisel tähele panna!

Iga tõsine isamaalane ostab ainult kodumaal valmistatud kaupa, vähendab seega töö-
--- puudust ja hoiab ära valuuta kohutavat väljavoolu välismaale. ---